RTA4080012

ห้องสมุด

การพัฒนาเศรษฐกิจไทยในกระแสโลกาภิวัตน์

โครงการเมธีวิจัยอาวุโส – สกว.
รศ.ดร.สมภพ มานะรังสรรค์

ธันวาคม 2543

สารบัญ

1. ไทยกับเศรษฐกิจโลกในกระแสโลกาภิวัตน์
2. วิพากษ์เศรษฐกิจแบบฟองสบู่ในไทย
3. กลยุทธ์การพัฒนาอุตสาหกรรมในกระแสโลกาภิวัตน์
4. เศรษฐกิจแบบฟองสบู่กับผลกระทบต่อภาคเกษตรไทย
5. การไหลเวียนของเงินทุนกับผลกระทบต่อภาคการเงินไทย
6. การดำเนินนโยบายการเงินแบบผ่อนคลาย : ผลกระทบจากการลดอัตราดอกเบี้ยของสถาบันการเงิน
7. ปัญหาการแปลงหนี้ต่างประเทศให้เป็นหนี้ในประเทศ
8. ไทยกับสองประสานของพลังโลกาภิวัตน์
9. แนวโน้มของโลกาภิวัตน์ทางการเงิน
10. ปัญหาการไหลเวียนของเงินทุนในสหรัฐอเมริกา
11. นโยบายการเงินกับการบริหารเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ในสหรัฐอเมริกา
12. โลกาภิวัตน์ว่าด้วยการควบรวมกิจการและการสร้างพันธมิตรธุรกิจ

คำนำ

บทความที่รวบรวมอยู่ในเอกสารชิ้นนี้ สังเคราะห์มาจากข้อมูลและองค์ความรู้ที่ได้จากโครงการ "เมธีวิจัยอาวุโส - สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)" ภายใต้หัวข้อ "การพัฒนาเศรษฐกิจไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์"

บทความชุดนี้ได้วิเคราะห์ถึงพัฒนาการของเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ (Bubble economy ในประเทศไทย ในช่วงหลังจากมีการประชุม "พลาซ่าแอ็กคอร์ด" (2528) เป็นต้นมา การวิเคราะห์ถึงปัจจัยหลัก ๆ ที่ก่อให้เกิดเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ ตัวอย่างเช่น ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ตลาดหุ้น ธุรกิจการเงินอื่น ๆ ฯลฯ นอกจากนี้ยังได้วิเคราะห์ถึงปัจจัยภายนอก (External factors) เช่น สภาวะโลกาภิวัตน์ทางการเงิน (Financial globalization) ที่กระตุ้นและก่อให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจฟองสบู่ในไทย รวมตลอดถึงการแตกตัวของฟองสบู่ (Bubble burst) ในช่วงเวลาต่อมา ซึ่งนำไปสู่ปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องกันมา

นอกจากการวิเคราะห์ถึงเศรษฐกิจแบบฟองสบู่และวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของไทยแล้ว เอกสารชุดนี้ยังมีบทความที่วิเคราะห์และประเมินโลกาภิวัตน์ทางการเงิน ปัญหาและแนวโน้มของเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ในสหรัฐอเมริกา รวมตลอดถึงผลกระทบของเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ในสหรัฐฯ ที่จะมีต่อประเทศอื่น ๆ ฯลฯ

นอกจากเอกสารชุดนี้แล้ว โครงการวิจัยนี้ยังประกอบไปด้วยเอกสารอีกหลาย ๆ เล่ม ทั้งที่มีโอกาสเสนอออกมาบ้างแล้ว และที่จะเสนอในโอกาสต่อ ๆ ไป

รศ.ดร.สมภพ มานะรังสรรค์
เมธีวิจัยอาวุโส – สกว.
ธันวาคม 2543

ไทยกับเศรษฐกิจโลกในกระแสโลกาภิวัตน์

รศ.ดร.สมภพ มานะรังสรรค์

ไทยกับเศรษฐกิจโลกในกระแสโลกาภิวัตน์

(1) <u>เศรษฐกิจไทยหลังการประชุมพลาซ่าแอ็กคอร์ด (Plaza Accord)</u>

ในเดือนกันยายน 2528 กลุ่มมหาอำนาจทางเศรษฐกิจโลก 5 ประเทศ (G.5) อันประกอบไปด้วย สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมันนีตะวันตก และญี่ปุ่น ได้เปิดประชุมขึ้น ณ โรงแรมพลาซ่า นครนิวยอร์ค ประเทศสหรัฐอเมริกา

เป้าหมายหลักของการประชุมดังกล่าวก็คือ การหาหนทางแก้ไขปัญหาการขาดดุลการค้า ซึ่งคิดเป็นมูลค่ามหาศาลในแต่ละปีของสหรัฐฯ ที่มีต่อคู่ค้าต่าง ๆ เช่น ญี่ปุ่น กลุ่มประชาคมยุโรป (EEC) ฯลฯ

กลยุทธ์ที่กำหนดให้ใช้แก้ไขปัญหาการขาดดุลการค้าของสหรัฐฯ ก็คือ การใช้นโยบายการเงิน (Monetary Policy) โดยการลดค่าดอลลาร์สหรัฐฯ ลงเมื่อเทียบกับสกุลเงินตราของประเทศที่ได้เปรียบดุลการค้าสหรัฐฯ ต่าง ๆ เช่น เงินเยนของญี่ปุ่น และเงินตราของกลุ่มประชาคมยุโรป เพราะการใช้นโยบายการเงินดังกล่าว จะส่งผลให้สินค้าส่งออกจากสหรัฐฯ มีราคาถูกลง ขณะที่การนำเข้าจากประเทศที่มีค่าเงินตราสูงขึ้นนั้นจะลดน้อยลง เพราะสินค้าดังกล่าวมีราคาแพงขึ้น

กล่าวได้ว่า **การประชุมพลาซ่าแอ็กคอร์ดในปี 2528 เป็นตัวแปรสำคัญในการกระตุ้นกระแสโลกาภิวัตน์** (Globalization) เพราะส่งผลให้การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศขยายตัวขึ้นมาก

จากการที่ค่าเงินตรามีระดับสูงขึ้น ประเทศที่ได้เปรียบดุลการค้าสหรัฐฯ ที่สำคัญ ๆ เช่น ญี่ปุ่น และประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชีย 4 ประเทศ อันประกอบไปด้วย **ไต้หวัน เกาหลีใต้ ฮ่องกง และสิงคโปร์** ต่างส่งออกจากประเทศของตัวเองไปยังสหรัฐฯ ได้ยากลำบากขึ้น จึงจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาโดยการโยกย้ายหรือขยายฐานการผลิตไปยังต่างประเทศ

คุณสมบัติของประเทศที่ดึงดูดการย้ายฐานการผลิตจากประเทศที่มีค่าเงินตราแข็งขึ้นข้างต้นมีอยู่อย่างน้อย 3 ประการ

ประการแรก ประเทศนั้น ๆ จะต้องมีค่าเงินตราที่ยังอ่อนตัวอยู่ เพื่อคงความได้เปรียบในการส่งออกเอาไว้ได้

ประการที่สอง ประเทศนั้น ๆ จะต้องมีการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจต่าง ๆ เช่น นโยบายเศรษฐกิจมหภาค (Macro Economic Policies) การส่งเสริมการลงทุนและการค้าระหว่างประเทศที่เข้มแข็งและจูงใจต่อการเข้ามาลงทุนของต่างประเทศ

ประการที่สาม ก็คือ ประเทศนั้น ๆ จะต้องมีภาคเอกชนที่ใหญ่โตหรือเข้มแข็งพอที่จะเป็นผู้ร่วมลงทุนกับทุนต่างประเทศที่หลั่งไหลเข้ามา

โดยที่ไทยเองก็เป็นประเทศหนึ่งซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับ "เงื่อนไข" ต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาข้างต้นพอควร ซึ่งได้ส่งผลให้ทุนต่างประเทศหลั่งไหลเข้ามาสู่ประเทศอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่หลังประชุมพลาซ่าแอ็กคอร์ดเป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนจากญี่ปุ่น และประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชีย

การหลั่งไหลเข้ามาอย่างต่อเนื่องของเงินทุนจากต่างประเทศดังกล่าว ได้ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนทางโครงสร้าง (Structural Adjustment) ของเศรษฐกิจไทยอย่างชัดเจน ทั้งนี้พิจารณาได้จากแนวโน้มหลายประการดังนี้

(1) **โครงสร้างของเศรษฐกิจไทยมีความเป็นอุตสาหกรรมที่เด่นชัดขึ้น** แม้ว่ามูลค่าเพิ่ม (Value Added) ของภาคอุตสาหกรรมเริ่มมีระดับสูงกว่าภาคเกษตรกรรมในปี 2524 เป็นต้นมา แต่การขยายตัวทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพของอุตสาหกรรมไทยในช่วงก่อนการประชุมพลาซ่าแอ็กคอร์ดในปี 2528 ก็ยังไม่เด่นชัด เหมือนช่วงหลังปี 2528 เป็นต้นมา เพราะภาคอุตสาหกรรมของไทยในช่วงก่อนพลาซ่าแอ็กคอร์ดยังประกอบด้วยกิจการเพียงไม่กี่ประเภท เช่น อุตสาหกรรมทอผ้าและผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูป อุตสาหกรรมแปรรูปเกษตรกรรม อุตสาหกรรมเครื่องดื่ม การประกอบเครื่องใช้ไฟฟ้าและยานยนต์โดยมุ่งป้อนตลาดภายในประเทศตามเป้าหมายของการส่งเสริมอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า (Import - substitute Industries) อุตสาหกรรมหนักจำพวกซีเมนต์ โรงกลั่นน้ำมัน ฯลฯ

หลังการประชุมพลาซ่าแอ็กคอร์ดเป็นต้นมา ภาคอุตสาหกรรมของไทยไม่เพียงมีมูลค่าเพิ่มที่เพิ่มสูงขึ้นกว่าเดิมอย่างเห็นได้ชัดเท่านั้น หากแต่ยังเกิดการกระจายการผลิต (Diversification) ในภาคการผลิตนี้ยังชัดเจนอีกด้วย เพราะมีผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น สินค้าในหมวดเครื่องไฟฟ้า อิเล็คทรอนิกส์ ชิ้นส่วนคอมพิวเตอร์ ชิ้นส่วนอิเล็คทรอนิกส์ แผงวงจรไฟฟ้า ยานยนต์และชิ้นส่วนรถยนต์ เหล็กและผลิตภัณฑ์เหล็กปิโตรเคมี อุตสาหกรรมพลาสติก อัญมณีและเครื่องประดับ ของเด็กเล่น ฯลฯ

(2) **ภาคเกษตรกรรมซึ่งเคยเป็นภาคการผลิตหลักของเศรษฐกิจไทยได้ลดทอนความสำคัญลงตามลำดับ** โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาจากมูลค่าของภาคการผลิตนี้เทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติเบื้องต้น (Gross Domestic Product - GDP) จนกระทั่งในระยะหลังสัดส่วนของมูลค่าการผลิตจากภาคเกษตรมีระดับเพียง 10.7% ของ GDP รวมเท่านั้น ขณะที่มูลค่าการผลิตจากภาคอุตสาหกรรมได้เพิ่มสูงขึ้นไปเป็นประมาณ 31% ของ GDP

ตั้งแต่หลังการประชุมพลาซ่าแอ็กคอร์ดเป็นต้นมา การขยายตัวของภาคการเกษตรมีระดับต่ำอย่างต่อเนื่อง และมักจะต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยหน่วยงานวางแผนเศรษฐกิจของประเทศ

ตัวอย่างเช่น ในช่วงครึ่งแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (แผนนี้ครอบคลุมระหว่างปี 2535 - 2539) ภาคเกษตรกรรมขยายตัวเฉลี่ยเพียง 1.9% ต่อปี ขณะที่ตั้งเป้าหมายที่ 3.4% ต่อปี*

---

* สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รายงานผลการพัฒนาประเทศในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (2535 - 2537)

(3) **การส่งออก** หลังการประชุมพลาซ่าแอ็กคอร์ดเป็นต้นมา สัดส่วนการส่งออกสินค้าในหมวดอุตสาหกรรมได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว (ประมาณปี 2527 - 2528 การส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมมีระดับใกล้เคียงกับสินค้าเกษตรกรรม) โดยในระยะหลังนี้สัดส่วนของมูลค่าสินค้าออกจากผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมมีระดับสูงกว่า 80% ของมูลค่าการส่งออกรวม ขณะที่สินค้าเกษตรกรรมมีสัดส่วนการส่งออกเหลือเพียง 10 กว่า% เท่านั้น

รูปธรรมที่ตามมากับสภาวะพลวัตของเศรษฐกิจไทยหลังการประชุมพลาซ่าแอ็กคอร์ด โดยเฉพาะอย่างยิ่งประมาณปี 2530 - 2531 เป็นต้นมา ก็คือ **การขยายตัวของการลงทุนทั้งจากต่างประเทศและภายในประเทศเอง** การเพิ่มขึ้นของมูลค่าการส่งออกซึ่งบางช่วงมีการขยายตัวโดยเฉลี่ยถึงปีละ 30% ซึ่งเป็นตัวเร่งของการปรับเปลี่ยนทางโครงสร้าง (Structural Adjustment) ของเศรษฐกิจไทยมากยิ่งขึ้น และส่งผลให้เศรษฐกิจโดยมวลรวมของไทยขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และมีอัตราการเติบโตต่อปีเป็นตัวเลข "2หลัก" คือขยายตัวกว่า 10% ต่อปี ในช่วงระหว่างปี 2531 - 2534 และถือเป็นอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่สูงกว่าประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกในช่วงเวลาเดียวกันนั้น

แม้ว่าในช่วงหลังปี 2534 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน การขยายตัวทางเศรษฐกิจได้ชะลอตัวลง แต่อัตราความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจไทยก็ยังมีระดับสูงกว่า 8% ต่อปีเป็นส่วนใหญ่ และเป็นความเจริญเติบโตที่ตกอยู่ภายใต้พลังหรืออิทธิพลของสภาวะโลกาภิวัตน์มากยิ่งขึ้น

(2) <u>สภาวะโลกาภิวัตน์กับเศรษฐกิจไทย</u>

ในช่วงประมาณทศวรรษที่ผ่านมานี้ พลวัตของเศรษฐกิจโลกมีส่วนกำหนดพัฒนาการของเศรษฐกิจไทยมากขึ้นเป็นพิเศษ โดยมีสาเหตุอย่างน้อย 6 ประการ ซึ่งส่งผลให้สภาวะโลกาภิวัตน์มีผลกำหนดเศรษฐกิจไทยดังนี้

(1) **การประชุมพลาซ่าแอ็กคอร์ด** ได้ส่งผลให้การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ มีผลในการกระตุ้นเศรษฐกิจไทยเป็นอย่างมากตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

(2) **ข้อตกลงการค้าเสรี การเจรจาแก็ตต์** (GATT) รอบอุรุกวัย ซึ่งเริ่มต้นในปี 2529 นั้น ได้ข้อยุติในอีก 7 ปีต่อมา (2536) โดยกำหนดให้ประเทศสมาชิกค่อย ๆ ลดการปกป้องทางการค้า โดยเริ่มต้นอย่างช้าในกลางปี 2538 เป็นต้นมา พันธกรณีตามข้อตกลงแก็ตต์ซึ่งต่อมามีการตั้งองค์กรการค้าโลก (World Trade Organization หรือ WTO) เป็นองค์กรถาวรขึ้นมาบริหารและดูแลให้ประเทศสมาชิกต่าง ๆ ปฏิบัติตนตามพันธกรณีการค้าเสรีดังกล่าว ได้ส่งผลให้ขอบเขตปริมณฑลของเศรษฐกิจขยายขอบเขตออกไป เพราะได้ทำให้การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศเติบใหญ่ขึ้น และส่งผลให้เศรษฐกิจไทยซึ่งเป็นสมาชิกแก็ตต์ถูกผนวกเข้าสู่เศรษฐกิจโลกอย่างแนบแน่นยิ่งขึ้น ทำให้ไทยต้องยึดหลักความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) ในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนมากยิ่งขึ้น

(3) **ระบบการเงินเสรี** จากการที่ไทยยอมรับพันธกรณีข้อที่ 8 ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund - IMF) ในปี 2533 ซึ่งกำหนดให้ประเทศสมาชิกเปิดตลาดการเงินของตนให้

เป็นระบบเสรีขึ้นนั้น ได้ส่งผลให้การเคลื่อนย้ายเงินทุนเข้าและออกจากไทยมีความคล่องตัวขึ้นมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเคลื่อนย้ายเข้าและออกของเงินทุนระยะสั้น (Short - term Capital) ในเดือนกุมภาพันธ์ 2539 มีเงินทุนต่างประเทศสะสมในไทยประมาณ 1.2 ล้านล้านบาท ในจำนวนนี้ประมาณ 95% เป็นเงินทุนระยะสั้นซึ่งมีกำหนดน้อยกว่า 1 ปี

การหลั่งไหลเข้ามาของเงินทุนระยะสั้นจากต่างประเทศนั้น เกิดจากแรงจูงใจอย่างน้อย 4 ประการ คือ

ประการแรก เงินทุนระยะสั้นเหล่านั้นหลั่งไหลเข้ามาเพื่อมุ่งหาประโยชน์จากความแตกต่างของอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในไทย ซึ่งอยู่ในระดับที่สูงกว่าอัตราเฉลี่ยของอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในตลาดโลกมาก กล่าวคือ ขณะที่อัตราเฉลี่ยของดอกเบี้ยที่ธนาคารพาณิชย์ของไทยปล่อยกู้ให้แก่ลูกค้าชั้นดี (Prime Rate) อยู่ในระดับ 13.75% ต่อปีนั้น อัตราดอกเบี้ยเงินกู้เฉลี่ยของโลกอยู่ที่ 6% ต่อปีเท่านั้น

ดังนั้น ทั้งธนาคารพาณิชย์และผู้ประกอบธุรกิจขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นที่รู้จักดีในระดับระหว่างประเทศของไทย จึงนิยมกู้เงินจากตลาดการเงินโลก ซึ่งมีระดับดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยภายในประเทศเป็นอย่างมากดังกล่าว โดยที่ธนาคารพาณิชย์จะกู้เงินจากตลาดโลกมาปล่อยกู้ต่อให้แก่ลูกค้าของตน เพราะอัตราดอกเบี้ยดังกล่าวมีระดับที่ต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำ ซึ่งในช่วงที่ผ่านมาอยู่ที่ระดับ 10 - 11% อย่างเห็นได้ชัดเช่นกัน

การที่ผู้บริหารนโยบายการเงินของประเทศ คือ ธนาคารชาติต้องกำหนดดอกเบี้ยเงินฝากและเงินกู้ภายในประเทศให้อยู่ในระดับสูงกว่าตลาดโลกมากดังกล่าวนั้น เกิดจากสาเหตุสองประการคือ ประการแรกต้องการควบคุมสภาวะเงินเฟ้อและเศรษฐกิจของประเทศค่อนข้างมากในช่วงที่ผ่านมา และประการที่สอง คือ เพื่อจูงใจให้เกิดการออมของครัวเรือน (Household Saving) ซึ่งในช่วงที่ผ่านมาอยู่ในระดับต่ำมาก กล่าวคือในปี 2538 การออมในครัวเรือนของไทยมีสัดส่วนเพียง 7.3% ของ GDP* ซึ่งนับว่าอยู่ในระดับที่ต่ำมากและมีแนวโน้มที่จะลดต่ำลงอย่างต่อเนื่องด้วย เพราะในช่วง 5 - 6 ปีก่อนหน้านั้น การออมในครัวเรือนของไทยยังมีสัดส่วนถึง 14.4% ของ GDP

การออมโดยมวลรวมของไทยในปี 2538 อยู่ที่ระดับ 34% ของ GDP ขณะที่มูลค่าการลงทุน (Investment) มีสัดส่วน 40% ของ GDP ในปีเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าไทยมีเงินออมในประเทศน้อยกว่าการลงทุนประมาณ 6% ของ GDP ส่งผลให้จำเป็นต้องพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศมากยิ่งขึ้น

นอกจากเงินทุนสั้นที่หลั่งไหลเข้ามาให้กู้แก่ผู้ประกอบการแล้ว ยังมีเงินทุนจากต่างประเทศส่วนหนึ่งไหลเข้ามาฝากธนาคารพาณิชย์ โดยที่ผู้ฝากมีภูมิลำเนาอยู่ต่างประเทศ (Non - Residential Account)

---

* สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รายงานผลการพัฒนาประเทศในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (2535 - 2537)

สาเหตุประการที่สองของการกระตุ้นให้เงินทุนระยะสั้นหลั่งไหลเข้ามาในไทยก็คือการ "ลงทุน" ในตลาดหลักทรัพย์ของไทยซึ่งมีความอ่อนไหว เคลื่อนไหวขึ้นลงอย่างค่อนข้างรวดเร็ว ส่งผลให้การเก็งกำไร (Speculation) ระยะสั้นเพื่อหวังผลตอบแทนจากการไหวตัวขึ้นลงของราคาหลักทรัพย์หรือหุ้น (Capital Gain) มีบทบาทเพิ่มสูงขึ้น

เท่าที่เป็นอยู่ เงินทุนจากต่างประเทศซึ่งเข้ามาซื้อขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ของไทยมีส่วนค่อนข้างมากต่อการเคลื่อนไหวของดัชนีราคาหุ้นในตลาดดังกล่าว

สาเหตุประการที่ 3 เกิดจากการเก็งกำไรของเงินทุนระยะสั้นจากต่างประเทศในตลาดเงินตราของไทย โดยหาประโยชน์จากความเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา (Exchange Rate)

และสาเหตุประการที่ 4 เกิดจากการที่เศรษฐกิจโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่พัฒนาแล้วต่าง ๆ เช่น ญี่ปุ่น สหภาพยุโรป (European Union) ฯลฯ เผชิญกับสภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจ ทำให้โอกาสในการลงทุนภายในประเทศของตนเองลดต่ำลง ส่งผลให้มีเงินออมเหลือว่าง ๆ อยู่มาก จึงสามารถผันเงินทุนดังกล่าวออกมาหาประโยชน์ในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ จากตลาดโลกได้มากขึ้น

(4) **พัฒนาการทางเทคโนโลยีด้านการคมนาคมสื่อสารและการขนส่งของโลก**

4.1 พัฒนาการทางเทคโนโลยีการคมนาคมและสื่อสาร ช่วงประมาณทศวรรษที่ผ่านมาเทคโนโลยีทางการสื่อสารของโลกมีพัฒนาการที่รวดเร็วมาก ส่งผลให้เศรษฐกิจโลกได้รับการกระตุ้นจากระบบการสื่อสารซึ่งถือเป็นธุรกิจการบริการเพิ่มขึ้นมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีไทยเองซึ่งมีการขยายตัวเติบใหญ่ของธุรกิจการสื่อสารเป็นอย่างมากในช่วงที่ผ่านมา

การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพขึ้นนั้น ได้ส่งผลให้ต้นทุนในการติดต่อเพื่อประกอบธุรกรรมทางเศรษฐกิจมีระดับที่ลดต่ำลง ทั้งด้านการค้าระหว่างประเทศ ภายในประเทศ การลงทุนระหว่างประเทศทั้งการลงทุนโดยตรง (Foreign Direct Investment) และการลงทุนโดยทางอ้อม (Portfolio Investment) เช่น การลงทุนผ่านการซื้อขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ ฯลฯ ทำให้ธุรกิจทั้งภายในและต่างประเทศของไทยขยายตัวมากยิ่งขึ้น

มีข้อที่น่าสังเกตว่า ในช่วงที่ผ่านมาและที่เป็นอยู่ในขณะนี้ การลงทุนในธุรกิจการสื่อสารของไทยในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์ทั้งมีสายและไร้สาย การสื่อสารทางดาวเทียม การใช้เครือข่ายใยแก้วในการพัฒนาระบบสื่อสาร เช่น ผ่านทาง Internet ฯลฯ ยังคงขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และเป็นสัมปทานของรัฐที่ภาคเอกชนทั้งภายในและจากต่างประเทศต่างพยายามช่วงชิงในการประกอบการ โดยใช้เครื่องมือทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง

4.2 การพัฒนาระบบการขนส่ง ในช่วงประมาณทศวรรษที่ผ่านมา ระบบการขนส่งทั้งภายในและระหว่างประเทศของไทยได้รับการพัฒนาขึ้นมาก

ตัวอย่างของการขนส่งระหว่างประเทศนั้น นอกจากการขนส่งทางอากาศแล้ว การขนส่งทางทะเลซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระตุ้นการค้าระหว่างประเทศ ก็ได้รับการพัฒนาขึ้นมากเช่นกัน เช่น มีการใช้ระบบตู้คอนเทนเนอร์ในการขนส่งสินค้าซึ่งสามารถขนส่งได้รวดเร็วและสะดวกกว่าระบบเดิมมาก นอกจาก

นี้ ยังมีการพัฒนาทั้งท่าเรือ และการขยายตัวของขนาด (Capacity) ของเรือขนส่งสินค้าระหว่างประเทศขึ้นมาก ส่งผลให้ต้นทุนต่อหน่วยทางการขนส่งลดต่ำลงเมื่อเทียบกับมูลค่าของสินค้าที่ทำการขนส่ง ทำให้การค้าระหว่างประเทศทั้งของโลกและของไทยเองขยายตัวขึ้นมาก

ในปี 2538 ที่ผ่านมา การส่งออกของไทยมีมูลค่าเกือบ 1.4 ล้านล้านบาท ขณะที่การนำเข้ามีมูลค่ากว่า 1.6 ล้านล้านบาท ส่งผลให้มูลค่าการค้าระหว่างประเทศของไทยมีสัดส่วนสูงถึงเกือบ 3 ใน 4 ของ (ในปี 2538 GDP ของไทยตกประมาณ 4.6 ล้านล้านบาท)

(5) **การขยายตัวของการรวมตัวแบบภูมิภาคนิยม** (Regionalization) **ของโลก** โดยการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ (Economic Bloc) ของประเทศต่าง ๆ เช่น กลุ่มสหภาพยุโรป (European Union) กลุ่มการค้าทวีปอเมริกาเหนือ (AFTA) กลุ่ม APEC กลุ่ม AFTA ของสมาชิกกลุ่ม ASEAN เอง ทั้งนี้ยังไม่นับรวมการรวมตัวหรือโครงการรวมตัวแบบอนุภูมิภาคนิยม (Sub - Regionalization) อีกมากมาย

การรวมตัวแบบภูมิภาคนิยมดังกล่าว ทำให้พรมแดนทางการค้าและการลงทุนระหว่างสมาชิกในกลุ่มประเทศได้พร่ามัวเจือจางลงมาก กระตุ้นให้การค้าและการลงทุนระหว่างสมาชิกในกลุ่มขยายตัวเติบใหญ่ขึ้น

(6) **การสิ้นสุดของสงครามเย็น** (Cold War) ได้ส่งผลให้การเผชิญหน้าระหว่างค่ายทุนนิยมและสังคมนิยมลดทอนลงไปเป็นอันมาก โดยที่สมาชิกกลุ่มสังคมนิยมได้หันเหมาใช้ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (Market Economy) แบบทุนนิยมเพิ่มมากขึ้น

มีข้อที่น่าสังเกตว่า การเปิดตัวออกมาสู่ระบบเศรษฐกิจตลาดของค่ายสังคมนิยมมีความเด่นชัดเป็นอย่างมากราว ๆ ปี 2528 อันเป็นปีที่มีการประชุมพลาซ่าแอ็กคอร์ดของกลุ่ม "G.5" เป็นต้นมา

แนวโน้มดังกล่าวทำให้ทั้งอุปทาน (Supply) และอุปสงค์ (Demand) ของการค้าและการลงทุนของโลกได้เพิ่มสูงขึ้นเป็นอันมาก ส่งผลให้พลวัตเศรษฐกิจโลกขยายตัวเพิ่มสูงยิ่งขึ้นไปอีก ก่อกระแสโลกาภิวัตน์ให้ขยายตัวต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

การเปลี่ยนแปลงของโลกข้างต้นได้ผนวกให้เศรษฐกิจไทยซึ่งเป็น "เศรษฐกิจเปิด" ให้ผูกพันกับเศรษฐกิจโลกอย่างแนบแน่นยิ่งขึ้น

(3) <u>โลกาภิวัตน์กับพลวัตในภูมิภาคของไทย</u>

ในช่วงที่ผ่านมาสภาวะโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลพวงทางด้านบวกต่อเศรษฐกิจไทยในหลาย ๆ ด้าน เช่น กระตุ้นอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ จนส่งผลให้ไทยยืนอยู่ในแถวหน้าของบรรดาประเทศที่มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูงทั้งหลายในโลก

การขยายตัวของ GDP ได้ส่งผลให้รายได้ประชาชาติเฉลี่ยต่อหัวของประชากรไทยเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และหนีห่างจากประเทศมากมายในโลกและในทวีปเอเชียด้วยกัน จนอัตราที่สูงกว่าจีน 4 - 5 เท่าตัว และสูงกว่าเวียดนามเกือบ 10 เท่าตัว

การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ได้ส่งผลให้เศรษฐกิจไทยเกิดการปรับเปลี่ยนฐานมุ่งเข้าหาความเป็นประเทศอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะพิจารณาจากสัดส่วนของมูลค่าเพิ่ม (Value Added) จากภาคอุตสาหกรรมต่อ GDP หรือมองจากสัดส่วนของมูลค่าการส่งออกผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเมื่อเทียบกับมูลค่าการส่งออกรวมของประเทศ

การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมได้เกิดขึ้นเคียงคู่ไปกับพลวัตของภาคการค้า การบริการ และภาคการผลิตสนับสนุนอื่น ๆ เช่น การลงทุนด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ฯลฯ ซึ่งได้ครุกรุ่นอยู่ในสังคมไทยอย่างต่อเนื่องกันมา

พลวัตข้างต้นได้ก่อกระแสต่อพัฒนาการของภาคเมือง (Urban Sector) ซึ่งในช่วงหลายขวบปีที่ผ่านมา การขยายตัวของเมืองไม่เพียงเกิดขึ้นในกรุงเทพฯ และปริมณฑลเช่นในอดีตเท่านั้น หากแต่เมืองศูนย์กลางของภูมิภาคมากมายนับสิบ ๆ เมือง ก็มีสภาพพลวัตไหวตัวเติบใหญ่อย่างเห็นได้ชัดด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นเชียงใหม่-ลำพูน พิษณุโลก ขอนแก่น นครราชสีมา อุดรธานี อุบลราชธานี สุราษฎร์ธานี หาดใหญ่-สงขลา ฯลฯ

ในหลาย ๆ จังหวัดของภาคกลางและภาคตะวันออกนั้น มีการขยายตัวของการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมอย่างเห็นได้ชัด อันเนื่องมาจากความได้เปรียบในด้านสถานที่ตั้งที่อยู่ไม่ห่างจากกรุงเทพฯ และจุดส่งออกอันเป็น "ตลาด" สำคัญของสินค้าอุตสาหกรรมที่ผลิตออกมา

ยิ่งได้รับผลจากการส่งเสริมของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (Board of Investment - BOI) ซึ่งได้ให้สิทธิพิเศษทางการลงทุนแก่จังหวัดที่อยู่ในเขต 3 หรือจังหวัดที่ตั้งห่างจากกรุงเทพฯ 150 กิโลเมตรขึ้นไปด้วยแล้ว จังหวัดที่ตั้งอยู่ใน "รอยตะเข็บ" ระหว่างเขต 2 (ประกอบด้วย 10 จังหวัดรอบ ๆ กรุงเทพฯ และปริมณฑล) ต่อกับเขต 3 ตัวอย่างเช่น ระยอง ปราจีนบุรี นครราชสีมา ลพบุรี ฯลฯ ก็ยิ่งมีพลวัตของการลงทุนทางด้านอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น *

อย่างไรก็ดี ความแตกต่างด้าน "กิจกรรม" ที่ก่อกระแสพลวัตแก่จังหวัดในเขต 3 รอบ ๆ กรุงเทพฯ และปริมณฑล กับการขยายตัวของเมืองศูนย์กลางในภูมิภาค ก็คือ ขณะที่ภาคอุตสาหกรรมเป็นกิจกรรมหลักที่ให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจในจังหวัดภาคกลาง และตะวันออกข้างต้นนั้น พลวัตของเมืองศูนย์กลางในภูมิภาคที่อยู่ห่างไกลออกไป มีผลมาจากการขยายตัวของภาคการค้าและบริการเป็นสำคัญ ดังปรากฏรูปธรรมจากการเติบใหญ่ของธุรกิจค้าปลีกและค้าส่ง เช่น การลงทุนด้านศูนย์การค้า หรือห้างสรรพสินค้าซุปเปอร์มาร์เก็ตต่าง ๆ การขยายตัวของธุรกิจโรงแรม การลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ ฯลฯ

แม้ว่าอุตสาหกรรมจะมีโอกาสงอกเงยขึ้นในภูมิภาคบ้าง ส่วนใหญ่ก็ประกอบด้วยกิจกรรมเพียง 2 ประเภท คือ

---

* ข้อมูลจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน

ประเภทแรก เป็นอุตสาหกรรมที่อิงกับการใช้ทรัพยากรหรือวัตถุดิบที่หาได้ในภูมิภาคหรือบริเวณใกล้เคียงกับที่โรงงานไปตั้งอยู่ (Resource - based Industries) ตัวอย่างเช่น อุตสาหกรรมเซรามิก ซีเมนต์ การแปรรูปการเกษตรและประมง ฯลฯ

ประเภทที่สอง ก็คือ อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็กที่ผลิตสินค้าเพื่อสนองตอบต่อความต้องการบริโภคในภูมิภาคเอง ตัวอย่างเช่น การผลิตวัสดุก่อสร้างบางชนิดที่ไม่เหมาะต่อการขนส่งจากส่วนกลางไปขายให้แก่การก่อสร้างต่าง ๆ ที่กำลังเติบใหญ่ในภูมิภาค การผลิตน้ำดื่มและอาหารการกินอื่น ๆ เพื่อสนองตอบต่อการบริโภคในเมืองศูนย์กลางภูมิภาคและบริเวณใกล้เคียงเอง เพราะประหยัดและมีประสิทธิภาพกว่าการขนจากส่วนกลางไปขาย อันเนื่องมาจากความแพงของค่าขนส่งและสินค้าก็อาจเน่าเสียง่ายถ้าหากต้องขนส่งด้วยระยะทางที่ยาวไกล

ตัวแปรที่นำไปสู่พลวัตของ "ทุนการค้า" ในภูมิภาคอันพิจารณาได้จาก การขยับขยายตัวของธุรกิจการค้าและบริการนั้น เกิดจากขบวนการขยายตัวของภาคเมือง (Urbanization)

การลงทุนด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานด้านการขนส่งและการคมนาคมสื่อสารที่มีระดับค่อนข้างสูงในช่วงที่ผ่านมา ได้เชื่อมต่อเมืองศูนย์กลางในภูมิภาคกับส่วนกลางอย่างสนิทแนบแน่นขึ้น ส่งผลให้การหลั่งไหลถ่ายเทของผู้คนระหว่างเมืองและภูมิภาคมีอัตราสูงขึ้น

ไม่เพียงเท่านั้น การขยายตัวด้านบริการของรัฐในด้านอื่น ๆ เช่น การพัฒนาสาธารณูปโภคด้านการขนส่งอื่น ๆ เช่น การสร้างหรือขยายสถานีขนส่ง สนามบิน การตั้งหรือขยายสถาบันการศึกษาในระดับสูง การขยันขยายสถานที่ราชการและรัฐวิสาหกิจบางแห่งออกไปยังภูมิภาคเพิ่มมากขึ้น ฯลฯ ล้วนแล้วแต่มีส่วนช่วยต่อเติม "อำนาจซื้อ" ในภูมิภาค และกลายเป็นฐานทางอุปสงค์ (Demand) สำคัญในการรองรับกับภาคการค้าและบริการที่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

มีบางท่านตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ถ้าเมืองไทยมีมหาวิทยาลัยหรือสถานที่ราชการขนาดใหญ่ไปตั้งอยู่ ธุรกิจการค้าและบริการจะเฟื่องฟูตามมา เพราะมี "อำนาจซื้อ" มารองรับเพิ่มขึ้น ยิ่งถ้าเมืองนั้นสามารถเดินทางไปมาได้สะดวก เช่น มีสนามบินที่มีเครื่องบินมาลงวันละหลาย ๆ เที่ยวด้วยแล้ว ก็ยิ่งนำพาทั้งภาครัฐและเอกชนจากส่วนกลางมาจัดสัมมนาหรือการอบรมต่าง ๆ ส่งผลให้การลงทุนด้านกิจการโรงแรมและการบริการอื่น ๆ คึกคักขึ้นตามมา

สภาวะพลวัตของภูมิภาคดังกล่าวมีส่วนมาจากโลกาภิวัตน์ ซึ่งต่อสายจากสากลมาถึงส่วนกลางของไทย และทอดต่อมายังภูมิภาคอย่างรวดเร็ว ตามกระแสของการลงทุนด้านการคมนาคมสื่อสารและการขนส่ง ซึ่งมีการปูพื้นตระเตรียมเอาไว้แล้ว

(4) <u>ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ต่อเศรษฐกิจและสังคมไทย</u>

แม้ว่าสภาวะโลกาภิวัตน์ได้ก่อกระแสพลวัตทั้งในส่วนกลางและภูมิภาคของไทย และเพิ่ม "พัฒนาการ" แก่เศรษฐกิจและสังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน แต่ถึงกระนั้นพลวัตโลกดังกล่าวก็ได้ส่งผลกระทบทางด้านลบไม่ใช่น้อย

ประการแรก คือ การขยายตัวของความเหลื่อมล้ำทางฐานะความเป็นอยู่ระหว่างคนส่วนน้อยกับผู้คนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งนับวันจะมี "ช่องว่าง" ที่เติบใหญ่ขึ้นทุกที

จากตัวเลขของ "สภาพัฒน์" พบว่า สัดส่วนรายได้ของกลุ่มรายได้สูงสุด 20% แรกกับกลุ่มรายได้ต่ำสุด 20% สุดท้ายในปี 2531 นั้น ห่างกัน 12.2 เท่า พอถึงปี 2535 ตัวเลขเดียวกันนั้นก็ได้เพิ่มขึ้นเป็น 15.8 เท่า * โดยที่กลุ่มเกษตรกรเป็นกลุ่มอาชีพที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำสุด และถูกคนในกลุ่มอาชีพอื่น ๆ ทิ้งห่างทางรายได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ไม่เพียงเท่านั้น สัดส่วนของคนยากจนที่เป็นเกษตรกรเมื่อเทียบกับคนยากจนทั้งประเทศยังเพิ่มสูงขึ้นจาก 74% ในปี 2531 (ช่วงต้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6) เป็น 75% ในปี 2535 (ต้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7) โดยที่คนในภาคอีสานมีสัดส่วนของคนยากจนมากที่สุด

ประการที่สอง ก็คือ การกระจุกตัวของความเจริญในส่วนกลาง

แม้ว่าในช่วงประมาณทศวรรษที่ผ่านมา พลวัตทางเศรษฐกิจได้ปรากฏให้เห็นในภูมิภาคของไทยเพิ่มขึ้น แต่ถึงกระนั้นความเจริญในภูมิภาคก็ยังถูกกรุงเทพฯ และปริมณฑลทิ้งห่างอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะพิจารณาจากสัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) กว่าครึ่งหนึ่งของประเทศที่ยังคงกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล หรือการผลิตในภาคอุตสาหกรรมที่ยังคงตั้งหลักขยายตัวเน้นหนักอยู่ในส่วนกลางเช่นกัน เพราะกว่า 3 ใน 4 ของอุตสาหกรรมทั้งประเทศ ยังคงกระจุกตัวเติบใหญ่อยู่ในส่วนกลางอย่างเหนียวแน่น

ประการที่สาม ผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ก็คือ พัฒนาการทางด้านเนื้อหาของอุตสาหกรรมไทยในช่วงประมาณทศวรรษที่ผ่านมา อุตสาหกรรมระเหเร่ร่อน (Foot Loose Industries) ที่ย้ายหรือขยายฐานการผลิตเข้ามายังไทย ภายใต้การกดดันของข้อตกลง "พลาซ่าแอ็กคอร์ด" ไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมอีเล็คทรอนิกส์ เครื่องไฟฟ้า คอมพิวเตอร์ ยานยนต์ รวมตลอดถึงการประกอบชิ้นส่วนหรืออะไหล่ของผลิตภัณฑ์ดังกล่าว ฯลฯ ได้ส่งผลให้ไทยต้องพึ่งพาการนำเข้าสินค้าทุน (Capital Goods) สินค้าขั้นต้น สินค้าขั้นกลาง และวัตถุดิบต่าง ๆ จากต่างประเทศ เพื่อนำมาประกอบหรือผลิตสินค้าข้างต้นอย่างหนักมือขึ้น ส่งผลให้ดุลการค้าและดุลบัญชีเดินสะพัดของประเทศไม่เพียงต้องขาดดุลอย่างยืดเยื้อเท่านั้น หากแต่ยังถลำลึกขาดดุลหนักมือขึ้นอีกด้วย เท่าที่เป็นอยู่เกือบ 3 ใน 4 ของมูลค่าการนำเข้าทั้งหมดในแต่ละปีของไทย เป็นการนำเข้าสินค้าทุน สินค้าขั้นต้น ขั้นกลาง หรือวัตถุดิบต่าง ๆ

แม้ว่าในช่วงที่ผ่านมาและที่เป็นอยู่ หน่วยงานส่งเสริมการลงทุนของประเทศได้พยายามส่งเสริมการลงทุนด้านอุตสาหกรรมสนับสนุน (Supporting Industries) ต่าง ๆ เพื่อหวังให้อุตสาหกรรมของประเทศลดการพึ่งพาการนำเข้าสินค้าขั้นต้น ขั้นกลาง หรือวัตถุดิบต่าง ๆ ลง แต่ก็ดูจะยังไม่สัมฤทธิ์ผลนัก เมื่อพิจารณาจากข้อจำกัดต่าง ๆ เช่น การขาดการประหยัดจากขนาด (Economy of Scale) ในการผลิตชิ้นส่วนอะไหล่ต่าง ๆ ตั้งแต่สินค้าขั้นต้น เพราะตลาดภายในประเทศเล็กเกินไป ขณะที่สินค้าแต่ละชนิดก็ต้องใช้ชิ้นส่วนอะไหล่เป็นจำนวนมากในการผลิตหรือประกอบ ทำให้การขยายขนาดการผลิตเป็นไปด้วยความยาก

---

* สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, อ้างแล้ว

ลำบากขึ้น

ไม่เพียงเท่านั้นเทคโนโลยีการผลิตยังมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประเทศที่พัฒนาแล้ว (Developed Countries) ทั้งหลายที่มีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) ในการผลิตและขายเทคโนโลยีที่ต้องการทั้งเงินทุนที่จะใช้จ่ายไปในด้านการวิจัยและพัฒนา (R&D) เป็นจำนวนมาก การมีฐานทางเทคโนโลยีอันมั่นคงสะสมต่อเนื่องกันมาอย่างยาวนาน รวมตลอดถึงการมีบุคลากรทางเทคโนโลยีที่เพรียบพร้อมกว่า ฯลฯ

เมื่อเป็นเช่นนี้ การพัฒนาอุตสาหกรรมของไทยจึงจำเป็นต้องพึ่งพาการนำเข้าอย่างต่อเนื่องต่อไป ไม่ว่าจะพึ่งพาจากการนำเข้าสินค้าทุน สินค้าขั้นต้นขั้นกลาง หรือวัตถุดิบต่าง ๆ หรือต้องนำเข้าเทคโนโลยีใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา เพื่อรักษาความสามารถทางการแข่งขัน (Competitiveness) ของตนเองเอาไว้ ทำให้การขาดดุลการค้าและการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดยังคงเรื้อรังต่อไป

ไม่เพียงเท่านั้น เศรษฐกิจของประเทศซึ่งมีฐานรากของความเป็นอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นนั้น ยังส่งผลให้จำเป็นต้อง "ขึ้นต่อ" บริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ของโลกซึ่งโยกย้ายหรือขยายการลงทุนออกไปยังทุกมุมโลก ที่สามารถจะแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจได้อย่างหนักมือยิ่งขึ้น เศรษฐกิจไทย (ซึ่งผนวกตัวเข้ามาสู่เศรษฐกิจโลกตามกระแสโลกาภิวัตน์) จึงกลายเป็นเพียง "หมาก" ตัวหนึ่งบนกระดานหมากรุกที่บริษัทลงทุนข้ามชาติเป็นผู้จับเดินไปในทิศทางที่สอดคล้องกับนโยบายการลงทุนข้ามชาติที่แผ่กระจายไปทั่วโลกของตน

และการที่การลงทุนด้านอุตสาหกรรม ฯลฯ ของไทย จะยังคงเป็นที่สนิทเสน่หาแก่นักลงทุนข้ามชาติต่อไปเรื่อย ๆ ก็ต่อเมื่อต้องทำตัวให้ "ว่าง่าย" เข้าไว้ โดยต้องปรับทุกกระบวนท่าเพื่อคงความได้เปรียบทางด้านการลงทุนของประเทศเอาไว้ ตัวอย่างเช่น จะต้องมีการบริหารต้นทุน (Cost Management) ไม่ว่าจะเป็นค่าจ้างแรงงาน วัตถุดิบต่าง ๆ เครื่องจักรอุปกรณ์ในการผลิต การพัฒนาระบบบริหาร ฯลฯ เพื่อคงความสามารถทางการแข่งขันในตลาดโลกเอาไว้

แนวทางการพัฒนาข้างต้น ทำให้คำว่าการใช้ "คน" เป็นตัวตั้งทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 กลายเป็นเครื่องหมายปรัศนีย์ที่มีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อคำนึงถึงคำถามที่ว่า เราจะสามารถพัฒนา "คน" ให้มีคุณภาพหรือมีวิถีชีวิตดีขึ้น ตัวอย่างเช่น มีมาตรฐานการครองชีพหรือมีรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้นได้อย่างไร ถ้าหากว่า "คน" ยังคงเป็น "ปัจจัยการผลิต" ที่อยู่ในวังวนของการบริหารต้นทุนของผู้ประกอบการ เพื่อรักษาความสามารถทางการแข่งขันของอุตสาหกรรมไทยในตลาดโลกเอาไว้

ประการที่สี่ ปัญหาทางสังคม นอกจากปัญหาทางเศรษฐกิจแล้ว พลวัตโลกในนามของ "โลกาภิวัตน์" ยังส่งผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรม หรือแม้แต่การเมืองของไทยตามมาอย่างเป็นระลอก ๆ โดยที่ผลกระทบดังกล่าวมีส่วนสัมพันธ์ต่อตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจอย่างยากที่จะแยกจากกัน

การกระจุกตัวทางเศรษฐกิจในส่วนกลางอันเนื่องมาจากพลวัตทางอุตสาหกรรมและกิจกรรมต่อเนื่องอื่น ๆ ได้ดึงดูดให้กองคาราวานแรงงานจากชนบทมุ่งสู่เมืองมากยิ่งขึ้น ขณะที่ปล่อยให้คนแก่และเด็กอยู่กับครัวเรือนในภาคเกษตรต่อไป เพราะแม้ว่า "เมือง" จะเพิ่มโอกาสการว่าจ้างแรงงานแก่แรงงานหนุ่มสาว

จากชนบท แต่รายได้ที่ได้รับก็ไม่เพียงพอต่อการ "ลืมตาอ้าปาก" ของสมาชิกทุกคนในครัวเรือนต่อการอาศัยอยู่ในภาคเมืองได้ การแยกกันอยู่ของสมาชิกในครัวเรือนดังกล่าว ก่อให้เกิดปัญหาทั้งเศรษฐกิจและสังคมหลายประการ

รูปธรรมของปัญหาสังคม ปรากฏเห็นได้จากความคลอนแคลนของสถาบันครอบครัวในชนบทที่สมาชิกในครัวเรือนต้องแยกกันอยู่อย่างยาวนาน ซึ่งไม่เพียงเพิ่มความอ้างว้างว้าเหว่แก่ทั้งคนที่อาศัยในเมืองและชนบทเท่านั้น หากแต่การแยกกันอยู่นาน ๆ ยังง่ายต่อการแตกแยกของชีวิตครอบครัว อันปรากฏเห็นได้จากการที่สังคมไทยมีผู้หญิงเป็นหัวหน้าครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในช่วงที่ผ่านมา ยังได้ส่งผลให้ครอบครัวเชิงเดี่ยว (Nuclues Family) ขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น จากรายงานของ "สภาพัฒน์" ครัวเรือนไทยมีสมาชิกเฉลี่ย 5 คนต่อครอบครัวในปี 2528 แต่ประมาณทศวรรษหลังจากนั้น จำนวนสมาชิกเฉลี่ยต่อครัวเรือนได้ลดลงเหลือ 4 คน (2537) * เมื่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือนลดน้อยลง ขณะที่จำนวนครัวเรือนโดยรวมขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นนั้น ค่าใช้จ่ายของแต่ละครัวเรือนก็ต้องเพิ่มสูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นค่าที่อยู่อาศัย ข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องหุงต้ม ตู้เย็น เครื่องรับวิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ ต่างก็ต้องเพิ่มสูงขึ้นมากกว่าการที่สมาชิกจะรวมตัวอยู่ด้วยกันเป็นครอบครัวที่ใหญ่ขึ้น

พลวัตทางเศรษฐกิจที่ตามมากับกระแสโลกาภิวัตน์จึงบ่มเพาะความเป็นปัจเจกชนนิยมให้คืบขยายขึ้นในสังคมไทยด้วย โดยที่พฤติกรรมดังกล่าวอาจเป็นข้อจำกัดของการส่งเสริมการทำงานแบบรวมหมู่หรือเป็นตัวขวางกั้นการพัฒนาองค์กรชุมชนในสังคมไทยตามที่มีการวาดหวังเอาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่คนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาสในสังคมทั้งในภาคเมืองและชนบทที่ต้อง "ตีนถีบ ปากกัด" ต่อสู้เพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจอันเข้มงวดภายใต้กระแสอันเชี่ยวกรากของสภาวะพลโลกปัจจุบัน

คงยากที่จะปฏิเสธได้ว่า สภาวะที่กล่าวมาข้างต้นได้นำไปสู่ข้อจำกัดของการพัฒนาการเมืองในระบบประชาธิปไตยของไทย เพราะประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งยังตกอยู่ในสภาวะด้อยโอกาสทั้งเศรษฐกิจและสังคมนั้น ทำให้ง่ายต่อการตกอยู่ในวังวนของระบบอุปถัมภ์และการซื้อขายเสียง ในยามที่มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนฯ ทำให้ผู้คนกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งสามารถ "ผูกขาด" การแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์โดยผ่านกลไกของระบบการเมืองไทยอย่างต่อเนื่องกันมา

การกระจุกตัวของโภคทรัพย์ทางเศรษฐกิจในมือของผู้คนส่วนน้อย ซึ่งมีโอกาสเข้าถึงและช่วงชิงผลพวงของโลกาภิวัตน์มาให้แก่ตนได้มากขึ้น ยังช่วยเพิ่มพูนอำนาจซื้อของผู้คนกลุ่มนี้ขึ้นมาเป็นอย่างมากด้วย ส่งผลให้คนส่วนข้างน้อยเหล่านี้มีอิทธิพลครอบงำและบงการพฤติกรรมทางการบริโภคในสังคม ก่อกระแสการเลียนแบบอย่างทางการบริโภค (Demonstration Effect) ออกไปอย่างกว้างขวางในหมู่ผู้ที่มีฐานะด้อยกว่าแต่เป็นคนกลุ่มใหญ่กว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผ่านสื่อโฆษณาอันทรงประสิทธิภาพนา ๆ รูปแบบ ไม่ว่าจะผ่านทางสายตา หรือโสตประสาทจากเครื่องรับวิทยุ โทรทัศน์ และสื่ออื่น ๆ ที่รุกคืบเข้าไปสู่แทบทุกครัวเรือน

---

* คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, อ้างแล้ว

ของผู้คน

ความมีต้องการบริโภคที่ถูกเร่งเร้าโดยสื่อต่าง ๆ อยู่เกือบตลอด 24 ชั่วโมง ขณะที่ผู้คนจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงการบริโภคทางวัตถุเพราะความด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจนั้น หนทางที่เหลืออยู่สำหรับการหา "ปัจจัย" มาแลกเปลี่ยนกับวัตถุทางการบริโภคดังกล่าวก็คือ การประกอบมิจฉาชีพอาชีวะนา ๆ รูปแบบ

ทำให้ไม่น่าแปลกใจว่า ทำไมขณะที่เศรษฐกิจโดยมวลรวมของประเทศได้ขยายตัวเติบใหญ่ขึ้นอย่างต่อเนื่องนั้น ปัญหาอาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ รวมตลอดถึงการขายบริการของหญิงสาวทั้งภายในและนอกประเทศ จึงได้ขยายตัวเติบใหญ่เหมือนเงาตามตัว ดังที่ปรากฏเป็นข่าวอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน

ความต้องการบริโภควัตถุ นอกจากจะสนองตอบต่อความพอใจของผู้บริโภคแล้ว บ่อยครั้งการบริโภควัตถุดังกล่าวยังเป็น "เครื่องมือ" สำคัญในการแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจ ซึ่งจำนวนมากยึดถืออิมเมจหรือภาพลักษณ์ภายนอกเป็นสรณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจที่ถูกปลุกให้ตื่นขึ้นโดยกระแสโลกาภิวัตน์ เช่น การค้าเงิน ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ การประกันภัยและประกันชีวิต ฯลฯ

ทำให้ไม่น่าแปลกใจว่า ทำไมในแต่ละวันถนนสายต่าง ๆ ซึ่งมีเพียง 8% ของเนื้อที่กรุงเทพฯ ทั้งหมด (ประมาณ 1,640 ตารางกิโลเมตร) จึงมีรถป้ายแดงออกมาโดยเฉลี่ยนับ 1,000 คัน สร้างความคับคั่งชนิด "วินาศสันตะโร" ให้แก่ถนนรนแคมในเมืองหลวง ซึ่งไม่เพียงเพิ่มต้นทุนทางสุขภาพจิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ เท่านั้น หากแต่ยังเปล่าเปลืองทางเศรษฐกิจอีกอย่างมากมายมหาศาล ในลักษณะต่าง ๆ เช่น เวลาที่ต้องเสียไปบนรถยนต์ การลงทุนทางด้านอุปกรณ์การสื่อสาร เช่น โทรศัพท์มือถือ หรือเครื่องโทรสารติดรถยนต์อย่างเกินความจำเป็น การที่รัฐบาลต้องนำเงินภาษีอากรที่เก็บจากประชาชนทั่วทั้งประเทศเฉลี่ย "ประเคน" สร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานแก้ไขให้แก่ผู้คนในเมืองหลวง

ทั้งนี้ยังไม่รวมการที่ผู้คนไม่น้อยต้องดิ้นรนแสวงหาคอนโดมิเนียม หรืออพาร์ทเม้นท์หลังใหม่เอาไว้อยู่ใกล้ ๆ ที่ทำงาน รวมตลอดถึงปัญหามลภาวะทั้งในน้ำ บนดิน ในอากาศ ทางเสียง ฯลฯ ซึ่งเพิ่ม "ต้นทุน" อย่างเหลือคนานัปของผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองศูนย์กลางของประเทศแห่งนี้

(5) <u>สรุปและข้อเสนอแนะ : กลยุทธ์ในการกระจายผลพวงทางการพัฒนา</u>

กว่า 3 ทศวรรษของการพัฒนาเศรษฐกิจไทย นับตั้งแต่เริ่มใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ในปี 2504 เป็นต้นมา เศรษฐกิจได้ขยายตัวอย่างต่อเนื่องในอัตรากว่า 7% ต่อปี

แม้ว่าเศรษฐกิจไทยมีพัฒนาการด้านการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (2504 - 2509) จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (2535 - 2539) แต่ก็เป็นพัฒนาการที่ไร้ความสมดุลและขาดความยั่งยืน เมื่อพิจารณาจากปัญหานานัปการที่ผุดขึ้นมาพร้อมกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นปัญหาช่องว่างทางการกระจายรายได้ที่ขยายตัวขึ้น ปัญหาสังคมที่พอกตัวสลับซับซ้อนขึ้นและพร้อมที่จะระเบิดความรุนแรงออกมาทุกเมื่อ หรือปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในทุก ๆ รูปแบบที่ก่อตัวครอบคลุมทั้งภาคเมืองและชนบทอย่างหนาแน่นขึ้นทุกวัน ฯลฯ

เมื่อเป็นเช่นนี้ การถามหา**แนวทางพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีดุลยภาพหรือเป็นการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืน** (Sustainable Development) จึงเริ่มมีเสียงดังก้องขึ้นทุกวัน และปรากฏรูปธรรมออกมาอย่างชัดเจนในแผนพัฒนาฯ ระดับชาติเอง ตัวอย่างเช่น แนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ที่จะเริ่มใช้ในวันที่ 1 ตุลาคม 2539 นี้ *

นอกจากการใช้ "คน" เป็นตัวตั้งทางการพัฒนาแล้ว แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ที่ยึดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาปัจจัยทางสังคมเพิ่มมากขึ้น แทนที่จะปล่อยให้เศรษฐกิจขยายตัวเติบใหญ่อย่างพองโต แต่ในความใหญ่โตทางเศรษฐกิจนั้น กลับกลายเป็น "ภาชนะ" ที่ใช้บรรจุปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาทางสังคม ฯลฯ เอาไว้มากมายเหมือนเช่นที่เป็นอยู่

เพื่อหาทางกอบกู้ปัจจัยทางสังคมซึ่งเพลี่ยงพล้ำเสียศูนย์ไปให้มีสภาวะสมดุลยิ่งขึ้น คำขวัญทางการพัฒนาใหม่ ๆ ตัวอย่างเช่น การหาทางพัฒนาเพื่อนำไปสู่การมี "ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง" จึงได้รับการป่าวประกาศออกมาจากหน่วยงานที่รับหน้าที่วางแผนพัฒนาฯ ระดับชาติของประเทศ

คำถามมีอยู่ว่า ทำอย่างไร "ความฝัน" ของคำว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงจะเป็นจริงขึ้นได้ ท่ามกลางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์อันหนุนเนื่อง และเชี่ยวกรากของทุกวันนี้ ?

ท่ามกลางความเป็นจริงทางภาววิสัยของเศรษฐกิจและสังคมไทย ที่เปิดตัวปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก ต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานับศตวรรษนั้น คงเป็นไปไม่ได้ที่จะปลีกตัวเองหลบลี้หนีหน้าไปซ่อนตัวอยู่ในบางซอกหลืบของดาวเคราะห์ดวงที่มีชื่อว่า "โลก" ดวงนี้

หนทางพัฒนาที่สอดคล้องกับภาวะวิสัยภายใต้กระแสพลวัตโลก จึงอยู่ที่การเดินเชิดหน้าเพื่อช่วงชิง และการหาทางลดผลกระทบจากสภาวะโลกาภิวัตน์

การช่วงชิงผลพวงทางด้านบวกของ "โลกาภิวัตน์" ซึ่งมีสมรภูมิอยู่ในระดับสากล ฝ่าข้ามพรมแดนของความเป็นชาติหรือประเทศ ซึ่งนับวันจะมีเส้นกำหนดทางเศรษฐกิจและสังคมที่เจือจางพร่ามัวลง จึงอยู่ที่การปรับโครงสร้างทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ให้มีประสิทธิภาพยืดหยุ่นต่อการแสวงหาผลประโยชน์บนเวทีโลกได้อย่างคล่องแคล่วยิ่งขึ้น

ในด้านเศรษฐกิจนั้น การปรับนโยบายทางเศรษฐกิจมหภาค (Macro - Economic Policies) เช่น มาตรการทั้งทางการเงินและการคลัง ฯลฯ ให้มีประสิทธิภาพรุกถอยได้คล่องตัวดูจะมีความสำคัญไม่น้อย ทั้งนี้ยังไม่นับรวมการพัฒนาเศรษฐกิจรายสาขาอย่างเป็นระบบและมีขั้นมีตอน เพื่อให้ไทยสามารถได้เปรียบบนเวทีการค้าโลกที่ครุกรุ่นไปด้วยกลิ่นไอของการแข่งขัน

"ปัจจัย" อันสำคัญยิ่งที่ควรได้รับการพัฒนาเป็นอันดับแรก ๆ ก็คือ การพัฒนาศักยภาพของ "คน" หรือทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งควรเป็นทั้งสื่อกลางสำคัญในการช่วงชิงโลกาภิวัตน์และเป็นผู้รับผลพวงอันพึงมีพึงได้จากพลวัตโลกดังกล่าวอย่างยุติธรรมด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้คนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาส

---

* ดูคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (2540 - 2544)

กว่าในประเทศ

ส่วนการลดผลกระทบทางด้านลบของโลกาภิวัตน์นั้น ดูจะมีความจำเป็นและสำคัญไม่น้อยไปกว่ากลยุทธ์ในการช่วงชิงโลกาภิวัตน์ เพราะพลวัตโลกอันหนุนเนื่องในวันนี้ได้นำพาความสุ่มเสี่ยง (Risks) นา ๆ รูปแบบมาสู่สังคมไทยด้วย

"หลังอิง" อันแรกที่ควรให้ความสำคัญในการเอื้ออำนวยต่อทั้งการรุกและถอยของไทยในเวทีโลก ก็คือ การพัฒนาศักยภาพของภาคการเกษตร อันเป็นศักยภาพรากฐานของสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตอันไกลโพ้นมาจนถึงทุกวันนี้

นอกจากการทำหน้าที่เป็น "หลังอิง" แล้ว ปัจจุบันภาคเกษตรยังทำหน้าที่เป็น "กันชน" ให้กับแรงกระทบจากสภาวะโลกาภิวัตน์ด้วย

มาตรการประการต่อมาที่ควรคำนึงถึง ก็คือ การหาหนทางกระจายจ่ายปันผลพวงทางการพัฒนา ซึ่งเคยกระจุกอยู่ในส่วนกลางไปยังภูมิภาคเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผันนโยบายการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค ซึ่งเคยปรากฏแต่บนแผ่นกระดาษมาเนิ่นนานให้เป็นจริงในทางปฏิบัติ โดยการใช้นโยบายและมาตรการของรัฐนา ๆ ลักษณะในการผลักดัน

กลไกหรือมาตรการทางการเงินและการคลังดูจะมีบทบาทไม่น้อยต่อการผลักดันการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคให้เป็นจริงในทางปฏิบัติ

นอกจากการกระจายผลพวงทางการพัฒนาระหว่างภาคหรือพื้นที่แล้ว การหาหนทางกระจายจ่ายปันผลของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มคนในสังคม ดูจะมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

นโยบายการเงินและการคลัง เช่น การหารายได้ของรัฐในลักษณะใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเก็บภาษีทรัพย์สิน ภาษีมรดก หรือภาษีที่ดินที่มีประสิทธิภาพขึ้น ฯลฯ รวมตลอดจนถึงการกำหนดหลักเกณฑ์ทางงบประมาณหรือการใช้จ่ายให้ตกสู่ผู้คนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาส ดูจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระจายความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจอย่างยุติธรรมขึ้นในสังคมเช่นกัน

ตราบใดที่ตัวอย่างของมาตรการข้างต้นยังไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง คำว่า "การพัฒนาที่ยั่งยืน" ก็จะคงความเป็นอมตะบนแผ่นกระดาษอย่าง "ยั่งยืน" เหมือนเช่นแผนพัฒนาฯ หลาย ๆ แผนที่มีการใช้ในก่อนหน้านี้

วิพากษ์เศรษฐกิจแบบฟองสบู่ในไทย

รศ.ดร.สมภพ มานะรังสรรค์

ในช่วงก่อนเกิดวิกฤติ (ก.ค. 2540) ตลาดเงินตลาดทุนของไทยถูกเปิดกว้างขึ้นตามลำดับ เริ่มจากการยอมรับพันธกรณีข้อที่ 8 ของ IMF ในเดือนพฤษภาคม 2533 ตามด้วยการเปิดเสรีบัญชีทุน (Capital account) ในต้นปี 2536

แต่สิ่งที่ปิดกั้นขวางอยู่ก็คือระบบทั้งเศรษฐกิจและการเมือง ดังนี้

1) ด้านเศรษฐกิจ โดยทางพฤตินัยแล้วทั้งภาคการเงิน (Financial sector) และภาคเศรษฐกิจจริง (Real sector) ยังถูกปิดกั้นต่อทุนนิยมโลกไม่น้อย เช่น

(1) ภาคการเงิน ต่างชาติยังไม่สามารถเข้ามาประกอบธุรกิจการเงินในไทย ทั้ง ๆ ที่โดยทาง "รูปแบบ" แล้วภาคการเงินไทยได้ถูกเปิดออกแล้ว แต่โดย "เนื้อหา" แล้ว หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เช่น การขออนุญาตจัดตั้งธนาคารพาณิชย์ และสถาบันการเงินอื่นๆ ใหม่ ๆ ฯลฯ

มีข้อที่น่าสังเกตว่าแม้แต่คนไทยด้วยกันเอง ก็ยากที่จะฝ่าเข้าสู่ธุรกิจธนาคารฯ ซึ่งถูกยึดกุมโดยกลุ่มทุนการเงินเดิมได้ ดังตัวอย่างจากที่มีการขออนุญาตจัดตั้งธนาคารพาณิชย์ใหม่ ซึ่งนักธุรกิจกลุ่มนอกธนาคารได้พยายามมาเป็นทศวรรษ แต่ก็ล้มเหลวมาตลอด เพราะกลุ่มทุนการเงินเดิมขวางกั้น โดยใช้เครื่องมือต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องมือทางการเมือง ทำให้ไม่น่าแปลกใจว่าทำไมพรรครัฐบาลพรรคแล้วพรรคเล่าจึงต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางการเมือง จนกระทั่งเอาตัวไม่รอด ในทุก ๆ ครั้งที่มีข่าวคราวว่าพรรครัฐบาลดังกล่าว จะใช้อำนาจทางการเมืองอนุญาตให้มีการตั้งธนาคารพาณิชย์แห่งใหม่ได้

การเปิดกว้างทางภาคการเงินหลังจากที่ไทยเปิดใช้ระบบบวิเทศธนกิจ (BIBF's) ภายใต้การเปิดบัญชีทุน (Capital account) จึงเป็นการต่อสายระบบทุนนิยมโลก เชื่อมเข้าสู่กลุ่มทุนการเงินไทยซึ่ง "ผูกขาด" ระบบการเงิน และยังมีความเป็นระบบทุนนิยมอุปถัมภ์ (Crony Capitalism) อยู่มาก

ผลที่ตามมาก็คือเงินทุน (Capital) "ราคา" ถูก ๆ จากต่างประเทศ (เพราะอัตราดอกเบี้ยในตลาดเงินโลกมีระดับต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยในไทยมาก ในช่วงที่ไทยเริ่มใช้ระบบ BIBF's) ได้ต่อสายเข้ากับทุนนิยมอุปถัมภ์ของไทยซึ่งมีกลไกการจัดสรรทุนที่ไร้ประสิทธิภาพและมุ่งรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนและพวกพ้องเป็นไปตาม "วิถีแห่งเอเชีย"

ความไร้ประสิทธิภาพในการจัดสรรเงินทุนที่กลุ่มทุนการเงินไทยได้จากระบบทุนนิยมโลก พิจารณาได้จากการนำเงินทุนดังกล่าวไป "ลงทุน" อย่างไร้ประสิทธิภาพในภาคเศรษฐกิจฟองสบู่ (Bubble economy) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ (Real estate) และธุรกิจการซื้อขายหลักทรัพย์ ซึ่งสามารถสร้างผลตอบแทนระยะสั้นจากการเก็งกำไร (Speculation) ได้มาก

มีข้อที่น่าสังเกตต่อไปว่า กลุ่มทุนการเงินไทยไม่เพียงสามารถ "ผูกขาด" ตลาดเงิน เช่น ภาคธนาคารพาณิชย์และกิจการที่เกี่ยวข้องเท่านั้น หากแต่ยังควบคุมและสามารถกำหนดทิศทางของตลาดทุน (Capital market) ได้อีกด้วย ตัวอย่างเช่น การที่มูลค่าตลาด (Market Capitalization) ของธุรกิจการเงิน เช่น ธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนอยู่ในตลาดหุ้นนั้นเคยมีสัดส่วนสูงถึงเกือบครึ่งหนึ่งของมูลค่าตลาดรวมในตลาดหลักทรัพย์ไทย

เมื่อเป็นเช่นนี้ กลุ่มทุนการเงิน จึงสามารถกำหนดหรือบงการตลาดทุนได้ด้วย และสามารถแสวงหาส่วนเกินทางทุน (Capital gains) ได้มากมายจากตลาดทุน อันเนื่องมาจากการเพิ่มสูงขึ้นของราคาหุ้นของตน ซึ่งได้เพิ่มสูงขึ้นไปอย่างมากมาย ในช่วงที่ตลาดหุ้นเฟื่องฟู (Boom) มาก ๆ เช่น ช่วงหลังจากที่ไทยเปิดบัญชีทุนในช่วงต้นปี 2536 เป็นต้นมา (ในต้นปี 2537 ดัชนีตลาดหุ้นไทยขึ้นไปสูงถึง 1,750 กว่าจุด)

แม้ว่าสถาบันการเงิน โดยเฉพาะธนาคารพาณิชย์จะจดทะเบียนขายหุ้นของตนในตลาดหุ้นและเป็นบริษัท "มหาชน" แต่หุ้นที่นำออกขายในตลาดหุ้น ก็ยังมีสัดส่วนไม่มากทำให้กลุ่มทุนการเงินภายใต้ระบบทุนนิยมอุปถัมภ์ (Crony capitalism) ยังคงยึดกุมอำนาจทางการบริหารในสถาบันการเงินของตนได้อย่างมั่นคงต่อไป

ไม่เพียงเท่านั้น บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์อื่น ๆ ซึ่งแม้ว่าจะเป็นบริษัทมหาชน (Public companies) ก็มีพฤติกรรมเดียวกันกับธนาคารพาณิชย์คือนำหุ้นเพียงจำนวนหนึ่งออกขายในตลาดหุ้น เพื่อที่ตนและกลุ่มจะสามารถยึดกุมความเป็น "เจ้าของ" บริษัทนั้น ๆ อีกต่อไป และเมื่อขาดแคลนเงินทุนประกอบการ แทนที่จะนำหุ้นของตนออกขายเพิ่มในตลาด (ซึ่งอาจกระทบต่อฐานะความเป็นเจ้าของกิจการของตน) ก็กลับใช้วิธีการระดมเงินทุนโดยวิธีอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น การกู้เงินจากสถาบันการเงินทั้งภายในและต่างประเทศ ยิ่งผู้กู้มีฐานะทางการประกอบการดี (ตัวอย่างเช่นมีราคาหุ้นที่ขายในตลาดอยู่ในระดับสูง และเป็นที่ต้องการของตลาดมาก) ก็ยิ่งสามารถแสวงหาเงินกู้ได้ง่าย และได้ด้วยอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ มีการคาดคะเนกันคร่าว ๆ ว่า บริษัทที่จดทะเบียนอยู่ในตลาดหลักทรัพย์ยังมีความเป็นธุรกิจแบบครอบครัวถึง 60%

นอกจากการกู้เงินจากสถาบันการเงินแล้ว บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ยังสามารถระดมเงินทุนจากแหล่งอื่น ๆ เช่นการออกหุ้นกู้ (Debentures) และถ้าต้องการได้เงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำมาก ๆ ก็สามารถออกตราสารการเงินอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น หุ้นกู้แปลงสภาพ (Convertible debentures) ออกล่อนักลงทุนได้ด้วย โดยใช้ราคาหุ้นที่ ปรากฏในตลาดหลักทรัพย์ที่อยู่ในระดับสูงของตนเป็นตัวจูงใจ

การดำเนินการข้างต้นเป็นไปได้ง่ายขึ้น เพราะปัจจัยเสริมดังต่อไปนี้

(ก) การควบคุมและการกำกับตรวจสอบที่หละหลวมไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงานทางการที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างเช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย ตลาดหลักทรัพย์ กลต. ฯลฯ

(ข) การดำเนินนโยบายการเงิน (Monetary policies) ที่ขัดแย้งกันเอง หรือที่ไม่สอดคล้องกับสภาวะที่เป็นจริงของตลาดเงินและตลาดทุน

ตัวอย่างที่พอยกขึ้นมาประกอบได้ก็คือ การที่ธปท.เปิดกว้างทางภาคการเงิน ตัวอย่างเช่น การใช้ระบบ BIBF's หรือเปิดเสรีบัญชีทุน (Capital account) ในต้นปี 2536 แต่ขณะเดียวกันยังมีการปกป้องค้ำจุนภาคธุรกิจที่ใช้เงินทุนจากต่างประเทศด้วยลักษณะต่าง ๆ เช่น การกำหนดค่าเงินบาทคงที่การปกป้องคุ้มครองสถาบันการเงินและผู้ฝากเงินอย่างเต็มที่ ฯลฯ ทำให้ผู้กู้และผู้ปล่อยกู้มีความเสี่ยง (Risk) ที่น้อยในการปล่อยกู้หรือรับเงินกู้จากต่างประเทศผลที่ตามมาก็คือ การกู้เกินตัวของสถาบันการเงิน ต่าง ๆ ในไทย ขณะที่การปล่อยกู้ของต่างประเทศก็เต็มไปด้วยความหละหลวม เนื่องจากมีความเสี่ยงน้อย อันเนื่องมาจากสาเหตุตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ส่งผลให้เกิดปัญหาการล่วงละเมิดทางจริยธรรมการเงิน (Moral Hazard) ได้ง่าย

เมื่อสถาบันการเงินมีการกู้เกินตัวจากแหล่งเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำจากต่างประเทศผลที่ตามมาก็คือการปล่อยกู้อย่างหละหลวมและเกินตัวเช่นกัน และมักปล่อยกู้ให้แก่ภาคธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนง่ายและเร็ว ตัวอย่างเช่น อสังหาริมทรัพย์ การซื้อขายหลักทรัพย์ ฯลฯ

(ค) ยิ่งหน่วยงานทางการที่เกี่ยวข้อง ได้ส่งสัญญานทางภาพรวมของเศรษฐกิจไทยไปในทางบวกและมีแต่ความสดใสด้วยแล้ว ก็ยิ่งสร้างความย่ามใจให้แก่ทั้งผู้ปล่อยกู้จากต่างประเทศและสถาบันการเงินผู้กู้ภายในประทศเอง ให้มีการปล่อยกู้และกู้เกินตัวมากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างของ "สัญญาน" ทางมหภาคที่หน่วยงานทางการที่เกี่ยวข้องของไทยได้ส่งออกมาในทางที่เป็นบวกนั้น ประกอบด้วยแนวโน้มการขยายตัวของตัวเลขความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP) แนวโน้มการค้าและการลงทุนจากต่างประเทศที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง การประกอบการที่ดีทางการคลัง ตัวอย่างเช่น การเกินดุลงบประมาณ หนี้ภาครัฐที่อยู่ในระดับต่ำ ฯลฯ

(2) ภาคการผลิตที่แท้จริง (Real sector) อันประกอบไปด้วยการผลิตในภาคอุตสาหกรรมการค้า การลงทุน การบริการต่างๆ ฯลฯ ต่างมีการลงทุนที่เกินตัวและลงทุนอย่างขาดประสิทธิภาพเป็นอย่างยิ่งด้วย ด้วยสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้

(ก) แหล่งเงินทุนสามารถหาได้ง่าย เช่น

- กู้จากสถาบันการเงิน เช่น จากธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ ฯลฯ ที่ล้วนแล้วแต่มีสภาพคล่อง (Liquidity) สูงเพราะสามารถหากู้ได้ง่ายจากต่างประเทศ ซึ่งเผชิญกับปัญหาสภาพคล่องสูง อันดูได้จากอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำมากในปี 2536 อันเป็นปีที่ไทยเริ่มเปิดบัญชีทุน (Capital account) (ปีนั้น Fed Funds Rate อยู่ที่ 3.00% - 3.10%)

- วัฒนธรรมทางธุรกิจในไทยนิยมการลงทุนแบบกระจายตัวในแนวนอน (Horizontal expansion) และผู้ประกอบการเองก็มีพฤติกรรมที่เป็นปัจเจกชนนิยม (Individualism) ที่สูง และทำการลงทุนแบบไม่เน้นความชำนาญการเฉพาะอย่าง (Specialization)

พฤติกรรมการลงทุนของผู้ประกอบการไทยข้างต้นเกิดขึ้นได้ง่ายเพราะสาเหตุต่าง ๆ เช่น

- เงินลงทุนหาได้ง่ายไม่ว่าจะเป็นการกู้ยืมจากสถาบันการเงินทั้งในและต่างประเทศ การออกหุ้นกู้และการหาทางจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เพื่อระดมทุนจากการขายหุ้น ฯลฯ

ยิ่งสภาพคล่องในระบบการเงินมีมาก ซึ่งส่งผลให้ต้นทุนการกู้ เช่นอัตราดอกเบี้ยอยู่ในระดับต่ำด้วยแล้ว ก็ยิ่งดึงดูดให้ผู้ประกอบการระดมเงินทุนจากระบบมาขยายกิจการทั้งในรูปแนวนอน (Horizontal) และแนวดิ่ง (Vertical) ของตนเองมากยิ่งขึ้น

- ธุรกิจไทยขาดพฤติกรรมแบบรวมหมู่และหรือมีการแบ่งงานกันทำ (Division of labor) อย่างเป็นระบบ เพราะมีความเป็นปัจเจกชนนิยมสูง ก็ยิ่งเพิ่มแนวโน้มของงการลงทุนที่กระจายตัวไปในแนวนอน และขาดความชำนาญการเฉพาะอย่างมากยิ่งขึ้น

- แรงกระตุ้นของเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ (Bubble economy) ได้ส่งผลให้อุปสงค์ (Demand) หรืออำนาจซื้อ (Purchasing power) ในระบบให้ขยายตัวออกไปมาก สินค้าที่ผลิตออกมาได้จึงมีตลาดรองรับที่กว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นการขายภายในประเทศ หรือส่งออก

ภาวการณ์ข้างต้น ทำให้ผู้ประกอบการขยายการลงทุนออกไปในภาคการผลิตที่อยู่นอกไลน์ของตัวเอง ทำให้ไม่น่าแปลกใจว่า ทำไมการเลียนแบบอย่างทางการผลิต (Production demonstration effect) จึงได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในธุรกิจไทย เพราะไม่ช้าไม่นานที่ผู้ประกอบการรายใดรายหนึ่งผลิตสินค้าชนิดหนึ่งออกมาขาย แล้วสามารถขายได้ดี ก็จะมีผู้ผลิตราย

อื่น ๆ ทำการลอกเลียนแบบทันที ยิ่งไทยมีปัญหาการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาหรือสิทธิบัตรด้วยแล้ว การลอกเลียนแบบก็ยิ่งเกิดขึ้นได้มาก และสามารถเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว

เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ประกอบการที่เป็นผู้ริเริ่มผลิตสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่ง จะต้องสามารถถึงจุดคุ้มทุน (Break-even) ได้เร็ว เพื่อที่จะสามารถมีผลกำไรได้รวดเร็วและมากในช่วงเวลาเพียงสั้น ๆ ก่อนที่สินค้าของตัวเองจะถูกลอกเลียนแบบจากผู้ผลิตรายอื่น ๆ ที่พร้อมที่จะเข้าสู่ตลาดและออกจากตลาดอย่างรวดเร็ว

พฤติกรรมการผลิตข้างต้น ล้วนแล้วแต่ช่วยเร่งกระแสการผลิตแบบการกระจายตัว(Diversification) ไปในแนวนอน (Horizontal) ให้มีมากยิ่งขึ้น

ผลที่ตามมาก็คือ นอกจากผู้ประกอบการไทยจำนวนมากจะขาดความชำนาญการเฉพาะอย่าง ทำให้ไม่สามารถบริหารการผลิตหรือบริหารต้นทุน (Cost management) ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือต่ำสุดได้ ทำให้การใช้ทรัพยากรในระบบเป็นไปอย่างไร้ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ไม่เพียงเท่านั้น พฤติกรรมแบบปัจเจกชนทางธุรกิจข้างต้น ยังก่อปัญหาอื่น ๆ อีกหลายประการ ตัวอย่างเช่น

ประการแรก ทำให้ธุรกิจไทยมีความขัดแย้ง (Conflict) ที่สูงและขยายตัว ส่งผลให้การบริหารความขัดแย้ง (Conflict management) ขาดประสิทธิภาพลดทอนประสิทธิภาพของพลังการรวมหมู่ (Collective power) ซึ่งมีความจำเป็นในหลาย ๆ ด้านต่อการพัฒนาธุรกิจในระยะยาว

รูปธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอทางการรวมหมู่ของธุรกิจไทย ก็คือบทบาทอันจำกัด ขาดพลังของสมาคม และชมรมทางธุรกิจต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และที่รวมตัวกันของธุรกิจเฉพาะอย่าง ฯลฯ

ประการที่สอง ทำให้การปล่อยสินเชื่อของสถาบันการเงินขาดประสิทธิภาพในลักษณะต่าง ๆ เช่น

- การติดตามให้ผู้กู้นำเงินไปใช้ตามวัตถุประสงค์ที่ขอกู้

การที่ผู้ประกอบการไทยมีธุรกิจหลาย ๆ ประเภทในรายหรือเครือเดียวกัน ทำให้การติดตามวัตถุประสงค์ในการกู้ของสถาบันการเงินมีประสิทธิภาพที่ลดน้อยลง

ผลที่ตามมาก็คือ สถาบันการเงินผู้ปล่อยกู้จะพยายามลดความเสี่ยงในการปล่อยกู้ของตน โดยการพึ่งพิงหลักทรัพย์ที่ใช้ประกันเงินกู้ของผู้กู้เป็นหลัก ตัวอย่างเช่น การใช้ที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์อื่น ๆ ซึ่งเคยมีความมั่นคงในการค้ำประกันการปล่อยกู้ ดังที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในอดีตซึ่งเป็นช่วงก่อนที่ไทยจะเผชิญกับวิกฤตการณ์ (ก.ค. 2540)

เมื่อที่ดินและอสังหาริมทรัพย์มี "ความมั่นคง" ก็ยิ่งส่งเสริมให้ "สินค้า" ตัวนี้มีมูลค่าสูงและเป็นที่นิยมลงทุนกันอย่างกว้างขวางดังเป็นที่สังเกตได้ว่า ในช่วงที่อยู่ในใจกลางของเศรษฐกิจฟองสบู่นั้น การลงทุนในธุรกิจนี้ได้เกิดขึ้นในเกือบทุก ๆ เครือของกลุ่มธุรกิจไทย แม้ว่ากลุ่มธุรกิจนั้นจะไม่ได้เชี่ยวชาญด้านอสังหาริมทรัพย์มาก่อนก็ตาม

ยิ่งผู้ประกอบการที่กู้เงินเองมีการใช้เครดิตไลน์ (Credit line) จากหลาย ๆ สถาบันการเงินด้วยแล้ว ก็ยิ่งทำให้การควบคุมการใช้เงินกู้ของผู้กู้จากผู้ปล่อยกู้ เป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทำให้หลักทรัพย์ค้ำประกันยิ่งมีความสำคัญมากขึ้น

การมีหลักทรัพย์ที่มั่นคง ตัวอย่างเช่นที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อื่น ๆ ก็ยิ่งส่งผลให้สถาบันการเงินปล่อยกู้อย่างขาดความรอบคอบยิ่งขึ้น เพราะคิดว่าผู้กู้มีหลักทรัพย์มั่นคงเป็นเครื่องค้ำประกันเงินกู้อยู่แล้ว

ยิ่งสภาพคล่องทางการเงินในระบบมีมากอันเนื่องมาจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น การเปิดเสรีภาคการเงินโดยการเปิดบัญชีทุน (Capital account) ทำให้มีอุปทานของแหล่งเงินทุนจากต่างประเทศ (ซึ่งเผชิญกับสภาพคล่องทางการเงินล้นเกินเช่นกัน) หลั่งไหลเข้าสู่ไทย ขณะที่สภาพคล่องภายในประเทศเองก็มีมากขึ้น อันเนื่องมาจากการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ ซึ่งส่งผลให้ภาคการเงิน (Financial sector) ขยายตัวออกไปมาก ฯลฯ ด้วยแล้ว ก็ยิ่งเป็นการง่ายต่อการปล่อยกู้ของสถาบันการเงินยิ่งขึ้นไปอีก

มีข้อที่น่าสังเกตว่า สถาบันการเงินต้องแข่งกันสร้างผลงานเช่น การขยายการปล่อยกู้ เพราะสถาบันการเงินดังกล่าว (ทั้งในและต่างประเทศ) ต่างก็จดทะเบียนอยู่ในตลาดหลักทรัพย์ ถ้าสถาบันการเงินใดมีผลประกอบการในเชิงเปรียบเทียบหรือในเชิงสัมพัทธ์ (Relative term) ที่ไม่ดีเมื่อเทียบกับสถาบันการเงินของคู่แข่ง ก็อาจสร้างปัญหาการประกอบการ โดยสะท้อนออกมาให้เห็นจากแนวโน้มของราคาหุ้นของตนที่ขายอยู่ในตลาดหลักทรัพย์ อาจมีแนวโน้มที่ลดต่ำลง เพราะผู้เล่นหุ้นหันไปเล่นหุ้นตัวอื่นๆ ที่มีผลประกอบการดีกว่า ผลที่ตามมาก็คือการที่ผลงานของผู้จัดการกองทุน (Fund managers) ซึ่งเป็นผู้บริหารสถาบันการเงินดังกล่าวจะมีผลงานที่ตกต่ำลง

เมื่อเป็นเช่นนี้ แหล่งบรรดาผู้จัดการกองทุนจึงต้องแข่งกันสร้างผลงาน ตัวอย่างเช่น แข่งกันปล่อยกู้ ฯลฯ เพื่อให้ผลประกอบการของสถาบันการเงินของตนดีขึ้น ผลที่ตามมาก็คือ "Capital gains" ที่จะเพิ่มสูงขึ้นจากราคาหุ้นของตนในตลาดหลักทรัพย์ที่เพิ่มสูงขึ้นด้วย

พฤติกรรมการบริหาร "Port" ของเหล่าบรรดาผู้จัดการกองทุนข้างต้นยิ่งสร้างโอกาสในการหาแหล่งเงินทุนของผู้กู้ต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ในภาคการเงินและภาคการผลิตที่แท้จริงส่งผลให้

เศรษฐกิจขยายตัวอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเศรษฐกิจแบบฟองสบู่เช่น อสังหาริมทรัพย์และราคาหลักทรัพย์ซึ่งเป็นธุรกิจที่อยู่ในด่านหน้าของเศรษฐกิจแบบฟองสบู่

นอกจากการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินแล้ว ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์จำนวนมาก ยังพยายามหาทางจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เพื่อระดมเงินทุนโดยการซื้อขายหุ้นของตนในตลาดหลักทรัพย์ด้วย

ในช่วงที่เศรษฐกิจฟองสบู่ของไทยเฟื่องฟูมาก (ก่อนปี 2539) นั้น หุ้นของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์จำนวนมากสามารถจดทะเบียนกับตลาดหลักทรัพย์ได้

เพื่อลดความเสี่ยง (Risk) และเพื่อเป็นการปกป้องผู้บริโภคที่ซื้ออสังหาริมทรัพย์จากบริษัทจดทะเบียนเอง ทางหน่วยงานที่ควบคุมตลาดหลักทรัพย์ ตัวอย่างเช่น กลต.ก็ได้กำหนดให้บริษัทอสังหาริมทรัพย์ที่จดทะเบียน จำเป็นต้องเพิ่มความมั่นคงให้แก่ตนเอง โดยการมีธนาคารที่ดิน (Land bank) เก็บเป็นสต๊อกเอาไว้ เพื่อเพิ่มหลักประกันให้แก่ผู้มาซื้ออสังหาริมทรัพย์ของโครงการที่จำเป็นต้องชำระเงินดาวน์แก่โครงการ ก่อนที่จะได้อสังหาริมทรัพย์ที่ยังก่อสร้างไม่เสร็จมาครอบครอง

แต่การดำเนินการข้างต้น ก็มีสภาพเป็นดาบสองคม เพราะทำให้ผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์ต้องไปกว้านซื้อที่ดินเก็บเข้า "Land bank" ของตัวเองเพิ่มขึ้น เมื่ออุปสงค์ต่อที่ดินเพิ่มขึ้น ก็ยิ่งทำให้ที่ดินและอสังหาริมทรัพย์มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น และยิ่งก่อกระแส "ฟองสบู่"มากยิ่งขึ้น

เมื่ออสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวมีมูลค่าเพิ่มขึ้น ก็ยิ่งง่ายต่อการใช้หลักทรัพย์ดังกล่าวในการค้ำประกันเงินกู้จากสถาบันการเงิน และทำให้กู้ได้ง่ายและมากยิ่งขึ้น

เมื่อที่ดินมีราคาและเป็นที่ต้องการมากขึ้น การเก็งกำไร (Speculation) ในที่ดินก็ยิ่งขยายตัว ทำให้มีผู้ที่มีรายได้จากการซื้อขายที่ดินเพิ่มมากขึ้น และฐานของผู้มีรายได้ดังกล่าวก็ได้ขยายตัวออกไปมากขึ้น เพราะที่ดินจำนวนมากอยู่ในมือของชาวไร่ชาวนาซึ่งเป็นคนกว่าครึ่งหนึ่งของคนทั้งประเทศ ซึ่งสามารถขายที่ดินได้ง่ายและได้ราคาดีขึ้นมาก

เมื่อรายได้จากการซื้อขายที่ดินเพิ่มสูงขึ้น ฐานอุปสงค์ (Demand bases) ต่อสินค้าต่าง ๆ และการบริโภคอื่น ๆ เช่น การบริการก็ยิ่งขยายตัวมากขึ้น สร้างผลต่อเนื่องของการขยายกิจการต่าง ๆ ทั้งภาคการผลิตและบริการตามมา อันเป็นการตอบสนองทางอุปทาน (Supply responses)

ผลที่ตามมาก็คืออาการร้อนแรงทางเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากผลของการทำงานของตัวคูณ (Multiplier effects) ที่สืบเนื่องมาจาการขยายตัวของอุปสงค์และอุปทานในระบบ

การขยายตัวของภาคเศรษฐกิจจริง (Real sector) ดังกล่าว ทำให้ยิ่งมีการใช้บริการจากภาคการเงิน (Financial sector) มากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ทั้งสองภาคเศรษฐกิจกำหนดซึ่งกันและ

กัน และต่างขยายตัวได้มากและต่อเนื่อง ผลที่ตามมาก็คือรายได้ของผู้คนในระบบได้ขยายตัวเพิ่มขึ้น ยิ่งอยู่ใกล้ชิดกับเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ (เช่น อสังหาริมทรัพย์ และหลักทรัพย์) ก็ยิ่งมีโอกาสเพิ่มรายได้ของตนได้ง่ายและมาก

ผลที่ตามมาก็คือการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคภายในประเทศ (Domestic consumption) ยิ่งขยายตัวเพิ่มขึ้น ขณะที่การบริโภคภายในประเทศดังกล่าวเป็นตัวแปรที่มีผลต่อการขยายตัวของ GDP มากที่สุด การบริโภคภายในประเทศมีน้ำหนักทำให้ GDP ไทยสามารถขยายตัวได้ถึง 54% เมื่อเทียบกับตัวแปรอื่น ๆ ทั้งหมดที่มีผลทำให้ GDP ขยายตัว ดังนั้น GDP จึงขยายตัวอย่างต่อเนื่องพร้อม ๆ กับตัวชี้วัดทางมหภาค (Macro-economic indicators) อื่น ๆ เช่น การค้า การลงทุน ฯลฯ

เมื่อตัวชี้วัดทางมหภาคปรากฏออกมาดี ขณะที่ตัวชี้ชัดจากจุลภาคเอง อันพิจารณาได้จากผลประกอบการของธุรกิจต่าง ๆ ทั้งในภาคการผลิตที่แท้จริง และภาคการเงินออกมาดี ก็ยิ่งจูงใจต่อการปล่อยกู้ของสถาบันการเงินทั้งไทยในและต่างประเทศ อัดฉีดให้เศรษฐกิจมีความเร่าร้อนเกินตัว (Over-heat) ได้ง่ายขึ้น

- การติดตามเงินกู้คืนของสถาบันการเงิน

ในช่วงที่เศรษฐกิจกำลังขยายตัวมาก ๆ นั้น การใช้สินทรัพย์ที่มั่นคง ตัวอย่าง เช่น อสังหาริมทรัพย์ ฯลฯ เป็นหลักประกันเป็นที่นิยมมาก เพราะสินทรัพย์เหล่านั้นมีฐานทางอุปสงค์ (Demand base) ที่มั่นคง และมีแนวโน้มว่าราคาของอสังหาริมทรัพย์จะขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้การบริหารการปล่อยและการติดตามสินเชื่อที่สถาบันการเงินปล่อยให้แก่ลูกค้ามีความง่ายดายขึ้น เพราะถ้าหากลูกหนี้มีปัญหาการชำระคืนเงินกู้ สถาบันการเงินก็สามารถยึดเอาหลักทรัพย์ค้ำประกันมาขายทอดตลาดได้ไม่ยาก ส่วนลูกหนี้เองก็ไม่อยากให้เกิดปัญหาการชำระคืนเงินกู้ เพราะไม่เพียงทำให้ความน่าเชื่อถือของตนต้องสูญเสียไปเท่านั้น หากแต่หลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้ของตนที่มีมูลค่าสูงกว่าเงินที่กู้มา จะต้องถูกยึดขายทอดตลาดอีกด้วย

แต่เหตุการณ์หลังเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินในกลางปี 2540 เป็นต้นมา ทุกอย่างกลับมีลักษณะสวนทางกัน

ประการแรก ลูกหนี้สถาบันการเงินมีแนวโน้มที่จะเกิดปัญหาการชำระหนี้สร้างปัญหาหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (Non-performing loans – NPL's) ให้แก่สถาบันการเงินผู้ปล่อยกู้ได้มาก เพราะปัญหาต่างๆ เช่น ราคาอสังหาริมทรัพย์ที่ลูกหนี้ใช้ค้ำประกันเงินกู้ได้มีราคาตกต่ำลงอย่างรวดเร็ว เพราะเกิดปัญหาอุปทานล้นเกิน (Over supply) เนื่องจากในช่วงที่เศรษฐกิจแบบฟองสบู่

กำลังเฟื่องฟูนั้น การเก็งกำไร (Speculation) ในอสังหาริมทรัพย์ได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทำให้มีการลงทุนในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์อย่างมากมาย ก่อให้เกิดปัญหาความล้นเกินทางอุปทานตามมา

เมื่อมูลค่าของสินทรัพย์ที่ใช้ค้ำประกันเงินกู้ได้ตกต่ำลงมากและรวดเร็ว จนทำให้มูลค่าสินทรัพย์นั้นมีระดับต่ำกว่าเงินกู้ที่ลูกหนี้สถาบันการเงินกู้มา โอกาสที่เงินกู้นั้นจะกลายเป็น NPL's ก็จะมีมากขึ้น เพราะลูกหนี้ไม่เกิดแรงจูงใจในการชำระหนี้กับสถาบันการเงินเพื่อไถ่ถอนหลักทรัพย์ค้ำประกันคืน

ภาวการณ์ข้างต้น เป็นมูลเหตุสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้ NPL's ของสถาบันการเงินไทยอยู่ในระดับสูง และลดทอนลงค่อนข้างยากลำบากในช่วงที่ผ่านมา (ปัจจุบันแม้ว่า NPL's ได้ลดต่ำลงกว่าเดิมมากขึ้น ส่วนใหญ่ก็เกิดจากการโยกย้ายหนี้เสียออกจากสถาบันการเงินเพื่อเอาไปให้บรรษัทบริหารสินทรัพย์ (Assets management corporation – AMC) เป็นผู้บริหาร NPL's จึงลดลงในทาง "รูปแบบ" เท่านั้น หาได้ลดลงในทาง "เนื้อหา" ไม่)

ประการที่สอง เกิดจากการที่วัฒนธรรมทางธุรกิจของไทย มีพฤติกรรมการลงทุนแบบกระจายตัวในแนวนอน (Horizontal expansion) โดยที่เครือธุรกิจขนาดใหญ่จำนวนมาก มักจะขยายกิจการไปครอบคลุมถึงธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ด้วย และใช้อสังหาริมทรัพย์ดังกล่าว (ซึ่งถือว่าเป็นหลักทรัพย์ที่มั่นคง) ในการค้ำประกันเงินกู้จากสถาบันการเงินที่นำมาใช้สำหรับกิจการในเครือ

เมื่อเกิดปัญหาวิกฤตการณ์ซึ่งส่งผลให้มูลค่าของหลักทัพย์ในรูปของอสังหาริมทรัพย์เสื่อมค่าลงอย่างรวดเร็ว โอกาสที่ลูกหนี้ในเครือธุรกิจดังกล่าวจะเกิดปัญหา NPL's ก็มีอยู่สูง

ปัญหา NPL's ของสถาบันการเงินนั้น มีส่วนเกิดขึ้นจากการปล่อยกู้ให้แก่ธุรกิจที่ทำโครงการอสังหาริมทรัพย์โดยตรง (ซึ่งมีปัญหาในส่วนนี้มาก เพราะปัญหาอุปทานส่วนเกินที่เกิดขึ้นในช่วงเศรษฐกิจฟองสบู่เฟื่องฟู ได้ส่งผลให้ราคาอสังหาริมทรัพย์ลดต่ำลงมาก และแม้ว่าราคาได้ลดต่ำลงแล้ว ก็ยังขายไม่ได้ง่าย ๆ อีกด้วย) และธุรกิจอื่น ๆ ที่มักใช้อสังหาริมทรัพย์ที่ตนมีอยู่ในการเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้ด้วย

อสังหาริมทรัพย์กับเศรษฐกิจแบบฟองสบู่

กล่าวได้ว่าในช่วงเศรษฐกิจเฟื่องฟูนั้น ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์มีส่วนก่อเศรษฐกิจแบบฟองสบู่มาก ทั้งในทางตรงและทางอ้อมดังต่อไปนี้

1) ทางตรง ประกอบด้วย

(1) ปัจจัยทางด้านอุปทาน (Supply side) การขยายตัวของการลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง เพราะปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ เช่น

(ก) อสังหาริมทรัพย์ ได้รับการเชื่อว่าเป็นสินทรัพย์ที่มั่นคง และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้แบบ "เอนกประสงค์" คือใช้เป็นที่อยู่อาศัยเป็นสถานประกอบการใช้เป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันในลักษณะต่าง ๆ ฯลฯ

(ข) อสังหาริมทรัพย์ช่วยสร้างหรือเพิ่มความน่าเชื่อถือให้แก่เครือธุรกิจดังกล่าวว่ามีเครดิตดีขึ้น เมื่อเครดิตดีก็จะมีผลประโยชน์ต่าง ๆ ตามมา เช่น สามารถกู้เงินได้ด้วยอัตราดอกเบี้ยที่ลดต่ำลง ราคาหุ้นที่จดทะเบียนอยู่ในตลาดหลักทรัพย์ก็มีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น ฯลฯ

มีข้อที่น่าสังเกตว่า ธุรกิจแบบ "วิถีเอเชีย" มักจะให้ความสำคัญต่อธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ในระดับสูงด้วยเหตุผลตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

(2) ปัจจัยทางด้านอุปสงค์ (Demand side) การถือครองอสังหาริมทรัพย์ ทำให้บรรลุหลายวัตถุประสงค์ได้ และที่สำคัญคือวัตถุประสงค์เพื่อการเก็งกำไร (Speculation) ซึ่งถือเป็นอุปสงค์เทียม เพราะถือครองอสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวโดยคาดหวังว่าราคาของอสังหาริมทรัพย์นั้นจะมีราคาเพิ่มสูงขึ้นในอนาคต

เมื่อผู้ซื้อมีความเชื่อว่า ราคาของอสังหาริมทรัพย์มีแต่จะเพิ่มสูงขึ้น ก็ยิ่งเร่งให้ถือครองอสังหาริมทรัพย์แบบ "เกินตัว" เพื่อเป้าหมายต่าง ๆ เช่น

(ก) เพื่อการเก็งกำไร

(ข) เพื่อสร้างหลักประกันด้านความมั่นคงด้านสินทรัพย์ของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่เศรษฐกิจมีแนวโน้มว่าจะไร้เสถียรภาพ ตัวอย่างเช่น มีปัญหาเงินเฟ้อ (Inflation) เกิดขึ้น ฯลฯ

2) ทางอ้อม ประกอบด้วย

(1) ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ จำนวนหนึ่งจะจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ และมีราคาหุ้นที่เพิ่มสูงขึ้น เพราะเป็นที่เชื่อกันว่าธุรกิจดังกล่าวกำลังดำเนินไปได้ด้วยดี และมีความได้เปรียบทางคุณสมบัติตามที่กล่าวไว้ในข้อ 1)

เมื่อราคาหุ้นของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์เพิ่มสูงขึ้น ผู้ที่เป็นเจ้าของหุ้นก็จะมี "Capital gains" เพิ่มมากขึ้น ทำให้มีรายได้เพิ่มสูงขึ้น ผลที่ตามมาก็คืออุปสงค์ภายในประเทศ (Domestic demand) จะเพิ่มสูงขึ้น ก่อให้เกิดขบวนการปฏิกิริยาลูกโซ่ (Chain reaction) ทางการผลิตและการตลาดตามมา ส่งผลให้ GDP ขยายตัวเพิ่มขึ้นตามมา

(2) กิจการอสังหาริมทรัพย์ มีอุปสงค์ต่อเนื่อง (Derived demand) ของสินค้าต่าง ๆ ทั้งแบบเชื่อมโยงไปข้างหลัง (Backward linkages) และแบบเชื่อมโยงไปข้างหน้า (Forward linkages) ดังนี้

(ก) Backward linkages ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์จะก่อให้เกิดกิจการต่อเนื่องดังนี้

- วัสดุก่อสร้าง เช่น ปูนซีเมนต์ เหล็กเส้น ไม้ ฯลฯ ส่งผลให้ธุรกิจการผลิตวัสดุก่อสร้างขยายตัวตามมา

เมื่อกิจการของธุรกิจการผลิตวัสดุก่อสร้างขยายตัว จะไม่เพียงมีผลต่อการขยายตัวในภาคการผลิตจริง (Real sector) ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตวัสดุก่อสร้างโดยตรงเท่านั้น หากแต่ยังส่งผลต่อภาคการเงิน (Financial sector) เช่น

ประการแรก สถาบันการเงินจะมีโอกาสปล่อยกู้ให้แก่กิจการผลิตวัสดุก่อสร้างเพิ่มมากขึ้น ทำให้ผลประกอบการของธุรกิจการเงินดีขึ้น ทั้งที่เกิดขึ้นกับธุรกิจการเงินเองโดยตรง และผลทางอ้อมต่อราคาหุ้นของสถาบันการเงินนั้น ๆ ในกรณีที่สถาบันการเงินดังกล่าวจดทะเบียนกับตลาดหลักทรัพย์

ประการที่สอง ในกรณีที่กิจการผลิตวัสดุก่อสร้างดังกล่าว (ตัวอย่าง เช่น เครือปูนซีเมนต์ไทย) จดทะเบียนอยู่ในตลาดหลักทรัพย์ ราคาหุ้นก็จะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเพราะกิจการดำเนินไปได้ด้วยดี

การที่ราคาหุ้นของกิจการผลิตวัสดุก่อสร้างดีขึ้น ไม่เพียงสร้างผลตอบแทนทาง "Capital gains" แก่ผู้บริหารโดยตรงเองเท่านั้น หากแต่ยังสร้างผลประโยชน์ให้แก่ผู้ที่เป็นเจ้าของหุ้นของกิจการดังกล่าว ซึ่งจะมีรายได้เพิ่มสูงขึ้นเพราะราคาหุ้นได้เพิ่มสูงขึ้น ผลที่ตามมาก็คือโอกาสการจับจ่ายใช้สอยที่เพิ่มมากขึ้นทั้งในการซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ ทำให้เกิดผลทางปฏิกิริยาลูกโซ่ตามมา ส่งผลให้ GDP ยิ่งขยายตัวต่อไปอีก

- กิจการขนส่ง เนื่องจากวัสดุก่อสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีน้ำหนักและกินเนื้อที่มาก (Bulky) จึงมีอุปสงค์ต่อการขนส่งสูง ทำให้มีอุปสงค์ต่อยานพาหนะที่ใช้เพื่อการขนส่งตามมา

ผลที่ตามมาก็คือบริษัทผู้ผลิตและจำหน่ายรถยนต์จะมีกิจการดีขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น

กรณีทางตรง ธุรกิจวัสดุก่อสร้างซึ่งมีกิจการที่ขยายตัว มีอุปสงค์ต่อยานพาหนะเพื่อการขนส่งเพิ่มขึ้น

กรณีทางอ้อม เมื่อธุรกิจการก่อสร้างจำเป็นต้องใช้บริการการขนส่งเพิ่ม ทำให้กิจการอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องใช้บริการขนส่งเช่นกันมีปัญหาขาดแคลนบริการขนส่ง จึงต้องลงทุนในด้านนี้ ตัวอย่างเช่น ซื้อหายวดยานพาหนะมาใช้ขนส่งในกิจการของตัวเองเพิ่มขึ้น มิฉะนั้นจะกระทบต่อการประกอบการของตน ซึ่งขยายตัวเพิ่มขึ้นเช่นกันในช่วงที่เศรษฐกิจฟองสบู่กำลังเฟื่องฟู

เมื่อกิจการการผลิตและจำหน่ายรถยนต์ขยายตัว ก็มีผลทางลูกโซ่ต่อเนื่องทั้งในภาคการผลิตจริงและภาคการเงิน

ตัวอย่างเช่น ในด้านภาคการผลิตจริง เมื่อกิจการการประกอบรถยนต์ขยายตัว ก็จะมีอุปสงค์ต่อเนื่องต่อผลิตภัณฑ์ชิ้นส่วน และวัตถุดิบต่าง ๆ ที่ใช้ในการผลิตและประกอบรถยนต์ด้วย ฯลฯ

(ข) Forward linkages ผู้ที่ซื้ออสังหาริมทรัพย์ไป จะมีอุปสงค์ต่อเนื่องตามมาอยู่ไม่น้อย ตัวอย่างเช่น

- อุปกรณ์ตบแต่งอสังหาริมทรัพย์ เช่น เฟอร์นิเจอร์ เครื่องประดับ ฯลฯ

อุปสงค์ต่อเนื่องแบบเชื่อมไปข้างหน้าดังกล่าว จะส่งผลให้การประกอบการของผู้ผลิตภัณฑ์ข้างต้นขยายตัวขึ้น และส่งผลดีทั้งต่อภาคการผลิตจริง (Real sector) และภาคการเงิน (Financial sector) ตามแนววิเคราะห์ที่ได้กล่าวมาแล้วในช่วงก่อนหน้านี้

เมื่อเศรษฐกิจแบบฟองสบู่เกิดอาการแตกตัว (Bubble burst) ก็จะก่อผลปฏิกริยาลูกโซ่ในลักษณะตรงการข้ามกับที่ได้กล่าวมาแล้ว ทั้งในทางตรง (Direct negative effects) และในทางอ้อม (Indirect negative effects) ทั้งต่อภาคการผลิตจริง (Real sector) และภาคการเงิน (Financial sector) และทั้งผลทางเชื่อมโยงไปทางข้างหลัง (Backward linkages) และการเชื่อมโยงไปข้างหน้า (Forward linkages) ส่งผลให้ GDP หดตัวลงอย่างต่อเนื่องตามมา

กลยุทธ์การพัฒนาอุตสาหกรรมในกระแสโลกาภิวัตน์

รศ.ดร.สมภพ มานะรังสรรค์

ท่ามกลางความเชี่ยวกรากของสภาวะโลกาภิวัตน์ ซึ่งเพิ่มความสุ่มเสี่ยงทางเศรษฐกิจนั้น การหาแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจให้ยั่งยืนจึงเป็นเรื่องสำคัญ

การรักษาการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) ต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ด้านการบริหารเศรษฐกิจมหภาค (Macro-economic management) ดังนี้

1) รักษาระดับการเกินดุลบัญชีเดินสะพัดเอาไว้ หรือถ้าจำเป็นต้องขาด ก็ให้ขาดให้น้อยที่สุด

นอกจากนี้ควรมีมาตรการทางนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อนำไปสู่การรักษาดุลบัญชีเดินสะพัดในระยะยาว ตัวอย่างเช่น การสนับสนุนการลงทุนด้านอุตสาหกรรมสนับสนุน (Supporting industries) ภายในประเทศให้มากที่สุด เพราะการมีอุตสาหกรรมสนับสนุนภายในประเทศมาก ๆ จะมีผลดีดังต่อไปนี้

(1) ทำให้การส่งออกของประเทศ ซึ่งมีส่วนอย่างมากต่อการขยายตัวของ GDP พึ่งพาการนำเข้าหรือมี "Import content" ลดน้อยลง

การพึ่งพาการนำเข้าด้านวัตถุดิบ ชิ้นส่วนอุปกรณ์ต่าง ๆ ลดน้อยลง จะทำให้ผลพวงของการส่งออกตกอยู่กับประเทศเพิ่มมากขึ้น เพราะเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ภาคการส่งออกของไทยยังต้องพึ่งพาการนำเข้าสูง โดยพึ่งพาการนำเข้าเฉลี่ยถึงประมาณ 42-43% ของมูลค่าการส่งออก

ยิ่งถ้าเป็นกลุ่มผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมโลกใหม่ (New-economy products) ด้วยแล้ว การพึ่งพาการนำเข้าก็ยิ่งเพิ่มสูงขึ้นกว่าอัตราเฉลี่ยดังกล่าว ตัวอย่างเช่น ผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์และชิ้นส่วน ฯลฯ ซึ่งไทยมีการขยายตัวทางการส่งออกมาก ๆ ในช่วงที่ผ่านมา

โลกภายใต้การปฏิวัติด้านเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูล (Information technology revolution) ซึ่งเพิ่งอยู่ในช่วงต้น ๆ ในปัจจุบันนั้น คงส่งผลให้มีอุปสงค์ (Demand) ต่อผลิตภัณฑ์สินค้าที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เชื่อมโยงกับการปฏิวัติอินเตอร์เน็ต (Internet revolution) อีกมาก ดังนั้น การเตรียมพร้อมการผลิตภายในประเทศสำหรับอุตสาหกรรมในกลุ่มนี้จึงมีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพยายามหาทางส่งเสริมการขยายการผลิตภายในประเทศ โดยลดการพึ่งพาการนำเข้าด้านวัตถุดิบและชิ้นส่วนต่าง ๆ ลง

(2) การผลิตชิ้นส่วนอุปกรณ์และวัตถุดิบตาง ๆ ภายในประเทศเพิ่มขึ้น จะส่งผลให้เกิดการหยั่งรากลึกทางอุตสาหกรรม (Industrial deepening) ภายในประเทศมากยิ่งขึ้น

ผลที่ตามมาก็คือ นวัตรกรรม (Innovation) ด้านเทคโนโลยีที่จะเกิดขึ้นภายในประเทศเอง หรือที่มีการส่งผ่าน (Technology transfer) เข้ามาจากต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้อุตสาหกรรมไทยเป็นอุตสาหกรรมการผลิต (Production industry) ไม่ใช่เป็นเพียงอุตสาหกรรมการประกอบ (Assembly industry) เหมือนเช่นที่เป็นอยู่

(3) การส่งเสริมอุตสาหกรรมสนับสนุนภายในประเทศ ยังช่วยเพิ่มโอกาสการจ้างงาน (Employment Opportunity) และการพัฒนาทักษะทางการงาน (Skill development) ของแรงงานไทยเพิ่มมากขึ้น

เมื่อประชากรมีโอกาสทางการจ้างงานเพิ่มสูงขึ้น ผลที่ตามมาก็คือการมีอุปสงค์ภายในประเทศ (Domestic demand) ที่เพิ่มสูงขึ้น เพราะประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น การจับจ่ายใช้สอยที่เพิ่มขึ้นของประชาชนดังกล่าว จะส่งผลให้ GDP ขยายตัวได้ง่ายและมากขึ้น เพราะตามปรกติอุปสงค์ภายในประเทศ (Domestic demand) มีน้ำหนักในการทำให้ GDP ขยายตัวถึง 54% เมื่อเทียบกับตัวแปรอื่น ๆ

(4) การพัฒนาอุตสาหกรรมสนับสนุนจะส่งผลให้เพิ่มการผลิตทั้งแบบเชื่อมไปข้างหลัง (Backward linkages) และการเชื่อมไปข้างหน้า (Forward linkages) ทำให้เกิดผลทางทวีคูณ (Multiplier effects) ต่อเศรษฐกิจไทย ส่งผลให้ GDP มีโอกาสขยายตัวได้มากยิ่งขึ้น

(5) ทำให้การผลิตของไทยหวั่นไหวต่อความเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยน (Exchange rate) ลดน้อยลง เพราะอุตสาหกรรมของไทยมี "Import content" ลดลง ทำให้การส่งออกของไทยมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การพึ่งพาการนำเข้ามากๆ นั้น ทำให้ผลพวงจากการที่ค่าเงินบาทอ่อนลงไม่ตกอยู่กับการส่งออกอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยเท่าที่ควร

นอกจากการส่งเสริมการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า (Import-substitute industries) ในส่วนของอุตสาหกรรมสนับสนุนแล้ว แม้ว่าไทยยังจำเป็นต้องพึ่งพาการนำเข้าเป็นบางส่วน (เพราะคงจะผลิตชิ้นส่วนอุปกรณ์ทุกอย่างในประเทศไม่ได้ภายใต้ระบบการค้าเสรีระหว่างประเทศในปัจจุบันและการผลิตภายในประเทศก็ต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative advantage) ด้วย) ก็ควรนำเข้าจากประเทศที่ส่งผลให้ไทยดำเนินการในด้านต่าง ๆ ได้ เช่น

(ก) ทำให้การบริหารอัตราแลกเปลี่ยน (Exchange rate management) มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น การนำเข้าจากประเทศที่ทิศทางของอัตราแลกเปลี่ยนเป็นไปในทางเดียวกันกับอัตราแลกเปลี่ยนของไทย ไทยจะได้ถูกกระทบจากความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนลดน้อยลง

เมื่อเป็นเช่นนี้ ความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาค (Regional cooperation) **จึงมีความสำคัญ ดังพิจารณาได้ดังนี้**

- **ความร่วมมือด้านภาคการผลิตจริง** (Real-sector cooperation) **ตัวอย่างเช่น การมีการแบ่งงานการทำ** (Division of labor) **ทั้งในอุตสาหกรรมหลักและอุตสาหกรรมสนับสนุน โดยยึดหลักต่าง ๆ เช่น หลักความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ** (Comparative advantage) **ฯลฯ**

ความร่วมมือดังกล่าว จะส่งผลให้มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกประเทศภายในภูมิภาคมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้สามารถขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจได้มากยิ่งขึ้น ทำให้การพัฒนาตลาดร่วม (Common market) **ซึ่งเป็นก้าวแรก ๆ ที่จะนำไปสู่การร่วมมืออื่น ๆ ในภูมิภาค ตัวอย่างเช่น ความร่วมมือด้านภาคการเงิน มีโอกาสเป็นจริงได้ง่ายขึ้น**

- **ความร่วมมือด้านภาคการเงิน** (Financial – sector cooperation) **เนื่องจากว่าประเทศในเอเชียตะวันออกส่วนมากล้วนแล้วแต่มีสัดส่วนของมูลค่าการค้าระหว่างประเทศต่อ GDP ที่อยู่ในระดับสูง ทำให้อ่อนไหวต่อความเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนได้มากเป็นพิเศษ เพราะทันทีที่อัตราแลกเปลี่ยนผันผวน ก็จะกระทบต่อการส่งออกและกานำเข้าทันที**

หนทางหนึ่งในการลดผลกระทบของความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน ก็คือการร่วมมือกันระหว่างสมาชิกประเทศในภูมิภาค เพื่อทำให้ค่าเงินมีแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางเดียวกัน

ความมีเสถียรภาพยิ่งขึ้นระหว่างค่าเงินในภูมิภาค ยังส่งผลให้การบริหารการค้าระหว่างประเทศของประเทศในภูมิภาคกับประเทศนอกภูมิภาคมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

การที่ความร่วมมือในภูมิภาคจะเกิดขึ้นได้ ขึ้นกับการกำหนดกลยุทธ์และยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจของทั้งประเทศที่มีศักยภาพการลงทุนต่างประเทศสูง (เช่น ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ไต้หวัน สิงคโปร์ ฮ่องกง ฯลฯ) และประเทศที่เน้นหนักการรองรับการลงทุน เช่น กลุ่ม ASEAN ทั้งกลุ่ม (ยกเว้นสิงคโปร์) จีน ฯลฯ ให้เป็นไปในแนวทางที่ส่งเสริมความร่วมมือทางภูมิภาคดังกล่าว ตัวอย่างเช่น การยึดหลักความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative advantage) **ในการแบ่งงานการทำ** (Division of labor) **ระหว่างประเทศ ฯลฯ**

2) **การหาทางรักษาระดับหนี้สินต่างประเทศ** (Foreign debt) **ให้อยู่ในระดับเหมาะสมและสามารถจัดการได้** (Managable)

ปัญหาหนี้สาธารณะ (Public debt) และหนี้ภาคเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนี้ที่มีต่อต่างประเทศ จะเป็นตัวกำหนดสำคัญต่อการแสดงถึงปัจจัยพื้นฐาน (Fundamental factors) ของประเทศว่ามีมากน้อยเพียงไร

คงไม่มีใครอยากมา "ฝากผีฝากไข้" หรือร่วมทุกข์ร่วมสุขกับประเทศที่เป็นหนี้สินล้นพ้นตัวอย่างแน่นอน

เศรษฐกิจแบบฟองสบู่กับผลกระทบต่อภาคเกษตรไทย

รศ.ดร.สมภพ มานะรังสรรค์

แนวโน้มของการไหลเวียนของสินค้า (Commodity flows) **และวิถีการขนส่ง** (Mode of Transportation) **ที่แปรเปลี่ยนไป หลัง** Plaza Accord (2528) : **กรณีข้าว**

1) การไหลเวียนของสินค้า (Commodity flows) มีลักษณะดังต่อไปนี้

1.1) ประมาณปี 2530 การบรรทุกข้าวเปลือกโดยทางเรือจากแม่น้ำเจ้าพระยาและอื่น ๆ ได้หมดไป

1.2) การขายข้าวของชาวนา มีแนวโน้มดังนี้

(1) ลดทอนการส่งเข้าโรงสีโดยตรง เช่น ใช้รถอีแต๋น จ้างกะบะ ฯลฯ

(2) นำข้าวขายให้แหล่งต่าง ๆ ดังนี้

(ก) ตลาดกลางโดยตรง โดยใช้รถอีแต๋น รถแอ๊ว กะบะ ฯลฯ ขน (ตัวอย่างเช่น ตลาดกลางศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี)

การดำเนินการดังกล่าวมีประสิทธิภาพ (Efficient) กว่า เมื่อดูจาก

- ชาวนา มีทางเลือกในการขายข้าวดีขึ้น
- พ่อค้า (รถบรรทุก) ที่รับซื้อข้าวเปลือกจากตลาดกลาง เพราะสามารถตีรถได้หลายเที่ยว
- โรงสีไม่ต้องออกไปซื้อข้าวเปลือกเอง

(ข) ขายผ่านพ่อค้ารับซื้อข้าวเปลือก

- กรณีภาคกลาง และภาคเหนือตอนล่าง พ่อค้าที่รับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาหรือรับจ้างบรรทุกจากชาวนานำข้าวเปลือกไปขายต่อยังตลาดกลาง (ท่าข้าวกำนันทรง ฯลฯ) ซึ่งทำได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะมีข้าวออกเกือบตลอดปี การเปิดดำเนินการของตลาด และการสีข้าวของโรงสีสามารถเปิดดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องตลอดปี เพราะว่ามีการทำนาปรังต่อเนื่องกันทั้งปี เช่นในภาคกลางและภาคเหนือตอนล่างที่มีระบบชลประทานดี

มีข้อที่น่าสังเกตว่า ระบบตลาดกลางจะพัฒนาและขยายตัวได้ดี ก็ต่อเมื่อมีฐานของทั้ง Supply และ Demand ในข้าวเปลือกมารองรับได้อย่างต่อเนื่อง (เช่นเกือบตลอดปี) เพราะ

- ตลาดกลางคิดส่วนเหลื่อมผลตอบแทน (Margin) ค่าบริการต่ำ (ถ้าคิดสูงจะไม่จูงใจให้คนนำข้าวเปลือกมาขายผ่านตลาดกลาง อาจนำข้าวไปขายโรงสีโดยตรงเลย)

เมื่อคิดค่าบริการต่ำกว่า ก็ต้องมีกิจกรรมต่อเนื่องกันตลอดปี จึงจะคุ้มกับต้นทุนที่ลงไปเช่น

- ต้นทุนคงที่ (Fixed cost) ตัวอย่างเช่น
  - โรงเรือน
  - ตาชั่ง
  - ที่ดิน
- ต้นทุนแปรผัน (Variable costs) เช่น
  - การจ้างบุคลากรประจำ ประกอบด้วย
    - บุคลากรฝ่ายบริหาร (White Collar)
    - ผู้ใช้แรงงาน (Blue Collar)

- พัฒนาพ่อค้ารับซื้อข้าวเปลือกมืออาชีพ (Professional) เพราะข้าวที่ทำการซื้อขายได้ตลอดปี ทำให้

- ความชำนาญการเฉพาะอย่าง (Specialization) ในการค้าข้าวเปลือกเพิ่มความสามารถทางการตลาด (Marketing Ability) ไม่ต้องวิ่งลอกไปบรรทุกสินค้าอื่นเพื่อหารายได้เพิ่มเติม

- สามารถซื้อรถและผ่อนรถได้เพราะมีรายได้ต่อเนื่องกันทั้งปี ทำให้ได้ Economies of Scale ในการประกอบการ เมื่อมีการประหยัดจากขนาด (Economies of Scale) ก็สามารถลดค่าบริการขนส่งลงและดึงให้มีพ่อค้ามากรายขึ้น ทำให้การแข่งขันมีมากขึ้น

เมื่อค่าขนส่งต่ำ ชาวนาก็นิยมขายข้าวผ่านพ่อค้าข้าวเปลือก ขณะเดียวกันโรงสีก็นิยมใช้บริการของพ่อค้าข้าวเปลือกด้วย เพราะดีกว่าไปกว้านซื้อข้าวจากตลาดกลาง หรือจากชาวนาเอง

การที่การผลิตข้าวในภาคกลางและภาคเหนือตอนล่างต่อเนื่องกันเกือบตลอดปี (เช่น ทำนาย 5 ครั้งต่อ 2 ปี ฯลฯ) ทำให้เกิดความเหมือนกัน (Homogeneity) ในพันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกเพิ่มขึ้นด้วย ไม่ผลิตแบบสะเปะสะปะกระจัดกระจายเช่นในอดีต และการที่ชาวนาผลิตข้าวด้วยพันธุ์ที่ต่างกันมาก ๆ (ซึ่งมักจะเกิดในระบบการผลิตแบบชุมชน ไม่พึ่งตลาดมาก เพราะมุ่งเพื่อพออยู่พอกินเป็นหลัก) จะสร้างปัญหาต่าง ๆ เช่น

1) การบริหารโกดังข้าวเปลือกกลาง (เช่น กรณีโครงการโซโลรับฝากข้าว) เพราะข้าวเปลือกจะสับสนปนเปกันมาก

2) สร้างปัญหาแก่โรงสี เพราะต้องหาข้าวที่มีคุณภาพสอดคล้องกับเทคนิคการสีหรือความต้องการของตลาดมากขึ้น ทำให้ต้นทุนในการจัดการเพิ่มสูงขึ้น

3) ชาวนาขาดความชำนาญการเฉพาะอย่าง (Specialization) ในการผลิตข้าว และยุ่งยากต่อการบริหารขายข้าวเปลือกของตนที่มีหลากหลายพันธุ์ การจัดการของตลาดกลางก็ยุ่งยาก เพราะต้องกำหนดราคาข้าวเปลือกหลากหลายราคา ทำให้ขาดการประหยัดจากขนาด (Economies of Scale) ซึ่งอาจลดทอนการทำงานของกลไกราคา (Price mechanism) ได้

การทำนาตลอดทั้งปี และทำให้การผลิตข้าวมีนัยยะทางธุรกิจเพิ่มขึ้น จะทำให้การทำนามีลักษณะเป็นอาชีพหลักมากขึ้น เช่น ทำนาผืนใหญ่ขึ้นในชาวนาแต่ละราย ทั้งจากการใช้ที่นาของตนเองและหรือเช่ามาจากเพื่อนบ้านด้วย

4) ทำให้ระบบตลาดล่วงหน้า (Futures market) เกิดยากเพราะสาเหตุต่าง ๆ คือ

(1) ชาวนาไม่มีแรงจูงใจในการพัฒนาความสามารถในการประกอบการ (Entrepreneurship) เพราะขนาดการผลิตเล็กเกินไป จนไม่สามารถยึดถือเป็นอาชีพหลักได้ มีโอกาสที่จะทำนาแบบ"ตามมีตามเกิด" เพิ่มขึ้น

(2) ชาวนาไม่ติดตามข่าวสารข้อมูลทั้งการผลิตและการตลาด ทำให้ขาดข่าวสารข้อมูลที่สมบูรณ์ (Perfect knowledge) ซึ่งเป็นปัจจัยก่อนหน้า (Pre-condition) ที่ทำให้กลไกตลาด (Market mechanism) ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(3) การเชื่อมต่อตลาดซื้อขายล่วงหน้า (Futures market) ลงมาสู่ชาวนาทำได้ลำบาก ทำให้การมีตลาดซื้อขายล่วงหน้า ไม่เกิดประโยชน์ต่อชาวนาซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่เท่าที่ควร และอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาตลาดซื้อขายล่วงหน้า ในระยะยาวได้

(4) การที่ชาวนาเป็น"มือสมัครเล่น" และทำนาเพียงเป็นอาชีพเสริมจะสร้างปัญหาแก่วงจรการผลิตและการตลาดข้าวที่เชื่อมต่อจากระดับชาวนาต่อมาเป็นลูกโซ่ และทำให้การพัฒนาตลาดข้าวทำได้ยากลำบาก แม้ว่าจะมีตลาดซื้อขายล่วงหน้า (Futures market) ก็ตาม

(5) กระทบต่อระบบตลาดกลาง ตลาดกลางมักจะเกิดและขยายตัวได้ดีในพื้นที่ที่มีการทำนาปรังมาก ๆ มีผลผลิตออกตลอดปี (ตัวอย่างเช่น กรณีภาคอีสาน ตลาดกลางสามารถเกิดแถวขอนแก่น และกาฬสินธุ์ (ยางตลาด) เพราะมีพื้นที่ทำนาปรังมากในแถวนั้น แต่ไม่ค่อยเกิดในพื้นที่มีแต่นาปี)

2) วิถีการขนส่ง (Mode of transportation) หลัง Plaza Accord โดยเฉพาะอย่างยิ่งประมาณหลังปี 2530 เป็นต้นมาได้แปรเปลี่ยนไป ดังนี้

2.1) การขนส่งทางน้ำ (ผลผลิตเกษตร) ลดทอนลงไปอย่างมาก ด้วยสาเหตุต่างๆ เช่น

(1) การขนส่งทางน้ำ แม้ว่าจะมีราคาค่าขนส่งต่อหน่วยต่ำกว่าทางบก แต่ก็มีปัญหาต่าง ๆ เช่น

(ก) ขนส่งได้ช้ากว่า

(ข) ต้องเปลี่ยนวิถี (Mode) การขนส่งเพราะแหล่งรองรับสินค้าปลายทาง (เช่น โรงสีในกรณีข้าวเปลือก) ได้กระจัดกระจายไปตั้งในจุดที่ห่างไปจากริมฝั่งแม่น้ำ ทำให้จำเป็นต้องใช้รถบรรทุกไปขนผลผลิตจากเรืออีกต่อหนึ่งทำให้เสียทั้งเวลาและค่าขนส่งเพิ่มขึ้น

มีข้อที่น่าสังเกตว่าในช่วงหลัง Plaza Accord ราคาสินค้าโภคภัณฑ์เกษตรได้ขยายตัวสูงขึ้น เพราะมีอุปสงค์ (Demand) ต่อสินค้าเกษตรดังกล่าวเพิ่มขึ้น จึงมีการลงทุนด้านโรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรตัวอย่างเช่น อาหารแปรรูปเพิ่มขึ้น โรงงานจึงกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ทำให้วิถีการขนส่งต้องเปลี่ยนตามด้วย เมื่ออุปสงค์ต่อวัตถุดิบมีมากการขนส่งต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น

- ความรวดเร็วในการขนส่งเพื่อที่โรงงานจะสามารถแปรรูปและสนองต่อความต้องการของตลาดได้อย่างรวดเร็วขึ้น
- ขนาด (Capacity) ในการขนส่งเพิ่มขึ้น

2.2) ขนาด (Capacity) ในการขนส่งได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นดังนี้

(1) สมรรถนะการบรรทุกของรถยนต์ได้เพิ่มขึ้นทั้งด้านเครื่องยนต์ ตัวถังรถ และส่วนประกอบอื่น ๆ

(2) มีการใช้รถพ่วงเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน (ประมาณหลังปี 2530 เป็นต้นมา)

(3) ต่อมามีการบรรทุกโดยใช้ตู้ Containers เพิ่มขึ้น ทั้งในหมวดสินค้าอุตสาหกรรมและสินค้าแปรรูปเกษตร

มูลเหตุที่ทำให้การใช้ตู้ Containers เพิ่มขึ้นสามารถประมวลได้ดังนี้

(ก) ระบบการขนส่งสินค้าทางเรือระหว่างประเทศได้แปรเปลี่ยนไป โดยนิยมใช้ตู้ Containers เพิ่มขึ้น เพราะสะดวกต่อทั้งผู้ส่งออกและผู้นำเข้าสินค้าในตลาดปลายทาง

- กรณีตลาดต้นทาง การขนส่งโดยตู้ Containers ทำให้บริหารในหลายๆ เรื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น เช่น

- ลดการสูญหายของสินค้า

- สามารถรักษาคุณภาพและลดความเสียหายของสินค้าได้ เช่น ปัญหาสินค้าสกปรก แตกหัก รั่ว ชื้น ฯลฯ

- ทำให้การบริหารการขนส่งมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น การเชื่อมระบบขนส่งสินค้าเข้ากับการบรรจุสินค้า

ตามปกติตู้ Container หนึ่งตู้จะบรรจุสินค้าด้วยปริมาตรและน้ำหนักที่แน่นอนระดับหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของสินค้า ถ้าหากว่าใช้รถบรรทุกขนสินค้าไปลำเลียงลงตู้ Container ที่ปลายทาง (ท่าเรือ) อาจมีปัญหาที่ขนาดการบรรทุกของรถยนต์ (ที่ถูกกำหนดไว้ที่ไม่เกิน 21 ตันต่อคัน รวมน้ำหนักยานพาหนะด้วย) ไม่สอดคล้องกับขนาดการบรรจุของตู้ container ทำให้ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ดังนั้นการลากตู้ container ไปยังโรงงานจะทำให้การบริหารการลำเลียงบรรจุสินค้าใส่ตู้ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า

แต่การลากตู้ Container ไปสู่โรงงานก็มีปัญหาด้านทำให้ต้นทุนการขนส่งเพิ่มขึ้น เพราะตอนไปสู่โรงงานต้องลากตู้เปล่าไป ทำให้มีต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost) เกิดขึ้น

- กรณีตลาดปลายทาง หลังจากที่ลำเลียงตู้ Container ขึ้นจากเรือที่ท่าเรือปลายทางแล้วก็สามารถใช้หัวรถลาก ลากตู้ Container นั้นไปสู่โกดังของผู้ซื้อปลายทางได้เลย

(4) มีข้อที่น่าสังเกตว่า ในช่วง 10 กว่าปี (หลัง Plaza Accord) ที่ผ่านมารถบรรทุกมีแนวโน้มที่จะบรรทุกน้ำหนักเพิ่มขึ้น ด้วยสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้

(ก) ในช่วงเศรษฐกิจขยายตัว โดยเพาะอย่างยิ่งหลังการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ ทำให้โรงงานและตลาดมีอุปสงค์ต่อสินค้าและวัตถุดิบต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เจ้าของสินค้าจึงต้องเพิ่มน้ำหนักการบรรทุก เพื่อส่งให้ทันความต้องการของผู้ซื้อ

(ข) ในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำ เนื่องจากเกิดปัญหาฟองสบู่แตก (Bubble Burst) เช่นช่วงหลังปี 2540 เป็นต้นมา อุปสงค์ต่อสินค้าและวัตถุดิบได้ลดลงมาก ขณะที่มีอุปทานส่วนเกิน (Excess Supply) ของรถบรรทุกเกิดขึ้น ทำให้ค่าขนส่งต่อหน่วยของสินค้าลดต่ำลง ส่งผลให้รถบรรทุกที่ยังประกอบการอยู่ ต้องหาทางอยู่รอดจากการขาดทุน (เนื่องจากค่าบรรทุกต่อหน่วยได้ลดลง) โดยการเพิ่ม

ขนาดของการบรรทุกต่อหน่วยของรถบรรทุก มิฉะนั้นจะไม่คุ้มค่าต่อต้นทุนการบรรทุกทั้งในส่วนของต้นทุนคงที่ (Fixed Cost) เช่น ค่าเสื่อมค่าสึกหรอของรถยนต์ ต้นทุนแปรผัน (Variable Costs) ตัวอย่างเช่น ค่าน้ำมัน ค่าคนขับ (ที่จ่ายค่าตัวตามเที่ยวที่มีการขนส่งเป็นหลัก) รวมตลอดถึงค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost) ตัวอย่างเช่น ค่าเสียเวลาที่ยังมีการจำกัดเวลาการวิ่งรถเข้าสู่บางอาณาบริเวณเช่น ในกรุงเทพฯ ด้วยแล้ว การบริหารเวลาในการบรรทุกก็ยิ่งมีความสำคัญ เพราะถ้าวิ่งได้น้อยเที่ยวและแต่ละเที่ยวบรรทุกน้ำหนักได้ไม่มาก ก็จะหมายถึงรายได้จากการประกอบการบรรทุกที่ลดต่ำลง

(ค) ช่วงน้ำมันขึ้นราคา ก็จะยิ่งเร่งให้ผู้ประกอบการรถบรรทุกต้องเพิ่มน้ำหนักการบรรทุกต่อเที่ยว เพื่อให้คุ้มกับค่าน้ำมัน ซึ่งเป็นต้นทุนแปรผันที่มีสัดส่วนสูงต่อต้นทุนรวม (Total Cost) ในการประกอบการขนส่ง

การขยายตัวของเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ ในช่วงหลัง "พลาซ่า แอ็กคอร์ด" ในปี 2528 เป็นต้นมา ฟองสบู่ทางเศรษฐกิจได้ขยายตัวจากตัวแปรสำคัญประการหนึ่งคือการเพิ่มขึ้นอย่างมากมายของราคาอสังหาริมทรัพย์ ตัวอย่างเช่น ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ

การก่อสร้างอสังหาริมทรัพย์ที่ได้ขยายตัวอย่างมากมายดังกล่าว ทำให้มีอุปสงค์ (Demand) ต่อธุรกิจการขนส่ง ตัวอย่างเช่น รถบรรทุกดินทรายและวัสดุก่อสร้างอื่น ๆ ได้เพิ่มขึ้นอย่างมากมายด้วยเช่นกัน

การเพิ่มขึ้นของอุปสงค์ต่อกิจการขนส่งจากภาคอสังหาริมทรัพย์และกิจการก่อสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน (Infrastructure) ต่าง ๆ ได้ส่งผลกระทบต่อความต้องการขนส่งของกิจการธุรกิจอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น การขนส่งผลผลิตทางการเกษตรซึ่งจำเป็นต้องมีการใช้บริการการขนส่งมากเช่นกัน

เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ประกอบการธุรกิจอื่น ๆ จึงจำเป็นต้องลดผลกระทบดังกล่าว ด้วยการลงทุนซื้อหารถบรรทุกมาใช้ขนส่งสินค้าของตนเอง อุปสงค์ต่อรถบรรทุกขนาดใหญ่จึงได้ขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นมา ตั้งแต่ประมาณปี 2530 เป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงระหว่างปี 2531-34 และตั้งแต่ต้นปี 2536 เมื่อไทยเริ่มใช้ระบบวิเทศธนกิจ (BIBF's) ซึ่งส่งผลให้เงินทุนจากต่างประเทศได้หลั่งไหลเข้าสู่ไทยเป็นอย่างมาก

ไม่เพียงเท่านั้น ผู้ประกอบการธุรกิจผลิตและขายรถยนต์เอง ก็ได้ใช้กลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อขยายตลาดรถบรรทุก

ในช่วงหลัง"พลาซ่า แอ็กคอร์ด" เป็นต้นมา GDP ไทยได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นมาก ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ ตัวอย่างเช่น การซื้อขายที่ดินในชนบทซึ่งเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยมีเป้าหมายเพื่อการเก็งกำไร (Speculation) เป็นสำคัญ

ผลที่ตามมาก็คือ รถยนต์ประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรถกะบะได้ขายดีเป็นอย่างมาก ในพื้นที่ภูมิภาคต่าง ๆ จนกระทั่งโรงงานประกอบรถยนต์ประกอบรถยนต์ไม่ทันต่อคำสั่งซื้อ

เมื่อเป็นเช่นนี้บริษัทผู้ขายรถยนต์จึงใช้กลยุทธ์เพิ่มยอดขายรถบรรทุกโดยพ่วงการขายรถกะบะ กล่าวคือบริษัทตัวแทนจำหน่ายรถยนต์ (Dealers) รถยนต์ในต่างจังหวัดจะต้องรับเงื่อนไขรับรถบรรทุกมาขาย 1 คันต่อรถกะบะทุก ๆ 10 คันที่ได้รับโควต้ามา (จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการรถบรรทุก อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา)

บริษัทตัวแทนฯ (Dealers) รถยนต์ที่ต้องการได้โควต้ารถกะบะซึ่งเผชิญกับสภาวะขาดแคลนเพราะความต้องการของตลาดมีมาก จึงต้องหาทางขายรถบรรทุกเพิ่มขึ้น

ยอดการจำหน่ายรถบรรทุกจึงขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นมากในช่วงเวลาข้างต้น มีข้อที่น่าสังเกตว่า ผู้ทำธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และซื้อขายรถยนต์ส่วนใหญ่มีการใช้สินเชื่อจากสถาบันการเงินกันมาก ดังนั้น เมื่อมีปัญหาฟองสบู่แตก (Bubble Burst) ประมาณ 2540 เป็นต้นมา ผู้ประกอบการเหล่านี้จึงมีหนี้สินกับสถาบันการเงินกันมาก และเป็นสาเหตุหนึ่งซึ่งทำให้ NPL's ของสถาบันการเงินมีระดับสูง และสร้างปัญหาให้แก่สถาบันการเงินอย่างมากมาย จนจำนวนมากต้องถูกสั่งเลิกกิจการ หรือถูกหน่วยงานรัฐเข้าแทรกแซงเช่นที่ผ่านมา

แม้แต่ NPL's ที่ยังดำรงอยู่ในสัดส่วนที่สูงปัจจุบัน จำนวนมากของ NPL's เหล่านั้นก็มาจากการปล่อยกู้แก่ภาคเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ เช่น อสังหาริมทรัพย์ และกิจการที่เกี่ยวข้องอื่นๆ นั่นเอง

นอกจากเก็งกำไรในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และรถยนต์แล้ว ผู้ประกอบการในภูมิภาคยังมีส่วนเข้าร่วมในธุรกิจแบบฟองสบู่ที่สำคัญอีกประเภทหนึ่ง นั่นก็คือการเก็งกำไรในตลาดหลักทรัพย์ซึ่งเกิดขึ้นและขยายตัวอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามเมืองใหญ่ ๆ ซึ่งมีห้องค้าหุ้นของบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ต่าง ๆ ไปขยายสาขากันอย่างมากมาย

เมื่อเป็นเช่นนี้ วงจรของเศรษฐกิจแบบฟองสบู่จึงขยายตัวอย่างกว้างขวางในภูมิภาคของไทย

มีผู้ประกอบการจำนวนมากที่อยู่ในภาคการผลิตที่แท้จริง (Real Sector) ต่างๆ แต่ไม่สามารถทนต่อความเย้ายวนของเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ เช่น การเก็งกำไรในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และการซื้อขายหุ้นได้ จึงได้นำเงินทุนที่ควรใช้อยู่ในภาคการผลิตที่แท้จริงของตนไปเก็งกำไรในภาคฟองสบู่ดังกล่าว จนต่อมาเมื่อฟองสบู่ทางเศรษฐกิจแตกตัวออกมาก็ต้องเผชิญกับปัญหาอย่างมากมาย และกระทบต่อกิจการการผลิตหลักในภาคการผลิตที่แท้จริงของตน จนจำนวนมากต้องล้มละลาย

เลิกกิจการไป (จากการสำรวจภาคสนาม) และแม้ว่าจะยังดำรงอยู่ได้ ก็ต้องตกเป็นหนี้สถาบันการเงินและเป็น NPL's อยู่ในปัจจุบัน

ยามที่เศรษฐกิจแบบฟองสบู่กำลังเฟื่องฟูนั้น อสังหาริมทรัพย์ต่าง ๆ (รวมตลอดถึงรถยนต์) ถือเป็นหลักทรัพย์ที่มีความมั่นคง และนิยมใช้ค้ำประกันเงินกู้จากสถาบันการเงิน

ยามที่เศรษฐกิจแบบฟองสบู่แตกตัวออกมาในช่วงตั้งแต่กลางปี 2540 เป็นต้นมานั้น ราคาของอสังหาริมทรัพย์ซึ่งเคยถูกเก็งกำไรมาก ๆ ในช่วงก่อนหน้านั้น ก็ได้มีราคาลดต่ำลงเป็นอันมาก และต่ำกว่าราคาที่เคยถูกตีหรือประเมินมูลค่าเพื่อใช้กู้เงินจากสถาบันการเงินในช่วงก่อนหน้านั้น ผลที่ตามมาก็คือผู้กู้เงินจากสถาบันการเงินจำนวนมากไม่ยอมไปถ่ายถอนหลักทรัพย์ที่ใช้ค้ำประกันเงินกู้จากสถาบันการเงินคืน ทำให้ NPL's ยิ่งเพิ่มสูงขึ้นไปอีก

การบรรทุกเกินน้ำหนักซึ่งเป็นการกระที่ผิดกฎหมาย ส่งผลให้ผู้ประกอบการขนส่งต้องกระทำผิดกฎหมาย แต่เพื่อให้การประกอบการของตนดำเนินต่อไปได้ จึงต้องมีการบริหารการกระทำผิดกฎหมายดังกล่าวดังนี้

(1) จ่ายเงินค่าเบี้ยบ้ายรายทางให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง โดยมีระบบดังนี้

1.1) ถ้าเป็นรถบรรทุกที่วิ่งภายในจังหวัดหรือในจังหวัดใกล้เคียง จะใช้วิธีตกลงกับด่านหรือสถานีของหน่วยงานรัฐที่รถบรรทุกต้องวิ่งผ่าน ตัวอย่างเช่นเดือนละ 1,500 – 2,000 บาท แล้วแต่จำนวนด่านและสถานี (สัมภาษณ์ผู้ประกอบการรถบรรทุก)

1.2) ถ้าเป็นการวิ่งข้ามภาค ตัวอย่างเช่น วิ่งเข้าสู่กรุงเทพฯ ผู้ประกอบการรถบรรทุกจะใช้วิธีซื้อสติ๊กเกอร์ ดังมีรายละเอียด ดังนี้

(1) ถ้าระยะทางไม่ไกลจากกรุงเทพฯ นัก ตัวอย่างเช่น สุพรรณบุรี นครสวรรค์ ฯลฯ รถบรรทุกเดี่ยวจะเสียค่าสติ๊กเกอร์เดือนละประมาณ 2,500 บาท รถพ่วงประมาณ 3,000 บาท (จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการรถบรรทุก)

(2) ถ้าเป็นระยะทางไกลจากกรุงเทพฯ มากขึ้น เช่นภาคอีสาน รถเดี่ยวจะเสียค่าสติ๊กเกอร์เดือนละ 3,000 บาท ขณะที่รถพ่วงเสียเดือนละ 4,000 บาท

มีข้อที่น่าสังเกตว่า ระบบสติ๊กเกอร์เริ่มใช้ในช่วงเศรษฐกิจฟองสบู่เฟื่องฟู คือประมาณปี 2537-38 เป็นต้นมา

การไหลเวียนของเงินทุน (Capital flows) กับผลกระทบต่อภาคการเงินไทย

รศ.ดร.สมภพ มานะรังสรรค์

ในช่วงปลายเดือนมีนาคม และต้นเมษายน 2543 มีข่าวบริษัท Moody's Invester Services จะปรับระดับ Credit Rating ของพันธบัตรและตราสารหนี้ระยะยาว เงินฝากต่างประเทศและตราสารหนี้ในสกุลเงินตราต่างประเทศระยะสั้นของไทย เมื่อวิเคราะห์ดูแล้ว มีสาเหตุสำคัญที่ทำให้ "Moody's" ปรับเกรด ดังนี้

(1) เกิดจากการสวนทางของอัตราดอกเบี้ยในไทย และอัตราดอกเบี้ยโลก ซึ่งเอื้อโอกาสให้ขาย bonds ในไทยได้ง่าย ซึ่งดูได้จาก Bonds ของรัฐวิสาหกิจและรัฐบาลที่นำออกขาย จะมีผู้มาประมูลซื้อกันมาก

(2) เกิดจากความล้นเกินของสภาพคล่องในไทย ทั้ง ๆ ที่ดอกเบี้ยเงินฝากได้ลดลงมาก แต่ธนาคารพาณิชย์กลับไม่สามารถปล่อยกู้เพิ่ม (ข้อมูลในไตรมาสแรกของปี 2543 ธนาคารพาณิชย์ ยังปล่อยสินเชื่อลดลงประมาณ 4.5%)

ดังนั้นเมื่อมีการนำพันธบัตรออกขาย จึงมีผู้ซื้อมากทั้งประชาชนทั่วไปและสถาบันการเงิน เพราะการซื้อพันธบัตร นอกจากให้ผลตอบแทนดีแล้ว ยังมีความมั่นคงเพราะรัฐบาลเป็นผู้ค้ำประกันอีกด้วย

(3) Moody's วิเคราะห์ว่า ไทยมี External Performance ที่ดีขึ้น ซึ่งความจริงแล้วไม่ได้มาจากประสิทธิภาพการดำเนินการของรัฐบาล แต่เกิดจากมูลเหตุต่างๆ เช่น

(ก) สภาพคล่องล้นเกินในระบบการเงินไทย ซึ่งนอกจากจะไม่ใช่ตัวชี้ประสิทธิภาพในการกอบกู้เศรษฐกิจไทย หรือแสดงให้เห็นถึงการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทยอย่างจริงจังแล้ว ความจริงสภาพคล่องล้นเกินที่เกิดขึ้น ยังแสดงให้เห็นถึงอาการป่วยไข้ของเศรษฐกิจไทย เพราะธนาคารยังไม่สามารถปล่อยสินเชื่อได้ ทั้ง ๆ ที่อัตราดอกเบี้ยได้ลดต่ำลงมาเป็นอย่างมาก และมีสภาพคล่องล้นเกินมากในช่วงที่ผ่านมา

(ข) ลูกหนี้เงินกู้ต่างประเทศในไทย ได้มีการแปลงหนี้ต่างประเทศให้กลายเป็นหนี้ภายในประเทศอันเนื่องมาจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น การที่ดอกเบี้ยต่างประเทศได้เพิ่มสูงขึ้นมาก และมีทีท่าว่าจะปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นต่อไปอีก ตามแรงกดดันของปัญหาเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ในศูนย์กลางการเงินโลกคือสหรัฐฯ ทำให้ลูกหนี้เงินกู้ต่างประเทศต้องแบกรับภาระดอกเบี้ยที่เพิ่มสูงขึ้น ไม่เพียงเท่านั้น ลูกหนี้เงินกู้ต่างประเทศยังต้องสุ่มเสี่ยงกับความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนอีกด้วย

เมื่อเป็นเช่นนี้ ขบวนการแปลงหนี้ต่างประเทศให้กลายเป็นหนี้ภายในประเทศ จึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และได้รับการตอบสนองจากตลาดได้ดี โดยเป็นที่คาดการณ์กันว่าในปี 2543 นี้ หุ้นกู้ของภาคเอกชนไทยจะถูกนำออกขายคิดเป็นมูลค่าไม่ต่ำกว่า 200,000 ล้านบาท เทียบกับปี 2542 ที่ภาคเอกชนมีการออกพันธบัตรคิดเป็นมูลค่า 180,000 ล้านบาท (จากการคาดการณ์ของผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย, กรุงเทพธุรกิจ 10 เมษายน 2543)

การขยายตัวของตลาดพันธบัตรและตลาดตราสารหนี้ดังกล่าว เอื้ออำนวยให้เกิดการกระจายตัวของธุรกรรมการเงิน (Financial Diversification) ในไทย ดังเช่น แนวโน้มที่เคยเกิดขึ้นในประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย

มีการวิเคราะห์โดยผู้บริหารนโยบายการเงินระดับสูงของไทยในช่วงต้นเมษายน 2543 ว่า ตลาดพันธบัตรไทยในปัจจุบันมีพัฒนาการที่ค่อนข้างเร็ว และมากกว่าประเทศอื่น ๆ ในเอเชียด้วยกัน แม้แต่ฮ่องกงและสิงคโปร์ซึ่งเป็นศูนย์กลางการเงินของภูมิภาคนี้ซึ่งมีการออกพันธบัตรเพียงเพื่อกำหนดอัตราดอกเบี้ยอ้างอิงเท่านั้น (จากคำกล่าวของม.ร.ว.จัตุมงคล โสณกุล เผยแพร่ในกรุงเทพนธุรกิจ 10 เมษายน 2543)

ขณะที่แหล่งและประเทศข้างต้นคือสิงคโปร์และฮ่องกง มีการออกพันธบัตรเพียงงวดละ 50 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ แต่ของไทยมีการออกพันธบัตรถึงงวดละ 650 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และมีการซื้อขายกันจริงในตลาดพันธบัตร

การที่ภาคเอกชนสามารถระดมเงินทุนโดยตรงจากการออกพันธบัตรหรือหุ้นกู้ดังกล่าว จะส่งผลให้ภาคเอกชนลดการพึ่งพาเงินกู้จากธนาคารพาณิชย์ลง เพราะการออกหุ้นกู้หรือพันธบัตรออกขายมีความได้เปรียบกว่า ตัวอย่างเช่น อาจมีอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่า และการบริหารการใช้คืนเงินกู้และดอกเบี้ยก็มีประสิทธิภาพกว่า และการออกพันธบัตรแทนการกู้เงินจากสถาบันการเงิน อาจส่งผลให้เอกชนผู้กู้สามารถบริหารวิกฤติ (Crisis Management) ได้มีประสิทธิภาพมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะอัตราดอกเบี้ยลอยตัว (Floating Interest Rate)

ยิ่งไปกว่านั้น การที่รัฐบาลยังมีการออกพันธบัตรขายเพิ่มมากเพราะปัญหาทางการคลัง ก็ยังเพิ่มฐานอุปทาน (Supply) และฐานอุปสงค์ (Demand) ในตลาดตราสารหนี้มากยิ่งขึ้น ทำให้ขนาดของตลาดตราสารหนี้ขยายตัวออกไป

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเกิดและขยายตัวของตลาดตราสารหนี้ จะมีผลดีต่อการพัฒนาภาคการเงิน (Financial Sector) ระยะยาวของไทย กล่าวคือทำให้เกิดการกระจายตัวของธุรกรรมทางการเงิน (Financial Diversification) โดยทำให้ฐานของตลาดทุน (Capital Market) ขยายตัวเพิ่มขึ้น อันจะมีผลลดความเสี่ยงในการบริหารภาคการเงิน (Financial Risk Management) ได้ แต่การขยายตัวของตลาดตราสารหนี้ดังกล่าว ก็เกิดจากปัญหาระยะสั้นที่ไทยเผชิญหน้าอยู่ในขณะนี้ เช่น

ประการแรก การขยายตัวของตลาดตราสารหนี้ เกิดจากอัตราดอกเบี้ยเงินฝากที่ลดต่ำลงมาก เพราะสถาบันการเงินเช่นธนาคารพาณิชย์เผชิญกับปัญหาสภาพคล่องล้นระบบมาก และสภาพคล่องล้นระบบดังกล่าวก็ยังคงดำรงอยู่ ทั้ง ๆ ที่อัตราดอกเบี้ยเงินฝากได้ถูกปรับลดลงมาอย่างมากมาย แสดงให้เห็นว่าธนาคารพาณิชย์ยังไม่สามารถปล่อยสินเชื่อเพิ่มได้ทั้ง ๆ ที่ "ต้นทุน" ในการรับฝากเงินจากผู้ฝากได้ลดต่ำลงมาก อันแสดงได้จากตัวเลขในไตรมาสแรกของปี 2543 ซึ่งการปล่อยสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบยังชะลอลง 4.5% เมื่อเทียบกับระยะเวลาเดียวกันของปีก่อน (รายงานธนาคารแห่งประเทศไทย ในกรุงเทพธุรกิจ 1 เมษายน 2543)

มูลเหตุสำคัญที่ทำให้ธนาคารพาณิชย์ยังไม่สามารถขยายการปล่อยสินเชื่อเพิ่มได้คือ

(1) หนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPL's) ในระบบยังอยู่ในระดับสูง คือมีถึง 38% ของสินเชื่อจากธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบในช่วงเวลาดังกล่าว (เม.ย. 2543)

ในช่วงที่ผ่านมา แม้ว่าการปรับโครงสร้างหนี้ระหว่างธนาคารพาณิชย์กับลูกหนี้ได้คืบหน้าไปบ้าง กล่าวคือ NPL's ได้ลดจากประมาณ 47% เหลือ 38% แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีปัญหาหนี้ที่ปรับโครงสร้างหนี้สำเร็จแล้ว ได้กลับมาเป็น NPL's ถึง 15% ขณะที่หนี้ที่เคยมีคุณภาพดีก็กลับกลายเป็น NPL's เพิ่มขึ้นถึงเดือนละเกือบ 1% (จากคำให้สัมภาษณ์นายบัณฑูร ล่ำซำ นายกสมาคมธนาคารไทย, ประชาชาติธุรกิจ ต้นปี 2543)

มีข้อที่น่าสังเกตว่า ปัจจุบันเครื่องมือที่ทำให้สถาบันการเงินสามารถบริหาร NPL's ได้อย่างมีประสิทธิภาพยังขาดความชัดเจน ไม่ว่าจะพิจารณาจากกลไกการจัดตั้งบรรษัทบริหารหนี้ด้อยคุณภาพ (Asset Management Corporation – AMC) ในลักษณะต่าง ๆ เช่น AMC ที่จะจัดตั้งโดยกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงินในการบริหาร NPL's ของธนาคารกรุงไทยซึ่งมีระดับสูงถึง 537,000 ล้านบาท (เฉพาะ NPL's เกิน 1 ปี และที่อยู่ในระหว่างการดำเนินการตามกฎหมายเมื่อสิ้นปี 2542, มติชน 13 เมษายน 2543) AMC ของธนาคารต่างชาติที่มาซื้อกิจการธนาคารพาณิชย์จากรัฐไป โดยการใช้ระบบ "Loss-Gain Sharing System" รวมตลอดถึง AMC ของธนาคารพาณิชย์เอกชน (Private AMC) ซึ่งยังมีปัญหาการจัดตั้งอยู่ในขณะนี้ โดยที่ธนาคารพาณิชย์ของเอกชนเองพยายามจะให้ภาครัฐ เช่น กระทรวงการคลังเข้ามามีส่วนร่วมถือหุ้นใน Private AMC ดังกล่าวด้วย (จากคำให้สัมภาษณ์นายธวัชชัย ยงกิตติกุล ผู้อำนวยการสมาคมธนาคารไทย, มีนาคม 2543)

สัดส่วนที่ทางธนาคารพาณิชย์ของภาคเอกชนต้องการให้กระทรวงการคลังร่วมถือหุ้นใน "Private AMC" ดังกล่าวก็คือ กระทรวงการคลังถือหุ้น 49% ขณะที่ธนาคารพาณิชย์ซึ่งเป็น "เจ้าของ" NPL's ถือหุ้น 51% ทั้งนี้เพื่อให้ Private AMC ที่จัดตั้งขึ้นมีทุนดำเนินงานที่มากพอ

กล่าวได้ว่า การบริหาร NPL's ของระบบสถาบันการเงินไทยทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชน คือปัญหาใหญ่อันดับแรก ๆ ของเศรษฐกิจไทยปัจจุบัน เพราะถ้าหากไม่สามารถบริหาร NPL's ดังกล่าวให้คืบหน้าได้ ก็ยากที่จะผลักดันเศรษฐกิจไทยภายหลังวิกฤตการณ์ให้สามารถฟื้นตัวและมีพัฒนาการอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ได้

ถ้าการบริหาร NPL's ดังกล่าวไม่คืบหน้าเท่าที่ควร นอกจากจะเป็นปัจจัยถ่วงรั้งการฟื้นฟูเศรษฐกิจไทยแล้ว ยังอาจก่อปัญหาให้แก่ภาครัฐซึ่งอยู่ในด่านหน้าของการกอบกู้เศรษฐกิจในขณะนี้เพิ่มขึ้นอย่างมากมาย และถ้าหากภาครัฐมีปัญหาก็ยากที่เศรษฐกิจไทยจะฟื้นตัวได้ ท่ามกลางความอ่อนล้าและเต็มไปด้วยปัญหาของภาคเอกชนในปัจจุบัน

มีข้อที่น่าสังเกตว่า ภาคเอกชนไทยในปัจจุบัน นอกจากต้องเผชิญกับปัญหาการปรับโครงสร้างหนี้ของตัวเอง ทั้งที่เป็นหนี้จากแหล่งในประเทศและต่างประเทศที่มีอัตราสูงแล้ว ยังต้องปรับโครงสร้างธุรกิจของตนเองอย่างมากมาย เพื่อให้ตนเองสามารถดำรงอยู่ได้ในสภาวะพลวัตอันหนุนเนื่องของเศรษฐกิจโลกในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงการบริหารต้นทุนหรือการผลิต (Cost or Production Management) การปรับปรุงการบริหารการตลาด (Marketing Management) และการพัฒนาการบริหารการเงิน (Financial Management) ฯลฯ

(2) ปัญหาโอกาสในการปล่อยสินเชื่อของสถาบันการเงิน ปัจจุบันแม้ว่าธนาคารพาณิชย์ยังต้องการปล่อยสินเชื่อให้แก่ผู้กู้ แต่ก็ต้องการมุ่งปล่อยกู้ให้แก่ลูกค้าชั้นดี ซึ่งหาได้ค่อนข้างยาก เพราะสาเหตุต่าง ๆ เช่น

ประการแรก ลูกค้าชั้นดีซึ่งเหลืออยู่น้อย อาจไม่จำเป็นต้องใช้สินเชื่อเพิ่มขึ้น เพราะสาเหตุต่าง ๆ เช่น

- การตกต่ำถดถอยทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วงหลังวิกฤตการณ์ ทำให้อำนาจซื้อ (Purchasing Power) ในระบบเศรษฐกิจได้ลดทอนลงไปมาก สินค้าที่ผลิตออกมาขายจึงมีตลาดรองรับลดน้อยลง จึงไม่จำเป็นหรือไม่สามารถที่จะทำการผลิตได้มาก ๆ เหมือนเช่นในช่วงที่เศรษฐกิจยังเฟื่องฟู ทำให้ความจำเป็นต้องใช้สินเชื่อเพื่อนำมาใช้เป็นทุนดำเนินการ (Operating Capital) ลดทอนลง

- ในช่วงที่เศรษฐกิจยังขยายตัวมาก ๆ ก่อนเกิดวิกฤตการณ์นั้น ธุรกิจต่างๆ ได้ขยายกิจการออกไปมาก และมีการลงทุนเกินตัว (Over-Investment) เพราะสามารถหาเงินทุนได้ง่ายและเงินทุนที่หาได้นั้นก็มีต้นทุนต่ำ ตัวอย่างเช่น ในช่วงหลังจากที่ไทยใช้ระบบบริเทศธนกิจ (BIBF's) ในช่วงต้นปี 2536 เป็นต้นมา ขณะเดียวกันก็คาดการณ์ว่าตลาดที่จะรองรับผลผลิตของตนยังเติบโตได้ดีตามแนวโน้มการขยายตัวทางเศรษฐกิจในขณะนั้น ส่งผลให้เกิดปัญหาผลิตภาพส่วนเกิน (Excess Capacity) มากและปัญหาดังกล่าวก็ดำรงมาจนถึงทุกวันนี้ ทำให้ไม่จำเป็นต้องลงทุนด้านต้นทุนคงที่ (Fixed Cost) เพิ่มขึ้นอีก เพราะที่มีการลงทุนไปแล้วก็ยังใช้ไม่หมดเลย

(ก) เพื่อรักษาความสัมพันธ์ (Connection) เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสาร (Information) และการตรวจสอบ (Cross Check) ข้อมูลข่าวสาร และการรักษาธุรกรรมทางการเงินอื่น ๆ เช่น การเปิด L/C (Letter of Credit) ระหว่างกันและกันเอาไว้

(ข) ทำให้ไม่ตกเป็นเบี้ยล่าง เพราะถ้ากู้จากรายใดรายหนึ่งมากหรือนานเกินไป จนต้องพึ่งพาสถาบันการเงินรายนั้นมาก ๆ ก็อาจทำให้อำนาจการต่อรองของผู้กู้ลดต่ำลง และอาจทำให้ถูกตั้งข้อสงสัยว่าเป็นผู้ที่มีปัญหาทางเครดิตด้วย ดังนั้นการกระจายการกู้เงิน (ตามระบบ BIBF's) อย่างกว้างขวางจึงเป็นการเพิ่มอำนาจการต่อรองของผู้กู้ได้

มีข้อที่น่าสังเกตว่า ตั้งแต่ช่วงเริ่มเปิดระบบ BIBF's จนถึงประมาณปี 2538 การหมุนเวียนของวงเงินกู้ที่กำหนดไว้ข้างต้น ได้เป็นไปอย่างราบรื่น ไม่มีการค้างชำระระหว่างธนาคารผู้กู้และธนาคารผู้ให้กู้ และระหว่างลูกค้าผู้กู้กับธนาคารผู้ปล่อยกู้ ส่งผลให้การกู้และการปล่อยกู้เป็นไปอย่างคล่องตัว

เมื่อสาขาของธนาคารพาณิชย์ไทยในศูนย์กลางการเงินโลกกู้เงินมาแล้ว ก็จะส่งผ่านไปให้สำนักงานใหญ่ในกรุงเทพฯ เพื่อปล่อยกู้ต่อ โดยอาจบวกส่วนเหลื่อมเข้าไปอีก 2-3% จากอัตรา Libor บวกด้วยต้นทุนที่กู้มา (ตามปรกติจะอยู่ที่ Libor บวกด้วย 0.5% โดย 0.25% ต้องจ่ายให้แก่สาขาของธนาคารต่างชาติที่เป็นผู้ปล่อยกู้ และอีก 0.25% เป็นผลตอบแทนซึ่งใช้เป็นต้นทุนบริหารสาขาของธนาคารพาณิชย์ไทยที่ตั้งอยู่ในศูนย์กลางการเงินโลกเอง)

มีข้อที่น่าสังเกตว่า นอกจากสาขาของธนาคารพาณิชย์ไทยในศูนย์กลางการเงินต่าง ๆ จะทำธุรกรรมเช่น กู้เงินจากสาขาธนาคารต่างชาติในแหล่งดังกล่าวเองแล้ว สาขาของธนาคารพาณิชย์ไทยดังกล่าวยังมีการทำธุรกรรมการเงินระหว่างกันและกันเอง ตัวอย่างเช่น สาขาสิงคโปร์อาจขอกู้จากสาขาลอนดอน ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อเป้าหมายในการเพิ่มผลงานให้แก่สาขาเป็นผู้ปล่อยกู้ (เช่น สาขาลอนดอน) และเพื่อลดต้นทุนในการกู้ เพราะถ้ากู้จากสาขาธนาคารต่างชาติในสิงคโปร์เอง ต้องจ่ายต้นทุนให้เพิ่มขึ้น 0.25% จากอัตรา Libor

มีข้อที่น่าสังเกตว่า ธุรกรรมการเงินที่สำคัญที่สุดของสาขาธนาคารพาณิชย์ไทยในศูนย์กลางการเงินต่าง ๆ ก็คือการกู้เงินเพื่อส่งกลับสำนักงานใหญ่ ขณะที่ธุรกรรมอื่น ๆ เช่น การปล่อยกู้ให้แก่การค้า ตัวอย่างเช่น การเปิด L/C ฯลฯ จะมีน้อย และทำรายได้ให้ไม่คุ้มกับการตั้งสาขาในต่างประเทศ และแม้ว่าจะมีธุรกรรมดังกล่าวเช่น การเปิด L/C ได้มากขึ้น ก็ไม่สามารถทำเองมาก ๆ ได้ เพราะอาจต้องไปแข่งขันกับสาขาธนาคารต่างชาติอื่น ๆ ซึ่งเป็นคู่ธุรกรรมการปล่อยกู้เงินให้ ทำให้เสียความสัมพันธ์ทางธุรกิจได้

ในช่วงที่ไทยเริ่มเปิดใช้ระบบ BIBF's ในต้นปี 2536 นั้น เป็นช่วงที่เศรษฐกิจในศูนย์กลางการเงินโลกทั้งสหรัฐฯ และยุโรปได้ชะลอตัวลง และเป็นการชะลอตัวแต่ช่วงก่อนหน้านั้น

โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังสงครามอ่าวเปอร์เซีย ในเดือนสิงหาคม 2533 เป็นต้นมา ผลที่ตามมาก็คือปัญหาสภาพคล่องล้นเกินในประเทศต่าง ๆ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการเงินที่สำคัญ ๆ ของโลก เพราะในช่วงหลัง "พลาซ่าแอ็กคอร์ด" ในเดือนกันยายน 2528 เป็นต้นมา ได้เกิดสภาวะโลกาภิวัตน์ทางการเงินและส่งผลให้ภาคการเงินในประเทศศูนย์กลางการเงินโลกได้ "สร้างเงิน" ขึ้นมาเป็นจำนวนมาก ซึ่งปริมาณเงินที่ขยายตัวอย่างมากมายดังกล่าว ได้นำไปสู่การขยายตัวของเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ในหลาย ๆ ภูมิภาคของโลก ตัวอย่างเช่น สหรัฐฯ ในปี 2530 ซึ่งในที่สุดต้องเกิดปัญหาฟองสบู่แตก ดังปรากฏขึ้นจากการเกิดกรณี "Black Monday" ในวันที่ 19 ตุลาคม 2530 การขยายตัวอย่างมากมายของเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ในญี่ปุ่นในช่วงหลังปี 2528 จนในที่สุดก็ต้องเผชิญกับปัญหาในปี 2533 ส่งผลให้เศรษฐกิจถดถอยต่อเนื่องกันมาอีกหลายปี ฯลฯ

ปริมาณเงินที่มีอยู่อย่างมากมายในประเทศพัฒนาแล้ว ขณะที่เศรษฐกิจยังอยู่ในภาวะซะลอตัว ได้ส่งผลให้เกิดปัญหาสภาพคล่องทางการเงินล้นเกิน ทำให้อัตราดอกเบี้ยต้องลดต่ำลงอย่างต่อเนื่องและลดต่ำลงมาก จนอัตราทั้ง Federal Funds Rate และ Libor ต้องมาอยู่ที่ประมาณ 3.00% ในปี 2536 อันเป็นปีที่ไทยเริ่มใช้ระบบ BIBF's

ผลที่ตามมาก็คือการหลั่งไหลเข้ามาของเงินทุนต่างประเทศในไทย โดยที่เงินทุนดังกล่าวมีอัตราดอกเบี้ยในระดับที่ต่ำมาก ส่งผลให้การปล่อยกู้ของสถาบันการเงินที่ได้รับเงินมาตามระบบ BIBF's เป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ และอาจมีการทุจริตเกิดขึ้นได้ง่าย

ยิ่งหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับตรวจสอบและดำเนินนโยบายการเงิน ทำหน้าที่อย่างไร้ประสิทธิภาพ เช่น ทำการกำกับตรวจสอบอย่างหละหลวม ขณะเดียวกันก็ดำเนินนโยบายการเงินที่ขัดแย้งกันเอง ตัวอย่างเช่น ขณะที่มีการเปิดกว้างทางบัญชีทุน (Capital account) เป็นอย่างมากตามระบบ BIBF's นั้น กลับมีการปกป้องระบบการเงินและสถาบันการเงินอย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะโดยการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนแบบค่อนข้างตายตัว การปกป้องสถาบันการเงิน ทั้งการให้อำนาจการผูกขาดและการคุ้มครองการคงอยู่อย่างเต็มที่ของสถาบันการเงินต่าง ๆ เหล่านั้น รวมตลอดถึงการคุ้มครองเงินฝาก 100% ฯลฯ

ไม่เพียงเท่านั้นหน่วยงานดังกล่าว ยังมีการส่งสัญญาณทางเศรษฐกิจมหภาค (Macro-economic Indicators) ที่ผิดพลาด ทำให้ฝ่ายต่าง ๆ ในแวดวงธุรกิจและเศรษฐกิจทั้งในและต่างประเทศหลงเชื่อว่าเศรษฐกิจไทยยังมีแนวโน้มการขยายตัวที่ดี

ผลที่ตามมาก็คือการกู้เงินจากต่างประเทศ ทั้งที่กู้ผ่านระบบ BIBF's และจากช่องทางอื่น ๆ ได้เป็นไปอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้หนี้ต่างประเทศของไทยซึ่งเคยอยู่ที่ประมาณ 42,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี 2535 อันเป็นปีก่อนใช้ระบบ BIBF's เพิ่มเป็นประมาณ 93,400 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในต้นปี 2540 อันเป็นช่วงก่อนที่ไทยจะเผชิญกับวิกฤตการณ์ จนต้องปล่อยค่าเงิน

บาทลอยตัวในวันที่ 2 กรกฎาคม 2540 และสร้างความเสียหายแก่เศรษฐกิจไทยอย่างใหญ่หลวง ชนิดไม่เคยปรากฏมาก่อนในช่วงเวลาหลังจากนั้น

หลังเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจปี 2540 การกู้เงินจากต่างประเทศของไทย ได้เป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับในช่วงก่อนเกิดวิกฤตการณ์ เพราะหนี้ต่างประเทศของภาคเอกชนไทยซึ่งได้ขยายตัวถึงสูงกว่า 73,000 ล้านเหรียญ ในปลายปี 2539 ได้ลดต่ำลงตามลำดับ

ตัวอย่างเช่น การกู้ยืมตามระบบ BIBF's ซึ่งเคยสูงถึงเกือบ 1 ล้าน ๆ บาทในช่วงปี 2537-38 นั้น ได้ลดลงอย่างต่อเนื่องในปี 2541 และ 2542

ถึงสิ้นปี 2542 เงินกู้คงค้างตามระบบ BIBF's อยู่ที่ 113,355 ล้านบาท และพอถึงต้นปี 2543 ก็ได้ลดลงเหลือ 102,522 ล้านบาทในสิ้นเดือนกุมภาพันธ์ 2543 โดยเฉพาะ 2 เดือนแรกในปี 2543 ก็ลดลงถึง 10,833 ล้านบาท หรือ 9.56% (กรุงเทพธุรกิจ 10 เมษายน 2543)

ในบรรดาธนาคารพาณิชย์ที่ยังกู้ผ่านระบบ BIBF's นั้นธนาคารกรุงเทพ มีการกู้มากที่สุด โดยกู้ในสัดส่วน 27.40% ของการกู้ BIBF's ทั้งหมดเมื่อสิ้นปี 2542 ตามด้วยธนาคารกรุงไทย ซึ่งมีสัดส่วนการกู้ 20.07% และธนาคารกสิกรไทยที่ 9.44% ในช่วงเวลาเดียวกัน (ดูตาราง)

แต่สถานการณ์ปัจจุบันในตลาดเกิดใหม่ได้แปรเปลี่ยนไปจากเมื่อช่วงปี 2536-2538 มาก เพราะเป็นช่วงที่เพิ่งผ่านพ้นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงในช่วงหลังกลางปี 2540 เป็นต้นมา

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจได้ส่งผลให้ประเทศที่เผชิญกับเหตุการณ์ดังกล่าวต้องมีการปรับตัวทั้งทางมหภาคและจุลภาค ดังนี้

(ก) การปรับตัวทางมหภาค (Macro Economic Adjustment) ประกอบไปด้วยการปฏิรูปเศรษฐกิจมหภาคต่าง ๆ เช่น การหาทางฟื้นฟูการขยายตัวของ GDP การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจอื่นๆ การปฏิรูปภาคการเงินและภาคการคลัง การปฏิรูปองค์กรของภาครัฐ (Organizational Restructure) การปฏิรูปตัวบทกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดผลดีในหลาย ๆ ด้าน เช่น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดินภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ การมีธรรมาภิบาลในภาครัฐ (Good Governance) ได้

(ข) การปรับตัวในทางจุลภาค (Micro-Economic Adjustment) ประกอบไปด้วยการปฏิรูปการประกอบการทำธุรกิจต่าง ๆ ทั้งในภาคการผลิตที่แท้จริง (Real Sector) และภาคการเงิน (Financial Sector) เพื่อนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการประกอบการของธุรกิจไทยซึ่งจะต้องเผชิญกับพลวัตเศรษฐกิจโลก อันจะนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของการแข่งขันกันอย่างมากมายภายใต้เศรษฐกิจโลกที่ไร้พรมแดน นอกจากนี้การมีธรรมาภิบาลทางธุรกิจ (Corporate Governance) ก็เป็นเรื่องหนึ่งที่ธุรกิจไทยจะต้องสร้างให้เกิดขึ้น เพราะระบบการบริหารแบบเดิม ๆ

เช่น การประกอบการภายใต้ทุนนิยมอุปถัมภ์ (Crony Capitalism) คือสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งนำไปสู่การล่มสลายของเศรษฐกิจแบบนี้ เมื่อสภาวะโลกาภิวัตน์ได้พัฒนาถึงระดับหนึ่งแล้ว

ตาราง
ยอดบีไอบีเอฟ 2 เดือนแรกของปี 2543
ของธนาคารพาณิชย์ไทย

ธนาคาร	*ยอดคงค้างบีไอบีเอฟ 31 ธ.ค. 2542 (ล้านบาท)*	*ยอดคงค้างบีไอบีเอฟ 29 ก.พ. 2543 (ล้านบาท)*
กรุงเทพ	31,059	29,149
กรุงไทย	22,754	18,167
กสิกรไทย	10,499	9,602
ไทยพาณิชย์	16,872	15,134
กรุงศรีอยุธยา	9,194	8,606
ทหารไทย	8,310	8,315
นครหลวงไทย	5,441	5,352
ศรีนคร	162	32
เอเชีย	3,280	3,300
ดีบีเอสไทยทนุ	3,577	2,566
สแตนดาร์ด ชาร์เตอร์ด นครธน	2,008	2,299
ไทยธนาคาร	-	-
ยูโอบี รัตนสิน	-	-
รวม	*113,355*	*102,522*

ที่มา : กรุงเทพธุรกิจ 10 เมษายน 2543

การดำเนินนโยบายการเงินแบบผ่อนคลาย : ผลกระทบจากการลดอัตราดอกเบี้ยของสถาบันการเงิน

รศ.ดร.สมภพ มานะรังสรรค์

การที่อัตราดอกเบี้ยเงินฝากในไทย ได้ตกต่ำลงอย่างเนื่องในช่วงที่ผ่านมา และเป็นการตกต่ำที่สวนกระแสกับแนวโน้มในตลาดโลกนั้น ได้ส่งกระทบต่อภาคการเงินไทยหลายต่อหลายประการ ตัวอย่างเช่นการที่ผู้ประกอบการต่างประเทศจะไม่นำเงินทุนเข้ามา แม้ว่าจะสามารถถือครองหุ้นของสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารพาณิชย์ โดยเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ เพราะสามารถระดมได้จากแหล่งเงินทุนภายในประเทศ ดังนี้

(1) กู้ Inter Bank ซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำมาก และต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากเสียอีก

เมื่อเป็นเช่นนี้ สถาบันการเงินต่างชาติจะไม่มีแรงจูงใจในการนำเงินทุนจากบริษัทแม่เข้ามา เพราะอัตราดอกเบี้ยต่างประเทศมีระดับสูงกว่า อันเป็นผลจากส่วนเหลื่อมของอัตราดอกเบี้ยระหว่างตลาดในประเทศและต่างประเทศซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น เพราะขณะที่ดอกเบี้ยในตลาดโลกปรับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องนั้น อัตราดอกเบี้ยภายในประเทศกลับมีทิศทางสวนทางกัน คือถูกปรับให้ลดต่ำลงอย่างต่อเนื่อง

แนวโน้มข้างต้น อาจส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาวได้ เพราะเศรษฐกิจไทยเป็นเศรษฐกิจเปิด (Open Economy) และการลงทุนหรือเงินทุนที่เข้ามาในลักษณะอื่น ๆ ของต่างประเทศ มีผลต่อการพัฒนาประเทศและการขยายตัวของ GDP มาก

การที่เงินทุนจากต่างประเทศไม่ไหลเข้ามา ยังมีผลกระทบต่อพัฒนาการระยะยาวของตลาดทุน (Capital Market) ของไทย ตัวอย่างเช่น ไม่มีสภาพคล่องในตลาดหุ้น โดยแม้ว่าจะมีต่างประเทศเข้าลงทุนในตลาดหุ้นไทย ก็เป็นการลงทุนเพื่อมุ่งเก็งกำไรระยะสั้น ๆ เท่านั้น นอกจากนี้ตลาดทุนในลักษณะอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น ตลาดตราสารหนี้ ฯลฯ ก็อาจไม่สามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง และไม่สามารถเชื่อมโยงกับตลาดทุนโลกได้

(2) มีข้อที่น่าสังเกตว่า การที่ธนาคารต่างชาติหรือธนาคาร "ลูกครึ่ง" ในไทยสามารถระดมเงินทุนได้จากการกู้ Inter Bank ยังทำให้ธนาคารเหล่านั้นหมดหรือลดทอนแรงจูงใจในการระดมเงินฝากจากประชาชน ซึ่งมีต้นทุนดอกเบี้ยสูงกว่าและจัดการ (Management) ได้ยากลำบากกว่า เพราะต้องรับฝากเงินจากประชาชนที่มีฐานกว้างขวางเพราะมีผู้ฝากเงินทั้งรายใหญ่และรายย่อยเป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ดี มีข้อที่น่าสังเกตว่า ระบบ "Ring Fencing" ของธนาคารต่างชาติดังกล่าวได้มีการใช้มานานแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งธนาคารฯ จากสหรัฐฯ) ขณะที่ธนาคารต่างชาติในไทยต่างก็ได้รับการค้ำประกันความเสี่ยงเพราะรัฐบาลได้ค้ำประกันผู้ฝากเงินและเจ้าหนี้ 100% และมีหลักเกณฑ์อื่น ๆ เช่นเดียวกับที่ธนาคารชาติได้ใช้ในการดำเนินการกับธนาคารพาณิชย์ไทย

(3) สถาบันการเงินต่างชาติในไทย ยังสามารถระดมเงินทุนจากแหล่งอื่น ๆ เช่น โอกาสในการออกหุ้นกู้ หรือ Bonds ในลักษณะต่าง ๆ เพราะมีสภาพคล่องล้นเกินภายในประเทศมาก ขณะที่ผู้ออมเงินมีทางเลือกในการออมเงินหรือลงทุนจากเงินออมของตนเองได้น้อย จึงมีโอกาสที่ธนาคารต่างชาติจะสามารถออกตราสารการเงินข้างต้นออกขายภายในประเทศ ดังที่สถาบันการเงินบางแหล่งได้ยื่นขอออก "บาทบอนด์" เพื่อนำมาใช้ดำเนินธุรกิจของตนในไทยแทนที่การนำเงินทุนจากต่างประเทศเข้ามา

แนวโน้มของภาคการเงินไทยในช่วงก่อนเกิดวิกฤติ

มีข้อที่น่าสังเกตว่า กรรมวิธีในการประกอบธุรกรรมทางการเงินของธนาคารต่างชาติในไทยขณะนี้ ได้สวนทางกับเหตุการณ์ก่อนฟองสบู่แตกในช่วงกลางปี 2540

ระหว่างปี 2536-2538 ธนาคารต่างชาติกลับเป็นฝ่ายปล่อยกู้ให้แก่สถาบันการเงินไทย และปล่อยกู้ให้อย่างมากมายด้วยสาเหตุหลาย ๆ ประการเช่น

ประการแรก ทางการไทยได้เริ่มใช้ระบบวิเทสธนกิจ (BIBF's) ตั้งแต่ต้นปี 2536 เอื้ออำนวยให้ธนาคารต่างชาติสามารถนำเงินทุนเข้าออกได้อย่างเสรี

ประการที่สอง มีความเหลื่อมล้ำกันมากระหว่างอัตราดอกเบี้ยในตลาดโลกกับอัตราดอกเบี้ยในไทย โดยอัตราดอกเบี้ยในไทยอยู่ในระดับที่สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยโลกมาก ส่งผลให้เงินทุนจากศูนย์กลางการเงินโลก เคลื่อนย้ายเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในไทย

ประการที่สาม หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในไทย ยังคงดำเนินนโยบายปกป้องระบบการเงินเป็นอย่างมาก ตัวอย่างเช่นการกำหนดค่าเงินบาทไว้ค่อนข้างคงที่เมื่อเทียบกับดอลลาร์สหรัฐฯ (ตามระบบตะกร้าเงิน) การค้ำประกันทั้งผู้ฝากเงินในสถาบันการเงินและการดำรงอยู่ของสถาบันการเงินอย่างเต็มที่ ทำให้สถาบันการเงินต่างชาติลดความเสี่ยงในการนำเงินทุนเข้ามาประกอบการในไทย

ประการที่สี่ สถาบันการเงินต่างชาติที่นำเงินทุนเข้ามาประกอบการในไทย ไม่จำเป็นต้องปล่อยกู้เองโดยตรง สามารถปล่อยกู้ผ่านสถาบันการเงินไทยโดยจ่ายค่าอาวัล (Aval) เป็นผลตอบแทน ส่งผลให้สถาบันการเงินต่างชาติได้รับผลดีหลายประการ ตัวอย่างเช่น ไม่ต้องสร้างหน่วยงานและบุคลากรขึ้นมาปล่อยกู้เองซึ่งทำให้ต้องเสียต้นทุนเพิ่มขึ้นและไม่ต้องบริหารความ

เสี่ยง (Risk Management) ด้วยตัวเอง เพราะมีสถาบันการเงินไทยเป็นผู้ดำเนินการให้แทน โดยที่สถาบันการเงินไทยเป็นผู้ประเมินความเสี่ยงของลูกค้าเงินกู้ให้วิธีการข้างต้น ส่งผลให้สถาบันการเงินต่างชาติสามารถปล่อยกู้ในไทยได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็วขึ้น

ประการที่ห้า รายงานตัวเลขทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาคของทางการไทยออกมาดี ตัวอย่างเช่น รายงานการเคลื่อนไหวของ GDP การบริหารเงินเฟ้อ การบริหารการค้าระหว่างประเทศ การบริหารนโยบายการเงินและการคลัง ฯลฯ

การหลั่งไหลของเงินทุนจากประเทศพัฒนาแล้วมาสู่ประเทศกำลังพัฒนามาก ๆ ได้กดดันให้เศรษฐกิจแบบฟองสบู่ซึ่งปกติก็เกิดอยู่แล้วในประเทสกำลังพัฒนา ให้ขยายตัวเพิ่มขึ้นไปอีก อันพิจารณาได้จากการขยายตัวของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ตลาดหุ้น และกิจกรรมต่อเนื่องอื่น ๆ จนในที่สุดก็ต้องเผชิญกับปัญหาฟองสบู่แตกในกลางปี 2540 และนำไปสู่วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจอย่างกช้างขวาง

ในช่วงวิกฤตการณ์ในประเทศตลาดเกิดใหม่ ได้เกิดปัญหาการหลั่งไหลกลับของเงินทุนจากประเทศกำลังพัฒนาสู่ประเทศพัฒนาแล้ว (Capital Flight) อย่างต่อเนื่อง และเงินทุนมากมายเหล่านั้นก็ได้ส่งผลให้เศรษฐกิจในประเทศศูนย์กลางการเงินโลกขยายตัวขึ้นมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ ตัวอย่างเช่น อสังหาริมทรัพย์และตลาดหุ้น ทั้งนี้เป็นเพราะระบบเงินของประเทศเหล่านั้นมีสภาพคล่องสูงขึ้นมาก จนในที่สุดผู้ดำเนินนโยบายทางการเงินของประเทศเหล่านั้น ก็ต้องหาทางรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น การที่น่ายอลัน กรีนสแปน ประธานเฟดของสหรัฐฯ ได้ปรับอัตรา Fed Funds Rate ขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงปี 2542-2543

อัตราดอกเบี้ยที่เพิ่มสูงขึ้น ขณะที่มีสภาพคล่องอยู่มากมายในศูนย์กลางการเงินโลก ได้สร้างปัญหาให้กับการบริหารการไหลเวียนของเงินทุน (Capital Flows Management) ของผู้จัดการเงินทุนในศูนย์กลางการเงินโลกภายในประเทศพัฒนาแล้วเอง และเผชิญกับปัญหาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อพิจารณาจากปริมาณเงินทุนที่มีอยู่อย่างมากมายในศูนย์กลางการเงินโลกดังกล่าว

หนทางหนึ่งในการบริหารความเสี่ยงของระบบการเงินในศูนย์กลางการเงิน ก็คือการกรุยทางกลับสู่ประเทสตลาดเกิดใหม่ทั้งหลาย แต่ก็ต้องเผชิญกับ "ปราการ" ขนาดใหญ่ที่ขวางกั้นอยู่ นั่นก็คือสภาวะล้นเกินทางสภาพคล่องในตลาดเกิดใหม่เอง

อย่างไรก็ตาม มีข้อที่น่าสังเกตว่า ปัจจุบันไทยไม่เพียงลดทอนการกู้เงินทั้งระยะสั้นและระยะยาวลงเป็นอย่างมากเท่านั้น หากแต่หนี้ที่มีการกู้มาแล้ว ก็ยังมีการใช้คืนอย่างต่อเนื่องด้วย

ตัวอย่างของหนี้ต่างประเทศระยะสั้นที่ลดลง ก็คือการลดลงอย่างฮวบฮาบของการกู้เงินผ่านระบบบวิเทศธนกิจ (BIBF's) และมีการคืนเงินกู้ในส่วนนี้ไปอย่างมากมายในช่วงที่ผ่านมา

ในปี 2540 อันเป็นปีที่เริ่มเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในไทยนั้น หนี้ต่างประเทศของไทยมีทั้งสิ้น 93,400 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในจำนวนนี้ 81.8% เป็นหนี้ของภาคเอกชน (69,000 ล้านดอลลาร์) โดยที่ประมาณครึ่งหนึ่งของหนี้ต่างประเทศที่ภาคเอกชนไทยกู้นั้นเป็นหนี้ระยะสั้นที่มีอายุการกู้ต่ำกว่า 1 ปี (รายงานธนาคารแห่งประเทศไทย ในกรุงเทพธุรกิจ 3 เมษายน. 2543)

แต่พอถึงสิ้นเดือนกุมภาพันธ์ 2543 หนี้ต่างประเทศของภาคเอกชนก็ลดลงเกือบครึ่งหนึ่งเมื่อเทียบกับปี 2540

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าหนี้ต่างประเทศของภาคเอกชนไทยได้ลดทอนลงอย่างชัดเจนในช่วงเวลาข้างต้น แต่หนี้ต่างประเทศรวมของไทยได้ลดลงไม่มากนัก กล่าวคือได้ลดจาก 73,400 ล้านดอลลาร์ เมื่อปี 2540 เหลือ 72,600 ล้านดอลลาร์ในสิ้นกุมภาพันธ์ 2543 (อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาต่อมามีการค้นพบว่าภาคเอกชนไทยมีหนี้ต่างประเทศเพิ่มขึ้นอีกประมาณ 2 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

ไม่เพียงเท่านั้น หนี้ต่างประเทศของภาครัฐกลับเพิ่มสูงขึ้นเป็นอย่างมาก กล่าวคือได้เพิ่มจาก 17,000 ล้านดอลลาร์ เมื่อปี 2540 กลายเป็น 35,800 ล้านดอลลาร์เมื่อสิ้นกุมภาพันธ์ 2543 อันเป็นการเพิ่มมากกว่า 1 เท่าตัว

วิธีการที่ภาคเอกชนไทยใช้คืนเงินกู้ต่างประเทศ แม้ว่าด้านหนึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการลดภาระหนี้ของภาคเอกชนซึ่งนำไปสู่การเพิ่มเสถียรภาพของเศรษฐกิจไทยในระยะยาว แต่อีกด้านหนึ่งก็อาจก่อปัญหาการขาดแคลนเงินทุนในระยะยาวได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งยามที่เศรษฐกิจได้ฟื้นตัว จนปัญหาสภาพคล่อง (Liquidity) ภายในประเทศได้หมดไป และการที่หนี้ต่างประเทศของภาคเอกชนลดลง แต่หนี้ต่างประเทศของภาครัฐกลับขยายตัวสูงขึ้นนั้น โดยรวมแล้วปัญหาหนี้ต่างประเทศก็ยังคงดำรงอยู่และอาจจะเป็นปัจจัยคุกคามเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศได้ ถ้าหากการบริหารหนี้ต่างประเทศดังกล่าวไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

มีข้อที่น่าสังเกตต่อไปว่า เมื่อเทียบระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนของไทยแล้ว ปัจจุบันเจ้าหนี้ต่างประเทศดูจะพึงพอใจปล่อยกู้ให้แก่ภาครัฐมากกว่า เพราะเหตุผลต่าง ๆ ดังนี้

ประการแรก ภาคเอกชนไทยเผชิญกับวิกฤตการณ์อย่างหนักหน่วงในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ทำให้มีปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น

กันมาก ก็คือการมีธุรกิจอสังหาริมทรัพย์รวมอยู่ในเครือด้วย แม้ว่าธุรกิจหลัก ๆ ของเครือบริษัทดังกล่าวจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจอสังหาริมทรัพย์เลย

มูลเหตุสำคัญที่ทำให้ธุรกิจต่างๆ มีกลยุทธ์การขยายตัวดังกล่าวก็คือ

- เงินทุนหาได้ง่าย
- ผลตอบแทนจากการขยายตัวดังกล่าวมีสูง เพราะเศรษฐกิจมีการขยายตัวมาก ส่งผลให้มีอุปสงค์เพิ่มสูงมาก ทั้งอุปสงค์จริงและอุปสงค์เทียมที่เกิดจากพฤติกรรมการเก็งกำไร (Speculation) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์

เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ โดยที่ภาคเอกชนไทยต้องเผชิญกับปัญหาเงินทุนไหลออก เพราะต่างชาติซึ่งเป็นเจ้าหนี้เรียกหนี้คืน ธุรกิจจึงต้องถูกกระทบอย่างรุนแรงและกว้างขวาง จนไม่อาจกู้จากต่างประเทศต่อไปได้ โดยที่พันธบัตรของภาคเอกชนกลายเป็น "Junk Bonds" เช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงหลังวิกฤตการณ์ (2 กรกฎาคม 2540)

ในช่วงแรก ๆ ที่เกิดวิกฤตการณ์นั้น ภาคเอกชนไทยถูกทวงหนี้จากต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง เพราะเจ้าหนี้เกรงว่าเอกชนไทยจะไม่สามารถใช้หนี้คืนได้ จนในที่สุดรัฐบาลต้องออกมาค้ำประกันเงินกู้ให้เอกชน ตัวอย่างเช่น การค้ำประกันหนี้ของสถาบันการเงิน เพื่อป้องกันปัญหาการละเมิดการใช้คืนเงินกู้ของภาคเอกชนไทย (Default) อันจะกระทบต่อเครดิตของประเทศชาติตามมา

ในช่วงหลังวิกฤตการณ์ทางการเงินใหม่ เครดิตของทั้งภาครัฐและเอกชนของไทยแทบไม่มีเหลือ อันพิจารณาได้จากกรณีภาครัฐเองซึ่งตามปกติจะมีเครดิตดีกว่าภาคเอกชน (เพราะมีรัฐบาลค้ำประกัน) ก็แทบจะออกบอนด์ไปขายต่างประเทศไม่ได้เลย เพราะไม่มีใครรับซื้อ หรือถ้าจะออกขายก็ต้องเสียอัตราผลตอบแทนซึ่งเมื่อคิดออกมาเป็นดอกเบี้ยแล้วจะอยู่ในระดับที่สูงมาก โดยบางช่วงอัตราผลตอบแทนของพันธบัตรจากภาครัฐของไทยจะเพิ่มมากกว่าอัตราผลตอบแทนของพันธบัตรรัฐบาลสหรัฐฯ (Treasury Bonds) ถึงกว่า 1,000 Basis points (100 Basis points เท่ากับอัตราดอกเบี้ย 1%) แต่ถึงกระนั้นก็ยังขายได้ลำบาก

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ครึ่งหลังของปี 2541 เป็นต้นมา ซึ่งอัตราดอกเบี้ยทั้งเงินฝากและเงินกู้ ถูกปรับลดลงอย่างต่อเนื่องโดยที่อัตราดอกเบี้ยเงินฝากถูกปรับลดมากและเร็วกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ ส่งผลให้ช่วงความห่าง (Spread) ของอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ และอัตราดอกเบี้ยเงินฝากยังอยู่ในระดับที่สูง

การปรับลดอัตราดอกเบี้ยของสถาบันการเงินดังกล่าว ได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับที่ภาคธุรกิจต่าง ๆ ของไทยต้องมีการปรับตัวเป็นอย่างมาก โดยปรับตัวในหลาย ๆ ลักษณะเช่น

ประการแรก มีการลดขนาดของกิจการ (Downsizing) ลงมา เพราะมีผลิตภาพส่วนเกิน (Excess Capacity) อยู่มาก อันเนื่องมาจากสาเหตุอย่างน้อยสองประการคือ (1) ในช่วงที่เศรษฐกิจมีการขยายตัวมาก ๆ (Boom) ได้มีการขยายกิจการออกไปมาก เพราะเงินกู้หาง่ายและมีอัตราดอกเบี้ยค่อนข้างต่ำ (2) อุปสงค์ในระบบได้ลดลงมาก อันเนื่องมาจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ

ไม่เพียงธุรกิจมีการลดขนาดกิจการลงเท่านั้น หลังวิกฤตการณ์ยังมีธุรกิจจำนวนมากเผชิญกับปัญหาใช้คืนเงินกู้ที่เคยกู้มาจากสถาบันการเงิน ทำให้มีปัญหากลายเป็นหนี้ด้อยคุณภาพ (Non-Performing Loans) จึงไม่สามารถกู้เงินจากสถาบันการเงินต่อได้อีก

ประการที่สอง เครือธุรกิจต้องมีการปับโครงสร้าง (Restructuring) มากเพื่อให้ธุรกิจสามารถอยู่รอดได้ในระยะสั้นอันเนื่องมาจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และในระยะยาวก็จะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพทางการแข่งขัน (Competitiveness) ได้

กลยุทธ์การปรับโครงสร้างที่ใช้กันอย่างกว้างขวางของเครือธุรกิจขนาดใหญ่ของไทย ก็คือการควบรวมกิจการทั้งระหว่างกิจการในเครือ (Consolidation) และการควบรวมกิจการข้ามเครือ (Merger & Acouisition – M&A)

กรรมวิธีในการควบรวมกิจการดังกล่าว ก็คือการลดทอนการประกอบการในกิจการที่เครือบริษัทไม่ถนัด และเป็นธุรกิจที่ไม่ใช่ธุรกิจหลักหรือเกี่ยวเนื่องกับธุรกิจหลักของเครือ

มีข้อที่น่าสังเกตว่า ในช่วงที่เศรษฐกิจยังเฟื่องฟู เครือธุรกิจขนาดใหญ่ของไทยได้ขยายกิจการแบบแนวนอน (Horizontal Expansion) ออกไปมาก จึงจำเป็นต้องลดทอนกิจการลงหลังจากวิกฤตการณ์ โดยกลยุทธ์การควบรวมกิจการทั้งการควบรวมภายในเครือเองและการควบรวมข้ามเครือตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

เมื่อกิจการลดทอนลง ความจำเป็นต้องใช้เครดิตสินเชื่อมาก ๆ ก็ลดทอนลงตามด้วย ทำให้ไม่ต้องพึ่งพาแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินมากเหมือนในช่วงก่อนหน้านี้

ไม่เพียงเท่านั้น เครือกิจการขนาดใหญ่ที่ยังพอมีความมั่นคงยังได้ใช้กลยุทธ์การบริหารแหล่งเงินทุนเพื่อใช้ในการประกอบการของตน โดยวิธีการอื่นๆ แทนการมุ่งกู้จากสถาบันการเงินเหมือนในอดีต

นอกจากการใช้แหล่งเงินทุนที่สะสมมาของกิจการ (Retained Earnings) เพิ่มมากขึ้นแล้ว เครือธุรกิจขนาดใหญ่ยังสามารถออกตราสารหนี้ในรูปแบบต่าง ๆ ออกกู้เงินโดยตรงจากแหล่งให้กู้ต่าง ๆ ทั้งจากประชาชนโดยตรง และจากสถาบันต่าง ๆ ที่มีเงินส่วนเกินอยู่

ยิ่งสภาพคล่องทางการเงินในระบบมีมาก เพราะสถาบันการเงินได้ปรับลดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากลงมาอย่างต่อเนื่อง ก็ยิ่งเป็นการเพิ่มทางเลือกให้แก่เครือธุรกิจขนาดใหญ่ในการระดมเงินทุนจากประชาชนโดยตรง เพราะประชาชนผู้ออมต้องเผชิญกับปัญหาอัตราดอกเบี้ยจากการฝากเงินของตนกับสถาบันการเงินลดลงอย่างต่อเนื่อง จึงต้องการแสวงหาทางเลือกอื่น ๆ ในการบริหารเงินออมของตนด้วย

ภาวการณ์ข้างต้น ยิ่งเป็นการเพิ่มปัญหาให้กับสถาบันการเงินในด้านที่ไม่สามารถปล่อยกู้ได้เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปล่อยกู้ให้แก่ลูกค้าชั้นดีที่มีฐานะทางธุรกิจมั่นคง

แม้ว่าในระบบธุรกิจไทย จะยังมีผู้ต้องการกู้เงินจากธนาคารพาณิชย์ เพื่อนำเงินกู้ดังกล่าวไปประกอบการธุรกิจของตน แต่จำนวนมากของผู้ต้องการกู้เงินดังกล่าว ก็ได้กลายเป็นกลุ่มลูกค้าที่มีปัญหาหนี้ด้อยคุณภาพ (NPL'S) กับธนาคารฯ อยู่ ซึ่งได้ส่งผลให้ความสัมพันธ์ที่เคยมีมาช้านานระหว่างธนาคารฯ กับลูกค้ากลุ่มดังกล่าวต้องขาดสะบั้นลง ทำให้ธนาคารพาณิชย์ไม่สามารถหรือไม่เต็มใจที่จะปล่อยกู้ให้แก่ลูกค้ากลุ่มนี้อีกต่อไป ในทางตรงกันข้าม ธนาคารฯ กลับมีความรู้สึกโกรธขึ้งต่อพฤติกรรมการไม่ยอมจ่ายหนี้คืนของกลุ่มลูกค้าดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มลูกหนี้ที่มีเจตนาไม่ยอมจ่ายคืนเงินกู้ทั้ง ๆ ที่ยังพอมีเงินที่จะจ่าย (Strategic NPL'S) ดังการออกมาให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชนอยู่เนื่อง ๆ ของนายธนาคารบางคน ตัวอย่างเช่น นายบัณฑูร ล่ำซำ ซึ่งเป็นทั้งกรรมการผู้จัดการของธนาคารกสิกรไทย และเคยเป็นนายกสมาคมธนาคารไทย

การที่ NPL's ของระบบธนาคารพาณิชย์ไทยเคยอยู่สูงถึงกว่า 47% ของสินเชื่อที่ปล่อยกู้ทั้งหมดของระบบธนาคารพาณิชย์ ก็แสดงให้เห็นว่าลูกค้าจำนวนมากมายของธนาคารฯ มีสถานะเป็น "NPL'S" ทำให้กลุ่มนี้ยากที่จะกู้เงินจากธนาคารพาณิชย์เพิ่มได้อีก

นอกจากสาเหตุจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ รวมตลอดถึงพฤติกรรมส่วนบุคคลของลูกหนี้ธนาคารแล้ว ลูกค้ากลุ่มที่เป็น "NPL'S" ยังอาจมีเหตุผลอื่น ๆ ในการไม่ยอมจ่ายคืนเงินกู้และดอกเบี้ยเงินกู้ให้แก่ธนาคารฯ ดังนี้

ประการแรก วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจไม่เพียงบั่นทอนเครดิตไลน์ของลูกค้าผู้กู้จากสถาบันการเงินเท่านั้น หากแต่ยังตัดขาดเครดิตไลน์ของธุรกิจจากลูกค้าขาประจำของตนด้วย ไม่ว่าจะเป็นลูกค้าที่ขายวัตถุดิบ ฯลฯ ให้แก่ตน ตามความสัมพันธ์แบบเชื่อมไปทางด้านหลัง (Backward Linkages) หรือลูกค้าที่ซื้อผลิตภัณฑ์สินค้าจากตนไปจำหน่ายตามความสัมพันธ์

แบบเชื่อมไปทางด้านหน้า (Forward Linkages) ซึ่งได้เปลี่ยนจากระบบการค้าแบบให้เครดิตแก่กันและกันไปสู่ระบบการใช้เงินสด (Cash)

สาเหตุที่ระบบธุรกิจต้องมีการใช้เงินสดเป็นสื่อกลางในการประกอบธุรกิจเพิ่มขึ้น ก็เพราะต่างก็เผชิญกับปัญหาเครดิตไลน์ที่เคยได้รับจากสถาบันการเงินต้องถูกตัดขาดหรือลดทอนลงเช่นกัน จึงจำเป็นต้องค้าขายกันแบบเงินสดเพื่อนำเงินสดเหล่านั้นมาหมุนเวียนในการประกอบการของตน นอกจากนี้การที่มีการบิดพลิ้วเรื่องหนี้สินกันมาก ๆ ในระบบธุรกิจในขณะที่เกิดวิกฤตการณ์นั้น ยังทำให้ผู้ประกอบการไม่กล้าที่จะทำธุรกิจภายในระบบเครดิตเหมือนในช่วงก่อนเกิดวิกฤติ

ภาวการณ์ข้างต้น ไม่เพียงทำให้ระบบ "ขาประจำ" ที่ดำรงอยู่ในระดับต่าง ๆ ของความสัมพันธ์ในแวดวงธุรกิจไทยมาช้านานต้องถูกกระทบเป็นอย่างมากเท่านั้น หากแต่การทำธุรกิจที่มุ่งเน้นการใช้เงินสด ยังทำให้ "ขนาด" ของการประกอบการทางธุรกิจต้องลดทอนลงด้วย

กล่าวได้ว่า ระบบธุรกิจแบบใช้เครดิต ไม่ว่าจะเป็นการใช้เครดิตของนักธุรกิจกับสถาบันการเงิน และการให้เครดิตระหว่างผู้ประกอบการเอง ที่ลดทอนลงเป็นอย่างมากอันเนื่องมาจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจนั้น คือปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การลดทอนลงของขนาดเศรษฐกิจของไทยทั้งในระดับจุลภาคและระดับมหภาค

ในระดับจุลภาคนั้น สามารถพิจารณาได้จากการที่ธุรกิจต่าง ๆ ต้องมีการลดทอนขนาดการประกอบการทั้งในแนวดิ่งและแนวนอน (Down Sizing) และมุ่งเข้าหาธุรกิจหลักที่ตนเองมีความชำนาญการ (Specialization) ขณะที่ลดทอนกิจการที่ตนไม่มีความถนัดลงมา

แนวโน้มของการประกอบการของธุรกิจในระดับจุลภาค ก็ยิ่งทำให้ความจำเป็นต้องใช้สินเชื่อจากระบบสถาบันการเงินลดทอนลงไปอีก ทำให้สถาบันการเงินในไทยมีปัญหาสภาพคล่องล้นระบบมากยิ่งขึ้น

ในระดับมหภาคนั้น การที่ระบบเศรษฐกิจมีการใช้สินเชื่อหรือระบบเครดิตลดลง ก็ส่งผลกระทบต่อการขยายตัวของ GDP ด้วย เพราะผลทางตัวทวีคูณ (Multiplier Effect) ในระบบเศรษฐกิจได้ลดทอนลง

ประการที่สองของสาเหตุการเกิด NPL'S สูงในระบบเศรษฐกิจไทย ก็คือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจได้ลดทอนอุปสงค์ (Demand) ของผู้บริโภคในระบบเศรษฐกิจลง เพราะสาเหตุหลาย ๆ ประการเช่น ผู้บริโภคต้องว่างงานเพิ่มขึ้น ถูกลดทอนเงินเดือนค่าจ้าง หรือไม่ก็ขาดความเชื่อมั่นต่ออนาคตทางเศรษฐกิจ จึงมีการอดออมเพิ่มขึ้นเพื่อสร้างความมั่นคงปลอดภัยต่อสถานะทางเศรษฐกิจของตนเอง

การที่อุปสงค์ในระบบลดทอนลง ได้ส่งผลให้ผู้ประกอบการต้องลดราคาสินค้าของตนลง เพื่อให้ยังสามารถขายสินค้าของตนได้ อันจะทำให้ตนยังสามารถรักษาการผลิตในสถานประกอบการของตนต่อไปได้ แทนที่การปิด (Shut Down) โรงงานซึ่งจะสร้างความเสียหายให้อีกมากมายตามมา

แต่เมื่อต้องลดราคาสินค้า ก็อาจกระทบต่อผลการประกอบการถ้าหากว่าต้นทุน (Cost) ในการประกอบการยังสูงอยู่ กล่าวคือถ้าต้นทุนสูงกว่าราคาขาย ก็ยากที่จะรักษาการผลิตต่อไปได้ ดังนั้น ผู้ประกอบการจึงจำเป็นต้องหาทางลดต้นทุนการผลิตโดยการหาวิธีบริหารต้นทุน (Cost Management) ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งนอกจากจะกระทำได้โดยการลดต้นทุนต่าง ๆ เช่น ค่าวัตถุดิบ ค่าจ้างแรงงาน ฯลฯ แล้ว อีกหนทางหนึ่งซึ่งดูประหนึ่งว่าจะทำให้ผู้ประกอบการสามารถลดต้นทุนได้เป็นกอบเป็นกำเป็นพิเศษ ก็คือการหยุดชำระเงินต้นและดอกเบี้ยจากเงินกู้ที่กู้จากสถาบันการเงินมาประกอบการธุรกิจของตนนั่นเอง

การที่ผู้ประกอบการมีการปรับลดราคาสินค้าลงอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษายอดขายของตนเอาไว้ คือสาเหตุสำคัญที่ทำให้อัตราเงินเฟ้อ (Inflation) ได้ลดต่ำลง เพราะดัชนีราคาผู้บริโภค (Consumer's Price Index) ได้ลดต่ำลง จนบางช่วง เช่น ในช่วงต้นปี 2542 ซึ่งดัชนีราคาผู้บริโภคได้ติดลบติดต่อกันหลายเดือน เศรษฐกิจไทยทำท่าจะเผชิญกับสภาวะเงินฝืด (Deflation) ด้วยซ้ำไป ตลอดปี 2542 อันเป็นช่วงที่ GDP ของไทยมีทีท่าที่จะกระเตื้องขึ้น หลังจากที่ต้องตกต่ำถึงขนาดติดลบ 10.2% ในปี 2541 (GDP ในปี 2542 ขยายตัวประมาณ 4% เศษ) แต่อัตราเงินเฟ้อก็อยู่ในระดับที่ต่ำมาก คือเฉลี่ย 0.3% เท่านั้น (ข้อมูลจากกรมการค้าภายใน)

ภาวการณ์ข้างต้นได้สร้างความสงสัยให้เกิดขึ้นในหมู่วานิชธนกิจต่างประเทศบางคนว่า ทำไมเศรษฐกิจของประเทศในเอเชียตะวันออก (ซึ่งมีไทยรวมอยู่ด้วยนั้น) จึงสามารถฟื้นตัวโดยพิจารณาได้จากการขยายตัวขึ้นของ GDP ทั้ง ๆ ที่มีการลดทอนการใช้ระบบเครดิตจากสถาบันการเงินเป็นอย่างมาก ทั้ง ๆ ที่ในช่วงที่ผ่านมาการขยายตัวของเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้ มีส่วนสัมพันธ์กับการใช้หรือการพึ่งพิงระบบสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์มาตลอด (ดู Asian Wall Street Journal, April 7, 2000) เพราะภาคการเงิน (Financial Sector) ของเอเชียตะวันออกเน้นหนักกระจุกตัวอยู่ที่ธนาคารพาณิชย์มาตลอด

"คำตอบ" ที่พอจะให้แก่วานิชธนกิจข้างต้น ก็คือ ภายหลังจากเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งได้ตัดขาดหรือลดทอนเครดิตไลน์ของผู้ประกอบการในระบบธุรกิจจากธนาคารพาณิชย์นั้น ได้ส่งผลให้ผู้ประกอบการดังกล่าวบริหารระบบการเงินของตนโดยกรรมวิธีอื่น ๆ แทนที่การพึ่งพิงธนาคารพาณิชย์เหมือนเช่นในช่วงก่อนหน้านี้ ตัวอย่างเช่น การใช้เงินทุนที่สะสมมาจากกิจการของตน (Retained Earnings) เพิ่มขึ้น การใช้สินเชื่อจากระบบการเงินนอกระบบ (Non-Formal Financial Markets) เช่น การตั้งวงแชร์ ฯลฯ เพิ่มขึ้น การค้าขายโดยใช้ระบบ

เงินสด (Cash) เพิ่มขึ้น และที่มีแนวโน้มชัดเจนมาก ก็คือการที่เครือธุรกิจขนาดใหญ่ที่ยังมีความมั่นคง ได้ใช้วิธีการออกตราสารหนี้ในลักษณะต่าง ๆ ออกมาระดมเงินจากระบบโดยตรง ซึ่งสามารถทำได้ง่ายขึ้นเพราะมีปัญหาสภาพคล่องล้นเกินในระบบธนาคารพาณิชย์ ขณะที่อัตราดอกเบี้ยเงินฝากในระบบสถาบันการเงิน ก็ได้ลดต่ำลงมาก

กล่าวได้ว่า "หลังอิง" ที่สร้างทางเลือกใหม่ ๆ ในการระดมเงินทุนของผู้ประกอบการโดยการออกตราสารหนี้ข้างต้นก็คือการออม (Savings) ของประชาชนภายในประเทศที่อยู่ในระดับสูงนั่นเอง โดยที่เงินออมดังกล่าวได้รับการสะสมอย่างต่อเนื่องในช่วงที่เศรษฐกิจยังมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังการประชุม "พลาซ่าแอ็กคอร์ด" ในปี 2528 เป็นต้นมา จนทำให้เงินฝากของธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินอื่น ๆ มีขนาดใหญ่โตกว่า GDP ในช่วงก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ (2540) และแม้แต่ในปัจจุบัน มูลค่าเงินออมที่ฝากไว้ในระบบธนาคารพาณิชย์ก็ยังสูงพอ ๆ กับ GDP

การมีเงินออมจำนวนมากในประเทศ ยังเอื้ออำนวยโอกาสในการบริหารนโยบายการคลังแบบขาดดุลของรัฐบาล โดยการกู้จากแหล่งเงินกู้ภายในประเทศแทนการกู้จากต่างประเทศ เช่น การออกพันธบัตรรัฐบาลขาย ซึ่งก็เป็นที่ต้องการของตลาดเป็นอย่างมาก